

Yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittäminen

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:11

Arto Mustajoki

Yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittäminen

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:11

Arto Mustajoki

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2007

ISBN 978-952-485-314-9 (nid./htf)

ISBN 978-952-485-315-6 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:11

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
14.2.2007

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Professori Arto Mustajoki	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä		
	Toimeksiantaja Opetusministeriö		
	Toimielimen asettamispv 8.8.2007		
	Dnro 54/040/2006		
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittäminen (Utveckling av universitetens samarbete med och kompetens angående Ryssland)			
Julkaisun osat Muistio + liitteet			
Tiivistelmä <p>Opetusministeriö asetti 8.8.2006 selvitysmiehen selvittämään yliopistojen kansainvälistymiskehityksen edistymistä Venäjä-osaamisen ja Venäjä-yhteistyön osalta ja tekemään ehdotuksia alan kehittämiseksi tulevaisuudessa. Selvityksen tuli kattaa myös venäjän kielen opetus ja sitä koskevat kehittämisehdotukset. Selvitystyön erityisenä näkökulmana opetusministeriö korosti korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteita.</p> <p>Selvitystyössä tuli arvioida yliopistojen Venäjä-yhteistyön lisääntymistä ja vaikuttavuutta yleisen kansainvälistymiskehityksen näkökulmasta. Kokonaisuuteen tuli sisällyttää arvio siitä, onko sirpaloitunut rakenne kehittynyt toimivammaksi ja onko verkostoitumalla saavutettu tehokasta yhteistyötä.</p> <p>Selvityksessä tuli erityisesti arvioida Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutin toiminta ja tehdä ehdotuksia, miten sen toimintaa tulisi suunnata ja organisaatiota kehittää niin, että instituutti kykenisi osaltaan vastaamaan kansallisena Venäjä-keskuksena alan kehittämistä ja yliopistojen yhteistyön koordinaatiosta.</p> <p>Selvityksessä tuli arvioida tarve ja vaihtoehdot suomalais-venäläisen Cross Border University -hankkeen maisteriohjelmien tukiyksikön perustamiseksi siten, että tukiyksikön tehtävänä olisi yhdessä CIMO:n kanssa Venäjä-yhteistyön kehittäminen ja ja syventäminen tukemaan yliopistojen kansainvälistä tutkinto-opiskelua ja opiskelija ja opettajavaihtoa.</p> <p>Selvityksen mukaan yleisinä periaatteina Venäjä-osaamista ja Venäjä-yhteistyön kehittämistä koskevissa ratkaisuissa tulee olla:</p> <ul style="list-style-type: none">- suomalaisen Venäjä-osaamisen monipuolistaminen ja tason kohottaminen, yhteistyön lisääminen erilaisten suomalaisten toimijoiden kesken ja yliopistojen rakenteellisen kehittämisen tukeminen siten, että ratkaisut palvelevat Suomen yliopistojen profiloitumista ja rakennemuutosta. <p>Selvitystyössä on laajasti kartoitettu yliopistojen ja niihin vaikuttavien keskeisten muiden toimijoiden toimintaa Venäjä-asioissa, esitetty keskeiset ongelmat ja ratkaisuehdotukset sekä arvioitu ehdotusten taloudellisia vaikutuksia ja ehdotettu kolme vaihtoehtoista rahoitusmallia.</p> <p>Päähdotukset ovat</p> <ol style="list-style-type: none">1 Venäjän kielen aseman parantamiseksi ehdotetaan yhtenä vaihtoehtona siirtymistä pakollisen ruotsin kielen opiskelusta valinnaisen naapurin kielen opiskeluun tai jos tällaista uudistusta ei haluta tehdä, laajan eri kouluasteita koskevan venäjän opetuksen tukipaketin toteuttamista2 Yliopistojen Venäjän kielen ja kirjallisuuden/ kulttuurin sekä kääntämisen oppiaineiden organisoiminen osana yliopistojen rakenteellista kehittämistä viiteen laitokseen ja laitosten välisen yhteistyöverkoston perustaminen3 Kahdeksantoista uuden professuurin tai yliopistonlehtorin perustaminen yhteiskunnallisesti relevanteille ja Venäjä-tutkimuksen ja opetuksen kannalta kiinnostaville aloille tukemaan yliopistojen rakenteellista kehittämistä ja Aleksanteri instituutin asemaa kansallisena Venäjä-keskuksena4 Yhteistyön kehittäminen venäläisten partnereiden kanssa<ul style="list-style-type: none">- yliopistojen huomio erityisesti laatuun ja käyttämättömiin yhteistyömahdollisuuksiin eri tieteenaloilla- Cross Border University-konseptin jatkaminen kv. vetovoimaisten maisteriohjelmien toteuttamiseksi- CIMO:n hyväksi koettujen FIRST-ohjelman ja talvikoulutoiminnan laajentaminen- Akatemian vaihto-ohjelmien jatkaminen ja täydentäminen erillishauilla venäläisille jatko-opiskelijoille- Tekesin ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston yhteistyön tiivistäminen venäläisten kanssa tutkimuksen ja tuotekehittelyn alalla- Palvelusektorin mahdollisuuksista erillisselvitys, jossa otetaan huomioon laajasti elinkeinoelämä, yliopistot ja ammattikorkeakoulut- Suomessa asuvien venäläisten tutkijoiden hyödyntäminen siltarakentajina Venäjälle5 Kansalliskirjaston slaavilaisen kirjaston toiminnan tehostaminen ja Integrum-tietokannan käytön pysyvyyden varmistaminen6 Aleksanteri Instituutin kehittäminen7 Venäjä-tiedon hyödynnettävyyden parantaminen. Mahdollisia muotoja ovat esimerkiksi Venäjä-tiedon messut ja Venäjä nyt -vuosikirjat			
Avainsanat Venäjä-osaaminen, Venäjä-yhteistyö, yliopistot, rakenteellinen kehittäminen, venäjän kieli, Aleksanteri-instituutti, Cimo, Suomen Akatemia, Venäjä-tiedon hyödyntäminen			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:11	ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-314-9 (nid.) 978-952-485-315-6 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 112	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino	Kustantaja Opetusministeriö		

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
14.2.2007

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Professor Arto Mustajoki	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättande av 8.8.2006	Dnro 54/040/2006	
Publikation (även den finska titeln) Utveckling av universitetens samarbete med och kompetens angående Ryssland (Yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittäminen)			
Publikationens delar Promemoria + bilagor			
Sammandrag <p>Undervisningsministeriet tillsatte den 8 augusti 2006 en utredningsman för att kartlägga internationaliseringsutvecklingen i universiteten när det gäller samarbetet med och kompetensen angående Ryssland och lägga fram förslag till utveckling av området i framtiden. Utredningen skulle också täcka undervisningen i ryska samt utvecklingsförslag. Enligt undervisningsministeriet skulle principerna för strukturell utveckling av högskolorna särskilt tas fram i utredningsarbetet.</p> <p>I utredningsarbetet gällde det att bedöma i vilken mån universitetens Rysslandssamarbete ökat och effekterna av detta med utgångspunkt i den allmänna internationaliseringsutvecklingen. Helheten skulle omfatta en bedömning av om den splittrade strukturen utvecklats i en mer fungerande riktning och om nätverksbildning lett till ett effektivt samarbete.</p> <p>Utredningen skulle särskilt bedöma verksamheten i Alexander-institutet vid Helsingfors universitet och ge förslag till hur dess verksamhet bör riktas och organisationen utvecklas så att institutet som ett nationellt Rysslandscenter kunde svara för utvecklingen av området och samordningen av universitetens samarbete.</p> <p>Utredningen skulle bedöma behovet och alternativen för inrättande av en stödenhet för magisterprogrammen i det finsk-ryska projektet Cross Border University. Stödenheten skulle ha till uppgift att tillsammans med CIMO utveckla och fördjupa Rysslandssamarbetet för att stödja de internationella examensstudierna och lärar- och studentutbytet vid universiteten.</p> <p>Allmänna principer i de lösningar som gäller utvecklingen av samarbetet med och kompetensen angående Ryssland bör enligt utredningen vara:</p> <ul style="list-style-type: none">- mångsidigare och bättre kunskaper om Ryssland i Finland, ökat samarbete mellan olika finländska aktörer och stöd för den strukturella utvecklingen av universiteten så att lösningarna bidrar till profilering och strukturförändringar i våra universitet. <p>I utredningen har det gjorts en omfattande kartläggning av vilken verksamhet universiteten och andra centrala aktörer har i Rysslandsfrågor. Vidare har de viktigaste problemen lyfts fram med lösningsförslag. Förslagens ekonomiska verkningar har också uppskattats och tre alternativa förslag till finansieringsmodell har lagts fram.</p> <p>De huvudsakliga förslagen:</p> <ol style="list-style-type: none">1 I syfte att förbättra ryska språkets ställning föreslås som ett alternativ att de obligatoriska studierna i svenska ersätts med valfria studier i grannlandets språk eller, om en sådan reform inte önskas, att det införs ett omfattande stödpaket för undervisningen i ryska på olika utbildningsstadier.2 Universitetens läroämnen inom ramen för Ryska språket och litteraturen/ kulturen samt översättning organiseras i fem institutioner som ett led i den strukturella utvecklingen av universiteten. Ett samarbetsnätverk mellan institutionerna inrättas.3 Aderton nya professors- eller universitetslektorstjänster inrättas på områden som är samhällsrelaterade och intressanta med tanke på Rysslandsforskningen och -undervisningen. De skall stödja den strukturella utvecklingen av universiteten och stärka Alexandersinstitutets status som nationellt Rysslandscenter.4 Samarbetet med de ryska parterna utvecklas.<ul style="list-style-type: none">- universiteten skall särskilt uppmärksamma kvalitet och outnyttjade samarbetsmöjligheter inom olika vetenskapsområden,- konceptet Cross Border University fortsätts i syfte att genomföra internationella attraktiva magisterprogram,- FIRST-programmet och den internationella winter school-verksamheten utvidgas,- Akademiens utbytesprogram fortsätts och kompletteras med separat ansökan för ryska studerande som bedriver fortsatta studier,- Tekes och Villmanstrands tekniska universitetens samarbete med Ryssland inom forskning och produktutveckling intensifieras,- det görs en separat utredning av möjligheterna inom servicesektorn i vilken näringslivet, universiteten och yrkeshögskolorna beaktas,- i Finland bosatta ryska forskare utnyttjas som brobyggare till Ryssland,5 verksamheten i Nationalbibliotekets slaviska bibliotek och databasen Intgrum effektiviseras,6 Alexandersinstitutet utvecklas,7 Möjligheterna att använda kunskaperna om Ryssland förbättras.			
Nyckelord kompetens angående Ryssland, samarbete med Ryssland, universitet, strukturell utveckling, ryska språket, Alexander-institutet, Cimo, Finlands Akademi			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:11	ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-314-9 (hft.) 978-952-485-315-6 (PDF)	
Sidoantal 112	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisningsministeriet	

Аннотация

Издатель

Министерство образования

Дата публикации

14.2.2007

Автор(ы) Профессор Арто Мустайоки	Вид публикации Рапорты и отчеты рабочих групп и комиссий Министерства образования		
	Заказчик Министерство Образования		
	Когда сделан заказ 8.8.2006	Дnro 54/040/2006	
Название публикации Отчет о деятельности финляндских университетов в области изучения России и сотрудничества с российскими партнерами			
Резюме В сделанном по заказу Министерства образования Финляндии рапорте проводится тщательный критический анализ деятельности финляндских университетов в области изучения России, а также их сотрудничества с российскими вузами и другими партнерами в области науки и образования в России. В рапорте формулируются, в частности, следующие конкретные предложения: <ul style="list-style-type: none">○ В университетах необходимо создать 18 новых вакансий по предметам, по которым в Финляндии еще нет постоянных университетских ставок.○ В целях повышения качества образования и эффективности использования ресурсов число кафедр русского языка и литературы и перевода нужно сократить с девяти до пяти.○ Необходимо расширить сотрудничество между финляндскими и российскими университетами и другими научно-исследовательскими институтами, особенно в области естественных наук.○ Работу Cross Border University необходимо продолжить и интенсифицировать.○ Академия Финляндии должна открыть отдельный прием в докторантуру (graduate school) российских специалистов, а также осуществлять совместно с российскими научными фондами целевые научно-исследовательские программы. При наборе высококвалифицированных зарубежных научных специалистов в рамках новой структуры FiDiPro (Finland Distinguished Professor Programme) особое внимание нужно уделить тому потенциалу, который представляют российские ученые.○ Русскоязычных специалистов, живущих в Финляндии, следовало бы эффективно использовать в качестве посредников, помогающих налаживать сотрудничество с Россией.○ Славянской библиотеке (при Национальной библиотеке) следует выделить ресурсы, необходимые для обеспечения финских исследователей разными русскими исследовательскими материалами.○ Александровский институт (Aleksanteri-instituutti) должен более эффективно выполнять свою роль координатора и распространителя результатов исследований финляндских ученых, изучающих Россию. Научный профиль Института должен быть сориентирован на Россию вместо достаточно расплывчатого географического региона «Восточной Европы».○ Слабое место в финляндской системе образования и науки – неэффективно работающая связь между теми, кто добывает знания, и теми, кто их использует. Для улучшения этой ситуации можно основать новую структуру – <i>Общественный форум Финляндии по проблемам России</i>, который объединил бы разные научно-университетские, политико-административные и торгово-промышленные круги, имеющие дело с Россией.○ Для того чтобы сузить разрыв между исследователями и практиками, нужно найти новые формы деятельности. Два примера возможных новых акций: 1) ежегодная ярмарка «Знакомство с Россией», которая служила бы местом встречи ученых, бизнесменов, политиков, администраторов и широкой публики; 2) периодическое издание типа научно-популярного справочника «Что происходит сейчас в России?». <p>В рапорте отмечается также низкий уровень владения русским языком у массы населения в Финляндии. Это является сильным тормозящим фактором при сотрудничестве с Россией. Только каждый пятидесятый житель Финляндии (включая русскоязычных, живущих в стране) говорит по-русски. Необходимо поставить цель, чтобы как минимум каждый десятый финн знал русский язык.</p> <p>В рапорте излагается мысль, согласно которой отдельные правительственные программы в поддержку повышения знаний о России необходимо осуществлять до тех пор, пока Россию не будут знать в Финляндии так же хорошо, как и другие соседние страны, и сотрудничество с ней не станет таким же естественным элементом повседневности, как и сотрудничество с другими значимыми для Финляндии странами.</p>			
Ключевые слова Россия, сотрудничество с Россией, знание России, русский язык, реформа структуры университетов, университеты, Александровский институт, Cross-Border University, СИМО, Академия Финляндии			
Другие данные			
Название серии публикаций Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007: 11		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-314-9 978-952-485-315-6 (PDF)
Число страниц 112	Язык финский	Цена	Тип публикации открытый
Дистрибьютор Yliopistopaino		Издательство Министерство образования	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö pyysi 8.8.2006 päivätyllä kirjeellä allekirjoittanutta tekemään selvityksen Suomen yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittämisestä. Toimeksiannossa todetaan, että selvityksen tulee sisältää yleiskatsaus yliopistojen Venäjän-yhteistyöhön sekä konkreettisempi analyysi Aleksanteri-instituutin toiminnasta ja Cross-border University -hankkeesta. Lisäksi toimeksiannossa pyydetään tekemään ehdotuksia yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjän tutkimuksen laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi.

Selvitystyön tueksi suoritettiin kolme kyselyä, joista yksi oli suunnattu yliopistoille, yksi Venäjä-tutkijoille ja yksi Neuvostoliitossa akateemisen koulutuksensa saaneille, Suomessa asuville henkilöille. Kaikkiaan 19 yliopistoa vastasi kyselyyn. Käyttämällä erilaisia kanavia mielipiteitä asiaa koskevaa suoraa palautetta saatiin yli sadalta tutkijalta. Aleksanteri-instituutin ja Cross-border University'n edustajia tavattiin henkilökohtaisesti. Lisäksi pyydettiin selvityksen teemaan liittyviä kommentteja seuraavilta tahoilta: Suomen Akatemia, CIMO, Suomen Pankin Siirtymätalouden tutkimuskeskus, Slaavilainen kirjasto, Kansallisarkisto, Sitra, Tekes, ETLA, EVA, Fintra, Suomalais-Venäläinen kauppakamari, SYL.

Selvitystyön yhtenä lähtökohtana oli Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen moni-ilmeisyys. Sen vuoksi asiaa pyrittiin tarkastelemaan eri alojen näköpiiristä: Suomea suoraan koskevat alat (esimerkiksi suomensukuisten kielet ja kansat), Venäjään kohdistuva yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus, Venäjän taloutta koskeva tutkimus, Venäjään kohdistuva luonnontieteellinen tutkimus, luonnontieteellisen perustutkimuksen, muut alat. Selvityksessä pyrittiin ottamaan huomioon kunkin alan erityispiirteet ja myös niitä koskevat ongelmat.

Selvityksessä tarkastellaan analyttisesti ja kriittisesti yliopistojen ja muiden toimijoiden Venäjä-yhteistyötä sekä Venäjään kohdistuvaa tutkimusta ja koulutusta.. Tämän pohjalta tehdään useita ehdotuksia suomalaisen Venäjä-osaamisen tason kohottamiseksi. Tärkeimmät ehdotukset on koottu selvityksen tiivistelmäosaan. Selvityksessä pohditaan myös kysymystä siitä, tarvitaanko erillisiä Venäjä-ohjelmia valtion taholta. Johtopäätöksenä on se, että niitä tarvitaan niin kauan, kunnes Venäjä ja sen tuomat mahdollisuudet tunnetaan yhtä hyvin kuin muut lähialueiden maat. Kun Venäjä-osaamisesta on tullut luonteva osa useimpien työntekijöiden tietotaitoa, koko käsite menettää merkityksensä. Tämän selvitysten ehdotusten toteuttaminen vie meidät pitkän askeleen lähemmäksi tätä päämäärää.

Selvitystyötä kohtaan osoitettu positiivinen kiinnostus ja samaan aikaan julkaistut muut kannanotot ja niistä käyty keskustelu antavat hyvän syyn uskoa, että selvityksessä tehdyt esitykset tulevat myös toteutetuksi.

Saatuani selvitystyön valmiiksi luovun sen tulokset oheisen loppuraportin muodossa Opetusministeriölle.

Helsingissä 14.2.2007

Arto Mustajoki

Sisältö

1	<u>Tiivistelmä tärkeimmistä ehdotuksista</u>	11
1.1	Venäjän kieli	12
1.2	Yliopistojen Venäjän kielen ja kirjallisuuden/kulttuurin sekä kääntämisen oppiaineet	12
1.3	Muu yliopistollinen Venäjä-osaaminen	13
1.4	Yhteistyö venäläisten partnereiden kanssa	13
1.5	Tutkimuksen infrastruktuuri	14
1.6	Aleksanteri-instituutti	14
1.7	Venäjä-tiedon hyödynnettävyys	15
1.8	Tehtyjen ehdotusten toteuttaminen	16
2	<u>Selvitystyön suorittamisesta</u>	18
2.1	Toimeksianto	18
2.2	Selvitystyön vaiheita	18
2.3	Venäjä-yhteistyö ja Venäjä-osaaminen eri alojen näkökulmasta	19
3	<u>Selvityksen ajankohtaisuus</u>	21
3.1	Kehitys Venäjällä	21
3.2	Venäjä selvityksissä, linjauksissa ja asenteissa	23
3.3	Muutokset suomalaisessa yliopisto- ja tutkimuspolitiikassa	25
4	<u>Yliopistojen Venäjä-yhteistyö</u>	26
4.1	Yhteistyön ongelmia	33
4.2	Yhteistyön tulevaisuudennäkymiä	34
4.3	Neuvostoliitosta Suomeen muuttaneet akateemiset asiantuntijat	35
5	<u>Venäjä-osaamiseen liittyvä koulutus ja tutkimus yliopistoissa</u>	38
5.1	Venäjän kielen ja kirjallisuuden/kulttuurin sekä käännöstieteen laitokset	46
6	<u>Aleksanteri-instituutti</u>	55
7	<u>Cross-Border University</u>	66

8	<u>Venäjän kielen opetus</u>	69
8.1	Venäjän kielen asema Suomen koululaitoksessa	70
8.2	Venäjän kielen opetus yliopistojen kielikeskuksissa	72
9	<u>Yliopistojen sidosryhmät ja partnerit</u>	75
9.1	CIMO	75
9.2	Suomen Akatemia	77
9.3	Kansalliskirjaston "Slavica" sekä muut kirjastot	82
9.4	Integrum-tietokanta ja muut tutkimusmateriaalit	83
9.5	Muita toimijoita ja sidosryhmiä	85
	Liite 1. Toimeksiantokirje	89
	Liite 2. Kuvaus selvityksen tekemisestä	91
	Liite 3. Suomessa 2000-luvulla julkaistut väitöskirjat	99
	Liite 4. Yliopistojen yhteistyösopimukset venäläisten yliopistojen kanssa	104
	Liite 5. Aleksanteri-instituutin johtokunta	108
	Liite 6. Suomen Akatemian Muuttuva Venäjä -tutkimusohjelmassa rahoitettavat hankkeet	109
	Liite 7. Selvityksen lähteitä	111

"Sillä sekunnilla kun Jeltsin nousi tankin päälle, hävisi Suomesta satoja neuvostokauppaan perustuvia työpaikkoja. Ja sillä toisella sekunnilla tajuttiin, ettei maassa ei ole kuin muutama venäjänkieltä osaava liikemies. Nyt kun olisi vapaus myydä ja tehdä voittoa, ei ole niitä, jotka sen käytännössä osaisivat tehdä."

Kari Hotakainen, Iisakin kirkko, s. 125.

1 Tiivistelmä tärkeimmistä ehdotuksista

"Venäjä on Suomen ainoa vaihtoehto"

Akateemikko, kirjailija Paavo Haavikon mielestä yksi Suomen suurimmista ongelmista on kyvyttömyys ymmärtää Venäjää. "Suomen menestys on pitkälti Venäjän aikaansaama", hän muistuttaa.

Talous-Sanomat, etusivun pääotsikko 7.–8.10.2006

"Suomen Venäjä-osaamiselle on erinomainen tilaus juuri nyt, ja sitä tulisi hyödyntää myös yliopistojen koulutusohjelmissa."

Olavi Filppula, Kaupallinen johtaja, Market-Visio Oy / Gartner,
ote vastauksesta tämän selvityksen kyselyyn

Suomessa on hyvä pohja Venäjä-osaamiselle, mutta jos otetaan huomioon maamme maantieteellinen sijainti ja Venäjän kasvava rooli markkina-alueena, yhteistyökumppanina ja kulttuurin suurvaltana, Suomen Venäjä-osaamiseen suunnattu panostus on varsin vaatimattomalla tasolla. Venäjä-osaamisesta puhutaan edelleen tietyntyyppisenä erityistaitona, kun sen pitäisi olla luonteva osa ainakin useimpien työntekijöiden osaamisprofiilia niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Tähän meillä on kuitenkin vielä vuosikymmenien matka. Tilanteeseen voidaan reagoida kahdella tavalla: joko ajatellaan, että suomalaisten ei tarvitsekaan tuntea Venäjää eikä harjoittaa sen kanssa yhteistyötä, tai sitten johtopäätöksenä on, että erillisiä Venäjä-ohjelmia tarvitaan niin kauan, kunnes Venäjä-osaaminen ja kanssakäyminen venäläisten kanssa on yhtä luonteva osa ihmisten osaamisprofiilia kuin vastaavat asiat länsimaiden kanssa. Useimmat päättäjät Suomessa näkevät asian jälkimmäisellä tavalla – ei siksi että se olisi poliittisesti suotavaa tai tarpeellista, vaan taustalla on puhtaasti egoistinen ajattelu: suomalaisten itsensä kannalta on järkevää ja hyödyllistä tuntea Venäjä mahdollisimman hyvin ja olla eri tavoin yhteistyössä venäläisten kanssa. Tämä on ollut myös tehdyn selvityksen lähtökohta.

Viime aikoina on puhuttu paljon Venäjän tuomista mahdollisuuksista. Äänessä ovat olleet sekä poliitikot että elinkeinoelämän edustajat. Nyt on koittanut aika toden teolla tarttua näihin mahdollisuuksiin. Tulevaan hallitusohjelmaan ei pidä kirjoittaa pelkästään tavoitteita vaan myös konkreettisia toimia, joilla tähdätään Suomen Venäjä-osaamisen tasokorotukseen.

Yleisenä periaatteena tehtävissä ratkaisuisissa tulee olla:

- *Suomalaisen Venäjä-osaamisen monipuolistaminen ja tason kohottaminen.*
Pitkän tähtäyksen tavoitteena tulee olla se, että Venäjä-osaaminen olisi luonteva osa yhteiskunnan eri tehtävissä toimivien henkilöiden kompetenssia, jolloin erillisiä Venäjä-ohjelmia ei enää tarvita.
- *Yhteistyön lisääminen erilaisten suomalaisten toimijoiden kesken.*
Tiiviimpää yhteistyötä tarvitaan niin tutkijoiden kesken kuin myös tiedon tuottajien ja tiedon käyttäjien välillä.
- *Yliopistojen rakenteellisen kehittämisen tukeminen.*
Tehtävien ratkaisujen tulee palvella Suomen yliopistojen profiloitumista ja rakennemuutosta.

Seuraavaksi esitetään tiivistetysti keskeiset ongelmat ja tehdään ehdotuksia niiden ratkaisemiseksi. Lopuksi pohditaan ehdotusten taloudellisia vaikutuksia.

1.1 Venäjän kieli

Venäjän kielen taitoisten vähyys on Suomessa kesto-ongelma, johon ei tunnu löytyvän minikäänlaista ratkaisua. Venäjän kielen taidon puute muodostaa jo tällä hetkellä rajoittavan tekijän maittemme talous- ja kulttuurisuhteiden kehittymiselle. Kielitaidon riittämättömyys hidastaa myös tässä selvityksessä tehtävien ehdotusten positiivista vaikutusta. Vain noin joka viideskymmenes suomalainen (mukaan lukien Suomessa asuvat venäläiset) kykenee käyttämään venäjää kommunikaatiokielenä. Lähiajan *tavoitteena tulisi olla, että ainakin joka kymmenes suomalainen osaisi venäjää.* Venäjän kielen taito ei ole kaikilla aloilla välttämätön edellytys yhteistyölle venäläisten kanssa, mutta se helpottaa ja monipuolistaa kanssakäymistä. Avain venäjän kielen taidon lisäämiselle on koulujen kieltenopetuksessa, mutta juuri siellä ovat suurimmat ongelmat. Myöhemmin uuden kielen opettelulle on vaikea löytää aikaa opiskelun tai työn lomassa, vaikka motivaatiotakin olisi. Suurta muutosta koulujen kielenopetuksen tarjontaan tuskin on mahdollista saada aikaan ilman radikaaleja uudistuksia.

- Yksi vaihtoehto asian korjaamiseksi olisi siirtyminen pakollisen ruotsin kielen opiskelusta valinnaisen naapurin kielen opiskeluun. Tätä voitaisiin aluksi kokeilla pilottihankkeena Itä-Suomessa.
- Jos tällaista uudistusta ei haluta tehdä, ainoaksi mahdollisuudeksi jää laatia monipuolinen venäjän kielen opetuksen tukipaketti, johon kuuluisi muun muassa erilaisia markkinointitoimia, kouluopetukseen liittyvien aktiviteettien (leirikoulut, oppilasvaihdot yms.) tukemista, modernin oppimateriaalin laatimista, internet-materiaalin tuottamista.

1.2 Yliopistojen Venäjän kielen ja kirjallisuuden /kulttuurin sekä kääntämisen oppiaineet

Suomessa toimii tällä hetkellä yhdeksän venäjän kielen ja kirjallisuuden/kulttuurin tai venäjän kielen kääntämisen oppiainetta.

- Osana yliopistojen rakenteellista kehittämistä näiden oppiaineiden opetus voitaisiin järjestää siten, että se tapahtuu viidessä yksikössä.

- Tämän ohella yksiköiden välistä yhteistyötä tulisi tiivistää yhteistyöverkon avulla. Tavoitteena on koulutuksen mahdollisimman korkea taso ja kansallisten resurssien tarkoituksenmukainen käyttö.

1.3 Muu yliopistollinen Venäjä-osaaminen

Suomessa tehdään melko paljon Venäjään kohdistuvaa tutkimusta. Yliopistoilla on omia vahvuusalueitaan Venäjä-osaamisessa ja koulutuksessa. Osaamisprofileissa on kuitenkin suuria aukkoja ja osaaminen on fragmentaarista ja satunnaista, koska yliopistoissa ei juuri-kaan ole Venäjä-tutkimukseen kohdistettuja pysyviä vakansseja varsinaisten venäjän laitosten ulkopuolella. Tämä on selvä riski suomalaiselle Venäjä-osaamiselle. Sen vuoksi

- Suomeen pitäisi perustaa *18 professorin tai yliopistonlehtorin vakanssia* aloille, jotka ovat Venäjä-tutkimuksen kannalta kiinnostavia ja samalla yhteiskunnallisesti relevantteja.
- Virkojen tulisi kattaa esimerkiksi seuraavia tieteenaloja ja osaamisalueita: kansainväliset suhteet, energiahuolto ja energiapolitiikka, ulkomaankauppa, liiketaloustiede, sisämarkkinat, kauppaoikeus, alueiden politiikka ja maaseutututkimus, kaupunkitutkimus, oikeussosiologia, hallintokulttuuri, sisäinen turvallisuus, media, monitieteinen kulttuuritutkimus, terveydenhuolto, suomensukuiset vähemmistökansat, historia (erityisesti suhteet Suomeen), kansalaisyhteiskunta, uskonnot.
- Uusien vakanssien tulee tukea yliopistojen rakenteellista kehittämistä. Sen vuoksi ne on perustettava yliopistoihin, joissa jo on vahvaa Venäjään kohdistuvaa tutkimusta ja opetusta.
- Yliopistojen yhteistyön vahvistamiseksi virat pitäisi pääsääntöisesti jakaa kahden yliopiston tai jonkin yliopiston laitoksen ja Aleksanteri-instituutin välillä. Virkoihin voidaan liittää myös muita yhteistyötä tukevia veloitteita.

1.4 Yhteistyö venäläisten partnereiden kanssa

Vaikka yliopistot ja muut toimijat ylläpitävät venäläisten partnereiden kanssa monia yhteistyön muotoja, paljon mahdollisuuksia on edelleen käyttämättä. Seuraavassa ehdotuksia eri tahoille:

- *Yliopistojen* tulee kiinnittää yhteistyön laajentamisessa huomio laatuun eikä määrään. Käyttämättömiä mahdollisuuksia yhteistyöhön on erityisesti luonnontieteissä (perusluonnontieteet, kuten matematiikka ja fysiikka; energialähteiden ja luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvä tutkimus, avaruustutkimus, ympäristötutkimus), taidealoilla (tanssitaide, eri musiikin alat, elokuva, teatteri; teollinen muotoilu, tekstiili- ja vaatesuunnittelu, graafinen suunnittelu) sekä eräillä yhteiskuntatieteiden aloilla (oikeustiede, kasvatustiede, psykologia).
- Suunnitteluvaiheen hankaluuksista huolimatta *Cross Border University* -konseptia tulee kehittää määrätietoisesti kohti kansainvälisesti vetovoimaisia maisteriohjelmia. Ohjelman vaikuttavuus tulee arvioida 4–5 vuoden kuluttua.
- *CIMO*:n tulee jatkaa hyväksi koettuja yhteistyömuotoja. *FIRST*-ohjelmaa tulee laajentaa ja sen markkinointia lisätä. Talvikoulutoimintaa tulee monipuolistaa.
- *Suomen Akatemian* perinteisiä vaihto-ohjelmia tulee jatkaa. Uutta suurta Venäjä-

tutkimusohjelmaa ei lähivuosina tarvita. Sen sijaan tulisi tehdä venäläisten tutkimusrahoittajien kanssa suunnattuja yhteishakuja muun muassa seuraaville aloille: avaruustutkimus, ympäristötekniikka, logistiikka, tutkimuksen vaikuttavuus ja innovaatiopolitiikka, kulttuurienvälinen viestintä, venäläinen mentaliteetti, tietokoneingvistiikka, kasvatustiede, sosiaalipsykologia, nuorisokulttuuri. Uutena toimintamuotona tulee järjestää vuosittain erillinen haku venäläisille jatko-opiskelijoille (15–20 nelivuotista paikkaa)

- *Suomen Akatemian ja Tekesin yhteistä FiDiPro-rahoitusmallia* kehitettäessä tulee kiinnittää huomiota korkeatasoisten venäläisten tutkijoiden rekrytointiin Venäjältä ja länsimaista erityisesti luonnontieteiden alalla.
- *Tekesin ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston* tulee yhdessä tiivistää yhteistyötään venäläisten partnereiden kanssa tekniikan tutkimuksen ja tuotekehittelyn alalla.
- *Palvelusektori* (matkailu, koulutus- ja konsultointitoiminta, erilaiset yhteiskunnalliset palvelut yms.) odottaa uusia avauksia Venäjälle. Alan mahdollisuuksia tunnetaan kuitenkin huonosti. Toimijoiden kenttä on varsin hajallaan. Palvelualan mahdollisuuksista tulisi tehdä erillinen selvitys. Siinä pitäisi ottaa laajasti huomioon sekä elinkeinoelämä että koulutussektori (mm. yliopistot, ammattikorkeakoulut).
- *Suomessa asuvia venäläisiä tutkijoita* tulisi hyödyntää tehokkaammin sillanrakentajina Venäjälle.

1.5 Tutkimuksen infrastruktuuri

- Kansalliskirjaston *slaavilainen kirjasto* on harvoja kansainvälisesti vetovoimaisia infrastruktuureja Suomessa. Sen edelleen kehittämisestä on huolehdittava.
- Kansalliskirjaston Suomeen neuvottelema *Integrum-tietokanta* on osoittautunut erinomaiseksi tutkimuksen infrastruktuuriksi. Siitä paljon hyötyä myös yliopistojen ulkopuolella. Sen käyttö on taattava myös jatkossa siten, että tutkijoilla ja muilla käyttäjillä on pääsy materiaaliin suoraan omilta tietokoneiltaan.
- Slaavilaisella kirjastolla voisi olla kokonaisuudessaan merkittävämpi rooli erilaisten *Venäjään liittyvien tutkimusaineistojen ja materiaalien hankinnassa ja käytön organisoimisessa*. Sen tulisi seurata Venäjän digitointihankkeita ja informoida niistä suomalaisia käyttäjiä. Samoin sen tulee järjestää joustava kirjojen ja artikkelien elektronisten kopioiden lainaus venäläisistä kirjastoista.

1.6 Aleksanteri-instituutti

Kymmenvuotisen historiansa aikana Aleksanteri-instituutti on vakiinnuttanut asemansa näkyvänä Venäjä-asioiden osaajana. Siihen kohdistuu kuitenkin paljon suurempia odotuksia.

- Aleksanteri-instituutti ei voi unohtaa tehtäväänsä edistää ja markkinoida koko suomalaista Venäjä-osaamista. Sen tulee mieltää *valtakunnalliset tehtävänsä* jatkossakin osaksi toimintastrategiaansa.
- Samalla instituutin tulee kehittää edelleen *tutkimustoimintaansa*. Sinne tulisi perustaa lisää määräaikaista tutkijanvirkoja, joiden tulisi palvella valtakunnallista yhteistyötä.

- Instituutin tutkimustematiikan ytimen tulisi muodostaa *venäläistä yhteiskuntaa eri tieteenalojen näkökulmista tarkasteleva tutkimus*. Tärkeitä tutkimuskohteita ovat muun muassa hallinnolliset prosessit, media, kieli, kirjallisuus ja muu kulttuuri, sosiaaliset olot, terveydenhuolto, lainsäädäntö, työelämä, koululaitos, kansalaisjärjestötoiminta, uskonnot.
- Instituutin pitäisi rajata tutkimusprofiilinsa maantieteellisesti *Venäjään* (tai nykyiseen Itä-Eurooppaan, johon voidaan laskea kuuluvaksi myös Ukraina ja Valko-Venäjä). Tutkijakoulun tulisi jakautua kahtia: toinen keskittyy Venäjään, toinen itäiseen Keski-Eurooppaan.
- *Seminaari- ja konferenssitoimintaa* sekä *maisterikoulua* tulee jatkaa ja kehittää kohderyhmien tarpeista käsin. *RUSIAinfoa* tulisi kehittää kohderyhmää fokusoimalla ja käyttäjien tarpeita kartoittamalla.
- *Tutkijakoulun* toimintaa tulisi tehostaa siten, että sen toimintaan osallistuisi laaja valtakunnallinen ohjaajapooli, joka osallistuisi myös uusien jatko-opiskelijoiden valintaan.

1.7 Venäjä-tiedon hyödynnettävyys

Suurimpia ongelmia suomalaisessa Venäjä-osaamisessa on heikko tiedonkulku tiedon tuottajien ja tiedon käyttäjien välillä. Erityisesti suuri kuilu on yliopistojen ja elinkeinoelämän välillä. Tämän vuoksi suuri osa tärkeää tietoa ja osaamista jää hyödyntämättä. Kysymys on myös asenteista. Tutkijoiden tulee ymmärtää, että heidän velvollisuutenaan ei ole vain omien tutkimustulostensa popularisointi, vaan koko tiedemaailman tuottaman tiedon saattaminen yhteiskunnan käyttöön. Toisaalta elinkeinoelämän edustajien tulisi päästä irti ennakkoluuloista ja harhakäsityksistä yliopiston toimintaa kohtaan. Yhteistyön tiivistämiseksi tarvitaan uudenlaisia kosketuspintoja eri toimijoiden välille. Esimerkinomaisesti esitän kaksi mahdollista toimintamuotoa:

- *Venäjä-tiedon messut* olisi suuri usean päivän yleisötapahtuma, jossa Venäjä-tiedon tuottajat ja sen käyttäjät kohtaavat. Messut koostuisivat erilaisista aktiviteeteista kuten luennot, näyttelyt, infopisteet joissa kerrotaan Venäjään liittyvästä koulutuksesta, seminaarit, demonstraatiot, kirjatori. Yleisteemana olisivat Venäjä naapurina, kansana, valtiona, markkina-alueena, politiikantekijänä, kulttuurin suurvaltana, kauppartnerina. Messuilla esiintyisi sekä tutkijoita että kokeneita Venäjä-asiantuntijoita eri aloilta.
- *Venäjä-tiedon vuosikirja "Venäjä nyt"* olisi suurelle yleisölle suomeksi ja englanniksi vuosittain julkaistava kirja. Se sisältäisi suomalaisten huippuosaajien (yhteistyössä venäläisten ja/tai muunmaalaisten tutkijoiden kanssa) kirjoittamia Venäjää koskevia katsauksia. Vuosittaiset aiheet olisivat samantapaisia kuin Venäjä-tiedon messuilla: mitä tapahtuu Venäjän lainsäädännössä, terveydenhuollossa, ulkomaakaupassa, energiapolitiikassa, kulttuurielämässä. Lisäksi kukin vuosikirja voisi sisältää erikoisteemoja, kuten miten aloittaa kauppa Venäjällä, kokemuksia toimimisesta Siperiassa, Venäjän rock-musiikin uudet tuulet, venäläisten tapa käyttää internetiä, tuoreet tiedot Venäjän rikollisuudesta, pohdintoja venäläisten identiteetin murroksesta, suomensukuisten kansojen asema Venäjällä, muotisanat venäjän kielessä.

1.8 Tehtyjen ehdotusten toteuttaminen

Tässä selvityksessä on esitetty lukuisia erilaisille toimijoille suunnattuja toimenpiteitä, joiden tarkoitus on nostaa suomalaisen Venäjä-osaamisen tasoa. Joukossa on myös yliopistojen rakenteelliseen kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä, joilla on pitkän päälle myös resursseja säästävää vaikutusta – kuinka paljon, jää yliopistojen omien ratkaisujen varaan.

Osa ehdotuksista on toteutettavissa vain lisärahoituksen avulla. Näiden esitysten taustalla on se tosiasia, että pysyvä valtiollinen tuki varsinaisiin Venäjä-osaamisen tukiorganisaatioihin (Aleksanteri-instituutti, Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti) on tällä hetkellä varsin pientä, noin pari miljoonaa euroa, mikä on murto-osa esimerkiksi erilaisella EU-rahoituksella tapahtuvista Venäjä-aktiviteeteista Itä- ja Pohjois-Suomessa. Koska olemme vielä kaukana Venäjä-osaamisen ”luontaisesta tasosta”, josta oli puhetta tiivistelmän alussa, lisäpanostusta tarvitaan vielä vuosien ajan.

Seuraavassa esitetään toimenpiteiden käytännön toteuttamiseksi kolme mallia, joista käytetään nimiä perinteinen, moderni ja innovatiivinen.

Perinteisessä toimintamallissa eduskunta päättää erityisestä Venäjä-osaamisen tukiohjelmasta, joka kanavoidaan eri toimijoille pysyvänä vuosittaisena perusbudjetin rahoituslisäyksenä seuraavaan tapaan:

OPM (eri yliopistoihin perustettavat vakanssit)	n. 1,6 milj. euroa
CIMO (yhteistyötoimintojen laajentaminen)	n. 0,5 milj. euroa
Suomen Akatemia (venäläisten jatko-opiskelijoiden pooli, yhteisohjelmat venäläisten rahoittajien kanssa)	n. 2,8 milj. euroa
Kansalliskirjasto (Integrum ja muu tutkimusinfrastruktuuri)	n. 0,7 milj. euroa
Aleksanteri-instituutti (tutkimustoiminnan tehostaminen sekä uudet aktiviteetit, joilla kehitetään toimijoiden välistä vuorovaikutusta Venäjä-osaamisessa)	n. 1,6 milj. euroa
Yhteensä	n. 7,2 milj. euroa

Hyviä puolia

Rahoituksen kanavointi noudattaisi tavallisia valtionhallinnon käytäntöjä. Mitään erityisratkaisuja ei tarvita.

Ongelmia ja riskejä

Toiminnan kontrolli hukkuu helposti vuosittaiseen tulosohejausrutiiniin. Toimijat unohtavat aikaa myöten käyttäjien tarpeet ja rahoittajien tavoitteet, jolloin vaikuttavuus vähenee. Määrärahat kilpailevat muiden menojen kanssa. Aleksanteri-instituutille osoitetaan tehtäviä, joista se ei ehkä selviä ilman perusteellista päätöksentekoprosessien uudelleenstruktuurointia.

Modernissa mallissa valtiovalta päättää käyttää Venäjä-osaamisen tukiohjelman rahoittamiseen Venäjän takaisin maksamaa Neuvostoliiton velkaa. Kyseinen raha on luonnollisesti tavallista valtion kassavarantoa, jota voidaan käyttää mihin tarkoitukseen tahansa, mutta joka tapauksessa Venäjän päätös maksaa velka käteisellä ennen määräaikaa on tuonut tämän rahasumman yllättäen Suomen valtion käyttöön. Tässä tilanteessa olisi mahdollista käyttää osa kyseisestä rahasta suomalaisen Venäjä-osaamisen tukemiseen. Tämän idean toteuttamisessa voitaisiin käyttää rahastointia. Tässä tapauksessa edellä mainitut toiminnot voitaisiin

rahoittaa *kertaluontoisella* noin 100 miljoonan euron panostuksella. Seuraavina vuosina ne rahoitettaisiin rahaston tuotolla.

Rahaston hallinnointi ja rahojen kanavoituminen perinteisessä mallissa mainittuihin kohteisiin voidaan järjestää eri tavoin. Yksi tapa olisi perustaa *Suomen Venäjä-foorumi*. Sen ytimen muodostaisi hallitus, jossa olisivat edustettuina kaikki relevantit Venäjä-osaamiseen liittyvät tahot akateemisesta maailmasta, elinkeinoelämästä ja julkiselta sektorilta. Foorumilla olisi pieni esikunta (määräaikainen johtaja ja sihteeristö) samaan tapaan kuin Valtion tiede- ja teknologianeuvostolla. Foorumi jakaisi lyhytaikaisia ja pitkäaikaisia määrärahoja erilaisiin Suomen Venäjä-osaamista tukeviin tarkoituksiin.

Hyviä puolia

Valtio antaisi vain kertarahoituksen, jonka jälkeen erillistukea ei enää tarvittaisi. Foorumin hallitus olisi itsessään tärkeä tiedonkulun väline.

Ongelmia ja riskejä

Rahastointi ei ole normaali valtion toiminnassa käytetty menettely, minkä vuoksi tarvitaan uudenlaista ajattelutapaa asian läpiviemiseksi.

Innovatiivisessa mallissa käytetään hyväksi suomalaisen tiedepolitiikan uutta instrumenttia, Tiede- ja teknologianeuvoston toimeksiannosta kehitettyä toimintamallia, josta käytetään nimitystä *strategisen huippuosaamisen keskittymät* (CSTI = Strategic Centres of Science, Technology and Innovation). Sen perustana ovat suuret yhteenliittymät, joiden ytimenä on tutkimuslaitosten ja teollisuuden läheinen yhteistyö. Budjetiksi on kaavailtu 50–100 milj. euroa. Rahoitus tulee osin yrityksiltä, osin valtiolta Tekesin ja Suomen Akatemian kautta. Keskittymien päätarkoitus on varmistaa tiedonkulku tutkimustoiminnasta tiedon käyttäjille Suomelle strategisesti tärkeillä aloilla. Venäjä-osaamista voidaan hyvin pitää tällaisena alana. Edellä ehdotetuista toimenpiteistä huippuosaamisen keskittymien päämäärää palvelevat erilaiset tiedon tuottajien ja tiedon käyttäjien yhteistyötä lisäävät toimenpiteet. Tältä pohjalta Venäjä-foorumista voitaisiin suunnitella tietynlainen Venäjä-osaamisen mini-CSTI. Sen toimintapiiri voitaisiin rajata sellaisiin toimintoihin, jotka palvelevat nimenomaan yhteistyön kehittämistä ja tiedon siirtoa. Osa edellä mainituista rahoituskohteista, esimerkiksi esitetyt virat, rahoitettaisiin muuta kautta. Erilaisia tiedonsiirtoon, venäläisten kanssa tehtävään yhteistyöhön ja tutkimusinfrastruktuuriin liittyviä aktiviteetteja voitaisiin kehittää lisää. Ne olisivat kuitenkin aina määräaikaisia ja kilpailtuja. Näin toimintaan ei liittyisi samanlaisia pitkän aikavälin riskejä joita väistämättä sisältyy varsinaisen CSTI-mallin mukaisiin hankkeisiin. Venäjä-osaamisen mini-CSTI:n rahoitus voisi tulla modernin toimintamallin idean mukaisesti rahastosta tai sitten se voitaisiin liittää osaksi strategisen huippuosaamisen keskittymille suunnattua rahoitusta.

Hyviä puolia

Joustava uudentyypinen toimintamalli, jossa vaikuttavuus maksimoitu. Varat suunnattaisiin vain sellaisiin tarkoituksiin, jotka arvovaltainen foorumi kokee tärkeäksi.

Ongelmia ja riskejä

Ei istu suoraan CSTI-toimintamalliin.

2 Selvitystyön suorittamisesta

2.1 Toimeksianto

Opetusministeriön toimeksiannossa todetaan, että selvityksen tulee sisältää yleiskatsaus yliopistojen Venäjän-yhteistyöhön sekä konkreettisempi analyysi Aleksanteri-instituutin toiminnasta ja Cross-border University -hankkeesta. Lisäksi pyydetään tekemään ehdotuksia yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjän tutkimuksen laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Selvitystyön toimeksianto on liitteenä. Kokonaiskuvan saamiseksi selvityksessä käsitellään myös asiaan liittyviä sidosorganisaatioita siltä osin kuin niiden toiminta liittyy selvityksen aihepiiriin.

2.2 Selvitystyön vaiheita

Selvitystyön kuluessa tehtiin kolme kyselyä, joista yksi oli suunnattu yliopistoille, yksi Venäjä-tutkijoille ja yksi Neuvostoliitossa akateemisen koulutuksensa saaneille, Suomessa asuville henkilöille. Kukin yliopisto nimensi selvitystyötä varten yhdyshenkilön. Kaikkiaan 19 yliopistoa vastasi kyselyyn. Tutkijoiden tavoittamisessa käytettiin monia kanavia: yliopistojen yhteyshenkilöt, Aleksanteri-lista, Suomen Akatemian tutkimusohjelman tutkijat. Tutkijoilta saatiin yhteensä 104 vastausta; otosta voidaan pitää varsin edustavana. Suomessa asuvista akateemisista venäläistä vastasi 16. Eri tahoilta saadut vastaukset sisältävät paljon arvokasta aineistoa, joka ei kaikilta osin mahtunut tähän selvitykseen. Jotta tämä aineisto ei menisi hukkaan, se toimitetaan asianomaisten toimijoiden käyttöön siten, että tutkijoille osoitetun kyselyn vastauksista on häivytetty vastaajan henkilöllisyys. Näin on menetelty siksi, että kysely suoritettiin luottamuksellisesti. Tehdyissä kyselyissä käytetyt lomakkeet ovat liitteessä 2.

Tämän lisäksi tavattiin muun muassa Aleksanteri-instituutin ja Cross-border University'n edustajia. Lisäksi käännyttiin seuraavien tahojen puoleen: Suomen Akatemia, CIMO, Suomen Pankin Siirtymätalouden tutkimuskeskus, Slaavilainen kirjasto, Kansallisarkisto, Sitra, Tekes, ETLA, EVA, Fintra, Suomalais-Venäläinen kauppakamari. Selvitystyön raportin alustava teksti lähetettiin kaikille osapuolille nähtäväksi. Lisäksi kommentointimahdollisuus annettiin joillekin muillekin henkilöille. Tarkemmat tiedot ovat liitteessä 2. Selvitystyössä on monin eri tavoin avustanut Maria Pitkänen.

Selvitystyössä on käytetty seuraavia määritelmiä:

- Yliopistojen *Venäjä-yhteistyöllä* tarkoitetaan millä tahansa koulutus- tai tutkimusalalla tapahtuvaa systemaattista kanssakäymistä venäläisten osapuolten kanssa.
- *Venäjä-osaamisella* tarkoitetaan sitä tietovarantoa, joka syntyy Venäjään maana, valtiona, yhteiskuntana, kulttuurina tai kielenä kohdistuvasta tutkimuksesta ja siihen perustuvasta koulutuksesta.

2.3 Venäjä-yhteistyö ja Venäjä-osaaminen eri alojen näkökulmasta

Käsitteiden ”Venäjä-yhteistyö” ja ”Venäjä-osaaminen” ero tulee parhaiten esille kun tarkastellaan niitä eri alojen näkökulmasta. Samalla voidaan pohtia sitä, mikä eri alojen tutkimuksen ja koulutuksen yhteiskunnallinen merkitys on.

Suomea suoraan koskevat alat. Tutkimuskohteina ovat suomensukuiset kansat, Suomen ja Venäjän yhteinen historia, rajaproblematiikkaan liittyvät kysymykset sekä kontrastiivinen kielten, kulttuurien ja yhteiskuntien tutkimus. Näillä aloilla Suomella on erityisrooli, koska kukaan muu ei huolehdi niistä. Venäjä-osaaminen on väline tarkastella myös Suomea koskevia kysymyksiä. Tutkijoilla on yleensä hyvät kontaktit Venäjälle ja suuri osa heistä osaa venäjää, mikä onkin välttämätöntä. Kehittyäkseen alat tarvitsevat rahoitusta tutkimukselleen. Näiden alojen tutkimus ja koulutus auttavat myös ymmärtämään suomalaisuuden perusteita ja suomalaisen identiteetin olemusta.

Venäjään kohdistuva yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus. Tutkimuskohteina ovat muun muassa Venäjän politiikka, hallinto, kulttuuri, kieli, sosiaaliset olot, media, uskonnot, kansalaistoiminta, identiteetti, lainsäädäntö. Useilla näillä aloilla Suomessa on hyvää osaamista – tosin katvealueitakin on. Nämä alat muodostavat Venäjä-osaamisen ytimen. Yhteistyö venäläisten kanssa on kaiken perusta. Suomella olisi mahdollisuus olla näillä aloilla maailman johtavia tutkimusmaita. Tutkijoilla on yleensä suorat suhteet venäläisiin kollegoihin. Korkean kansainvälisen tason saavuttaminen ja ylläpitäminen edellyttävät riittävää tutkimusrahoitusta ja yhteistyön mahdollistavia välineitä. Näiden alojen tutkijoiden venäjän kielen taito vaihtelee, hyvä kielitaito on kuitenkin korkeatasoisen tutkimuksen edellytys. Yhteiskunnallinen relevanssi syntyy siitä, että tuotettua tietoa voidaan käyttää hyödyksi pyrittäessä vastaamaan kysymyksiin kuten: voiko venäläisiä ymmärtää, miten Suomen tulisi suhtautua Venäjän ulkopoliittikkaan ja ihmisoikeuskysymyksiin, miten Venäjällä voi pärjätä, miksi venäläiset ovat sellaisia kun ovat.

Venäjän taloutta koskeva tutkimus. Tällä alalla on edelliseen ryhmään verrattava tilanne, mutta venäjän kielen suhteen tilanne ei ole niin ehdoton, koska englanti dominoi tieteen kielenä. Tietysti venäjän kielen taito on suotava, mutta ei välttämätön vaatimus yhteistyölle ja tutkimuksen tekemiselle. Tämän alan tutkimuksella ja koulutuksella on suuri yhteiskunnallinen relevanssi nyt kun kauppasuhteet kehittyvät nopeaa tahtia.

Venäjään kohdistuva luonnontieteellinen tutkimus. Tutkimuskohteina ovat muun muassa venäläisten terveysolot, ympäristö ja energiahuolto. Luonnontieteellisen perusluonteen ohella näihin aloihin liittyy vahva yhteiskunnallinen dimensio, koska ilmiöt näyttävät Venäjällä erilaisina kuin Suomessa. Sen vuoksi yhteistyö muiden alojen tutkijoiden kanssa on välttämätöntä. Suomen Akatemian Muuttuva Venäjä -tutkimusohjelma on ollut selvä piristysruiske näiden alojen tutkimukselle. Aloihin pätee venäjän kielen taidon osalta sama

kuin taloustieteelliseen tutkimukseen: se ei ole välttämätöntä mutta suotavaa. Yhteistyö venäläisten tutkijoiden kanssa on joka tapauksessa edellytys korkeatasoiselle tutkimukselle. Näillä aloilla on suuri yhteiskunnallinen relevanssi. Alat liittyvät sekä Venäjän taholta Suomeen kohdistuviin turvallisuusriskeihin että nopeasti kasvaviin markkinoihin.

Luonnontieteellisen perustutkimuksen alalla kyse ei ole Venäjästä tutkimuskohteena vaan hyödyllisenä yhteistyöpartnerina. Näillä aloilla suomalaisten tutkijoiden pääasialliset yhteistyötahot ovat useimmiten läntisissä tieteen eturivin maissa, mutta venäläisten kanssa tehtävälle yhteistyölle on suuri tilaus, jota ei ole hyödynnetty riittävästi. Näillä aloilla ei voida puhua varsinaisesta Venäjä-osaamisesta muussa kuin siinä mielessä, että löytääkseen oikeat partnerit on tunnettava sikäläiset olosuhteet. Venäjällä on vahvaa osaamista muun muassa matematiikassa, kemiassa, fysiikassa, avaruustutkimuksessa ja biologiassa. Tärkeää on yhteistyö tekniikan tutkimuksessa ja sen tulosten hyödyntämisessä. Tutkimuksen infrastruktuuri on Venäjällä monin paikoin vielä huonossa tilassa, mutta tilanne parantuu nopeasti. Muutenkaan ei pitäisi kiinnittää liikaa huomiota tämän päivän tilanteeseen, koska yhteistyön pitäisi tähdätä tuloksiin pitkällä aikavälillä. Näiden alojen yhteistyössä venäjän kielen taito ei ole useinkaan välttämätöntä, vaikka se tuokin lisäarvoa kanssakäymiseen. Joka tapauksessa on tunnettava paikalliset olosuhteet, jotta löytää oikeat tutkimuspartnerit ja osaa tehdä heidän kanssaan yhteistyötä.

Muihin aloihin, koskivatpa ne sitten neuropsykologiaa, farmakologiaa, Pohjois-Amerikan historiaa, yleistä kielitiedettä tai Espanjan kulttuuria, pätee osittain sama, mikä edelliseenkin ryhmään. Venäjällä on monilla näistä aloista merkittäviä tutkijoita ja tutkimuslaitoksia, joiden kanssa on järkevää tehdä yhteistyötä. Nämä alat eivät kuitenkaan muodosta sellaista selkeää yhteistyön prioriteettialuetta kuin perusluonnontieteet.

3 Selvityksen ajankohtaisuus

Venäjä on Suomelle aina ajankohtainen kysymys riippumatta siitä, miten sillä menee taloudellisesti tai miten Suomi ja suomalaiset siihen suhtautuvat. Tällä hetkellä Venäjä on kuitenkin erityisen aktuaalinen asia suomalaisille. Tähän on monia syitä.

3.1 Kehitys Venäjällä

Venäjä nousi Suomen puheenjohtajakaudella *EU:n* sisäisessä keskustelussa entistä keskeisempään asemaan. Tämä on ollut Suomen tavoitekin. Meiltä odotetaan tässä asiassa asiantuntemusta, aloitteellisuutta ja aktiivisuutta.

Venäjä kiinnostaa tällä hetkellä koko maailmaa niin poliittisessa kuin taloudellisessakin mielessä. Syynä on ennen kaikkea Venäjän uusi rooli energiaviennin mahtimaana. Vaikka *Venäjän talouden nopea kasvuvauhti* perustuukin suurelta osin öljyn ja maakaasun hintakehitykseen, tosiasiaksi jää, että Venäjä vaurastuu nopeaa tahtia. Tämä näkyy Euroopan ripeimpänä taloudellisena kasvuna.¹ Venäjä on jälleen noussut Suomen tärkeimmäksi kauppakumppaniksi Ruotsin ja Saksan rinnalle. Vaurastuminen merkitsee paitsi lisääntyvää ostovoimaa, myös parempia mahdollisuuksia ratkaista sisäisiä ongelmia. Talouden elpyminen näkyy kaikilla tasoilla. Venäläisten elintaso nousee 10 prosentin vuosivauhtia. Lisääntyvät taloudelliset mahdollisuudet heijastuvat vähitellen myös yliopistojen ja tutkimusrahastojen toimintaan. Jatkossa Venäjä on suomalaisille tutkijoille taloudellisilta mahdollisuuksiltaan entistä tasa-arvoisempi partneri.

Suomen Venäjän kauppa kasvaa 25–30 % vuosivauhtia. Tästä voi syntyä sellainen kuva, että Suomella menee Venäjällä erityisen hyvin. Tosiasiasiassa *Suomen osuus Venäjän ulkomaankaupasta pienenee*. Tämä selittyy sillä, että muut maat ovat lisänneet toimintaansa Venäjällä. Seurauksena on kiristynvä kilpailu, jossa osaaminen ratkaisee. Suomi ei ole Venäjän näkökulmasta enää mikään erityistapaus. Kaupan muodot ovat myös tyystin muuttuneet. Suomen Neuvostoliiton kauppa oli pääasiallisesti 40 yrityksen käsissä, nyt Venäjän viennissä on mukana yli 3000 yritystä ja tuonnissa yli 1000. Enää yrityksissä ei ole erityistä ”Neuvostokaupan osastoa”, vaan jokaisen toimintasektorin tulee hallita monipuolisesti myös Venäjä-

¹Hannu Hernesniemi toteaa ETLAn antamassa vastauksessa GoldmanSachs'n arvioon viitaten, että Venäjän arvellaan ohittavan volyymissa Italian kansantalouden noin vuonna 2025, Ranskan vuonna 2030 ja Saksan vuonna 2035.

toiminnot (rahoitus, lakiasiat, logistiikka, riskienhallinta, mainonta, yhteiskuntasuhteet jne.). Tämä edellyttää laaja-alaista osaamista.

Venäjän talouden nykytilaa ja Venäjän tarjoamia mahdollisuuksia Suomen liike-elämälle on käsitelty lukuisissa julkaisuissa, joten sitä ei ole tarpeen tässä kerrata.² Yhdestä asiasta on kuitenkin mainittava, koska se on jäänyt toistaiseksi vähemmälle huomiolle. Tärkeä tulevaisuuden ala perinteisten metsäteollisuuden, rakentamisen, teknologian, elintarviketeollisuuden, energiateollisuuden ja logistiikan rinnalla on *palvelusektori*. Jo nyt osa viennistä on oikeastaan palveluja erilaisen huolto- ja koulutustoiminnan muodossa. Venäläisen yhteiskunnan nopea muutostahti ja venäläisten vaurastuminen merkitsevät lisääntyviä markkinointa niin vapaa-aikaan kuin yritystoimintaan liittyville palveluille. Venäjällä tulee olemaan valtava tarve uudentyypiselle koulutukselle ja erilaisille ohjatuille aktiviteeteille. Tässä esimerkinomaisesti muutamia teemoja: yritysten johtaminen, kansalaisjärjestöjen toiminnan organisointi, ihmisten henkisen vireyden kehittäminen.

Venäjän taloudellinen merkitys ei rajoitu vain Venäjän kauppaan vaan sen *näkyä myös Suomessa*. Venäläiset ovat ajamassa ruotsalaisten ohi maamme suurimpana matkailijaryhmänä³, venäläiset suuryritykset hankkivat omistukseensa suomalaisia yrityksiä tai niiden osia, venäläiset ostavat entistä enemmän suomalaisia kiinteistöjä. Toimiminen venäläisten asiakkaiden kanssa Suomen maaperällä edellyttää myös Venäjä-tuntemusta. Paljon julkisuutta saaneet rekkajonot kertovat myös yhdestä merkittävästä Suomen ja Venäjän talouden yhtymäkohdasta. Venäjän nopeasti kasvavaa tuontia ei pystytä hoitamaan sen omien satamien kautta. Niinpä jopa kolmannes Venäjän tuonnista kulkee Suomen läpi tuoden mukanaan sekä ongelmia että vaurautta.

Venäjä ja sen kanssa tehtävä yhteistyö *näyttäytyy erilaisena eri puolilla Suomea*. Kyse ei ole vain venäläisten turistien määrästä katukuvassa, vaan myös yhteistyön muodoista. Imatralla koetaan, että Kaakkois-Suomi ja Pietarin alue muodostavat jo nyt yhtenäisen talousalueen. Kiinteä, jokapäiväinen yhteydenpito edellyttää sujuvaa liikkumista kaikilla kulkuneuvoilla. Imatran ja Svetogorskin kaupunginjohtajat ovat päättäneet ryhtyä valmistelemaan kevyen liikenteen väylän rakentamista kaupunkiensä välille. Se on tarpeen, jotta maiden välinen työmatka- ja muu liikenne sujuisi turvallisesti myös polkupyörällä. Nykypäivän näkökulmasta kyse on rajojen avautumisesta, mutta historiallisesti ajatellen olemme vasta hitaasti palaamassa tilanteeseen, joka oli arkipäivää sata vuotta sitten.⁴

Venäjän taloudellisista mahdollisuuksista kertoo se, että se maksoi 21.8.2006 Suomen valtiolle loput noin 220 miljoonaa euroa *Neuvostoliiton aikaisista veloistaan*.⁵ Velkaa oli alun perin noin 600 miljoonaa euroa. Osa siitä oli jo aikaisemmin konvertoitu erilaisin laitetoimituksin. Alkuperäisen suunnitelman mukaan velka oli tarkoitus maksaa takaisin Pariisin klubin kanssa sovitun aikataulun mukaisesti vuoteen 2020 mennessä. Valtiokonttorin uutiskirjeessä 3/2006 todetaan, että ”Venäjältä saatavat velat menevät valtion budjettitalouden alaiseen valtion takuurahastoon. Saadulla maksulla korvataan Finnveran⁶ vanhoja vientitappioita.”

² Tällaisia julkaisuja ovat tuottaneet muun muassa Sitra, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Suomalais-Venäläinen kauppakamari, ETLA ja Fintra.

³ Venäläisten turistien Suomeen tuomien matkailutulojen arvellaan olevan noin 400 milj. euroa vuodessa

⁴ Tässä kappaleessa esitetyt tiedot perustuvat Imatran kaupunginjohtaja Pertti Lintusen esitykseen Opetushallituksen Venäjä-forumissa 26.1.2007. Hän mainitsi myös, että neljä suurinta Imatran veronmaksajaa ovat amerikkalaisia Svetogorskissa sijaitsevan tehtaan johtajia.

⁵ Venäjällä on kaiken kaikkiaan paljon vähemmän ulkomaista velkaa (6 % bruttokansantuotteesta) verrattuna moneen länsimaahan (Suomessa vastaava luku on yli 40 % ja Saksa vielä paljon suurempi).

⁶ Suomen virallinen vientitakuulaitos.

Vaikka tässä luvussa on otettu esille *Venäjän taloudellinen merkitys Suomelle, olisi lyhytnäköistä ja epäviisasta tarkastella Venäjää ja Venäjä-osaamisen tarvetta vain tästä näkökulmasta*. Jos maailmassa ei tapahdu täysin mullistavia asioita, Venäjä on Suomen naapuri vielä useiden vuosisatojen ajan. Yksi ongelma Venäjän naapuruuden hahmottamisessa on sen valtava koko. Venäjähän on myös Kiinan ja Japanin naapuri. Toisaalta valtavien etäisyyksien vastapainona on myös suuria väestö- ja osaamistiivistymiä. Pelkästään Pietarin seudulla asuu yhtä paljon ihmisiä kuin koko Suomessa. Sen kulttuuritarjontaa voi hyvin verrata koko Suomen tarjontaan. Voidaan hyvällä syyllä myös olettaa, että Pietarissa asuu lahjakkaita ihmisiä yhtä paljon kuin koko Suomessa yhteensä. Pietari sijaitsee hyvin lähellä: sinne on Imatralta lyhyempi matka kuin Helsinkiin.

On vielä huomattava, että Venäjän merkityksen korostaminen ei tarkoita sitä, että haluuisimme sulkea silmämme siellä olevilta ongelmilta. Venäjän eristäminen ei kuitenkaan ratkaise sen ongelmia, vaan päinvastoin pahentaa niitä. On myös muistettava, että jos Suomi ei halua hyödyntää Venäjän tuomia mahdollisuuksia, muut EU-maat ja Yhdysvallat tekevät sen.

3.2 Venäjä selvityksissä, linjauksissa ja asenteissa

Kasvava intressi Venäjää kohtaa näkyy Suomessa monin tavoin. Venäjän kanssa tehtävä yhteistyö on *opetusministeriössä* keskeisessä roolissa. *Opetusministeriön strategia 2015:ssä* todetaan, että ”yhteistyötä Venäjän kanssa tulee kehittää ja modernisoida kaikilla opetusministeriön sektoreilla”. Opetusministeriön toimintaohjelmassa *Suomi, Venäjä ja kansainvälinen yhteistyö 2003–2007* konkretisoidaan yhteistyön muotoja ja tavoitteita. Siinä mainitaan lukuisia ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi eri koulutusaloilla ja tutkimustoiminnassa. Toimintaohjelmassa todetaan:

”Venäjä on Suomelle korkeatasoisen koulutuksen ja tutkimuksen sekä runsaan ja arvokkaan kulttuurin maana yksi keskeisimmistä yhteistyökumppaneista. Venäjällä on Suomelle kansainvälistymiskehityksessä erityinen asema ja painoarvo myös siksi, että se on Suomen naapurimaa ja Euroopan unionille ylivoimaisesti tärkein itäeurooppalainen naapurimaa. Toimintaohjelman yleinen tavoite on jatkaa Suomen aseman vahvistamista laaja-alaisen, korkeatasoisen ja kansainvälisesti kiinnostavan Venäjän tuntemuksen ja tietotaidon maana, joka harjoittaa laajaa, kansainvälisesti korkeatasoista tutkimus-, koulutus- ja kulttuuriyhteistyötä Venäjän kanssa.”

Erillinen *Taiteen ja kulttuurin Venäjä-ohjelma* julkaistiin vuonna 2005.

Aktiivisia toimijoita Venäjä-osaamisen kehittämisessä ovat olleet myös *Suomen Akatemia*, jolla on meneillään laaja Venäjään kohdistuva tutkimusohjelma ja Sitra, jolla Venäjä on yksi painopistealueista. *Fintran* toiminnassa Venäjä on keskeisellä sijalla. *Tekeskin* on lisäämässä yhteistyötä venäläisten partnereiden kanssa.

Mielenkiintoisen näkökulman tulevaisuuteen tuo Suomen Akatemian ja Tekesin teettämä *FinnSight-2015 -raportti*, jossa eri alojen johtavat asiantuntijat tarkastelevat suomalaisen elinkeinoelämään ja yhteiskuntaan vaikuttavia muutostekijöitä ja innovaatio- ja tutkimustoiminnan tulevaisuuden haasteita. Raportti on laadittu sisältökysymysten näkökulmasta, joten Venäjä ei ole esillä erillisenä teemana, mutta siitä huolimatta suhteet Venäjään ja venäläisiin yhteistyökumppaneihin nostetaan monessa kohdin tärkeäksi tavoitteeksi. Osa asiantuntijoista korostaa Venäjään liittyviä mahdollisuuksia, osa taas siihen liittyviä riskejä.

Kaikki asiaa kommentoineet ovat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että Venäjän merkitys Suomelle kasvaa tulevaisuudessa. Teemat, joiden yhteydessä Venäjän rooli on esillä, ovat muun muassa energia, turvallisuus ja matkailu.

Mielenkiintoinen Venäjää koskeva *Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan Venäjä 2017 -raportti* julkaistiin tammikuun lopulla 2007. Siinä hahmotellaan kolme skenaariota Venäjän tulevalle kehitykselle. Raportin julkistamistilaisuudessa todettiin suhteellisen yksimielisesti, että Venäjän politiikkaan ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvistä uhkakuvista (suurvaltapyrkimykset kansainvälisessä politiikassa, rikollisuus ja korruptio, yhteiskunnan epätasa-arvoisuus ja epävakaus, demokratiakehityksen hauraus) huolimatta Suomessa tarvitaan selvää lisäpanostusta Venäjä-osaamiseen. Nykyisen tilanteen puutteeksi nähtiin venäjän kielen osaamisen vähäisyys, yhteistyömuotojen hajanaisuus sekä kielteiset asenteet Venäjää ja Suomessa asuvia venäjänkielisiä kohtaan. Seuraavaan hallitusohjelmaan esitettiin erillistä Venäjä-politiikkaohjelmaa, johon useimpien puolueiden edustajat suhtautuivat positiivisesti. Voimakasta kannatusta sai venäjän kielen opetuksen lisääminen sekä kaikenlaisen opiskelijavaihdon ja muun koulutus- ja tutkimusyhteistyön kasvattaminen. Raportissa ehdotetaan yhtenä konkreettisena toimintamuotoja Suomen ja Venäjän yhteisen englanninkielisen innovaatiokorkeakoulun perustamista. Korkeakoulu toimisi Lappeenrannassa, Espoossa ja Pietarissa.

Erilaisissa kannanotoissa ilmaistu lisääntyvä kiinnostus Venäjää kohtaa heijastaa uudenlaista ajattelutapaa Suomessa. Kaiken kaikkiaan suomalaiset voitaneen jakaa karkeasti neljään kategoriaan suhteessaan Venäjään:

- *entusiastit* ovat innoissaan venäläisestä kulttuurista ja Venäjästä maana, he haluavat mahdollisimman laajaa ja monipuolista kanssakäymistä venäläisten kanssa
- *realistit* eivät välttämättä pidä venäläisistä ja Venäjästä, mutta ovat sitä mieltä että meidän itsemme kannalta on edullista tuntee mahdollisimman hyvin suuri naapurimme
- *välinpitämättömät* eivät ole kiinnostuneita Venäjästä, he yrittävät aktiivisesti unohtaa sen tosiasian, että Venäjä on Suomen naapuri
- *vihaajat* vastustavat kaikkea kanssakäymistä venäläisten kanssa, heillä on venäläisistä yksipuolisen negatiivinen kuva jota he mielellään levittävät ympäristöönsä

Käsitykseni mukaan entusiasteja on aina ollut suhteellisen vähän; heidän määränsä kasvaa hitaasti, mutta sillä ei ole kokonaisuuden kannalta suurta merkitystä. Olennaista sen sijaan on, että realistien määrä näyttää lisääntyvät välinpitämättömien ja vihaajien kustannuksella. Realistit voidaan jakaa kahteen ryhmään. Toiset ovat sitä mieltä, että Venäjä on aina ollut ja tulee aina olemaan Suomelle uhka. Siitä huolimatta tai juuri sen vuoksi meidän pitäisi tuntee se mahdollisimman hyvin. Toinen realistien ryhmä puolestaan korostaa Venäjän tuomia mahdollisuuksia, joita Suomen puhtaasti itsekkäistä syistä kannattaa hyödyntää. Jos huomio realistien määrän kasvusta pitää paikkansa, tilanne on selvästi toinen kuin 1990-luvun alussa, jolloin suomalaisten välinpitämätön ja karsastava suhtautuminen Venäjään ja venäläisiin merkitsi sitä, että huomattava määrä huippututkijoita jätti saapumatta Suomeen ja matkasi sen sijaan kauemmaksi, lähinnä Yhdysvaltoihin, jossa heidän arvonsa ymmärrettiin. Näin meiltä jäi käyttämättä suuri osaamispotentiaali. Tällaiseen virhearviointiin meillä ei ole enää varaa. Uusi realistinen suhtautuminen Venäjään antaa hyvän pohjan aidon, molempia osapuolia hyödyttävän yhteistyön kehittämiseksi.

3.3 Muutokset suomalaisessa yliopisto- ja tutkimuspolitiikassa

Yliopistojen yhteistyöhön venäläisten partnereiden kanssa vaikuttaa myös Suomessa tapahtunut kehitys. Viime aikoina on laadittu lukuisia selvityksiä ja raportteja maamme yliopistolaitoksen kehittämistä. Myös tutkijanuran ongelmia on selvitetty ja Suomen Akatemiaa arvioitu. Selvitykset sektoritutkimuslaitoksista ja yliopistojen autonomiasta ovat valmistumassa. Erilaisista raporteista nousee esiin hyvin yhdenmukainen viesti: kansainvälinen kilpailukyky edellyttää suurempia yksiköitä, priorisointia ja voimien keskittämistä.⁷ Tällaisia näkemyksiä on esitetty aikaisemminkin, mutta kuten tunnettua, konkreettiset päätökset näissä asioissa ovat poliittisesti hyvin hankalia. Näyttää kuitenkin siltä, että aika on kypsä myös esitettyjen ajatusten toimeenpanolle.⁸ On ilmeistä, että riippumatta seuraavan hallituksen kokoonpanosta meillä ollaan valmiita tekemään suuriakin rakenteellisia muutoksia yliopistoissa. Tällainen ajattelumalli on otettu myös tämän selvityksen pohjaksi.

Valtionhallinnossa ei voida tehdä tällä hetkellä yhtään rakenteellista selvitystä ilman että siinä jotenkin sivutaan myös ns. *tuottavuusohjelmaa*. Tämä ”julkisen sektorin tuottavuuden toimenpideohjelma on hallitusohjelman ja hallituksen strategia-asiakirjan mukainen, hallituskauden mittainen ohjelma. Sen tavoitteena on suunniteltu ja todennettavissa oleva julkisten palvelujen ja hallinnon tuottavuuden kasvu ja tuottavuushyötyjen käyttö.” Yliopistoissa sana *tuottavuusohjelma* on koettu eufemismiksi resurssien ja henkilöstön supistamiselle. Huomio onkin keskittynyt liikaa tehokkuuden lisäämiseen pohtimatta, mitä vaikutusta tällä on toiminnan laatuun.

Erilaisissa tuottavuusohjelmaan liittyvissä asiantarkoituksissa⁹ rinnan tuottavuusretoriikan kanssa toistetaan vaatimusta koulutuksen laadun varmentamisesta ja kohottamisesta. Näinhän asian täytyykin olla. Laatu on osa tuottavuuden käsitettä. Huonoja tuotteita on helppo tuottaa halvalla, mutta se ei merkitse tuottavuuden nousua. Jos yliopistojen resurssit leikataan niin, että tutkintojen ja tutkimuksen laatu sen johdosta laskee, ei voida puhua tuottavuuden kasvusta. *Tässä selvityksessä tuottavuus käsitetään ennen kaikkea laadun näkökulmasta.*

⁷ Suuruuden ihannoiti on saanut myös perusteltua kritiikkiä. Petri Koikkalainen ja Janne Jurtakko osoittavat Helsingin Sanomien artikkelissa Parhaat yliopistot eivät ole suuria (3.13.2006), että ratkaiseva ero suomalaisten yliopistojen ja maailman huippuyliopistojen välillä ei ole koossa, vaan siinä, että suomalaisissa yliopistoissa on opettajia ja tutkijoita murto-osa siitä, miten paljon heitä on opiskelijaa kohden huippuyliopistoissa.

⁸ Pääministeri Matti Vanhanen sanoi vuodenvaihteessa antamassaan haastattelussa (Aamulehti 20.12.), että korkeakoulupolitiikka on seuraavan hallitusohjelman tärkein aihepiiri. Linjauksissaan tarvittavista päätöksistä hän meni pidemmälle kuin meillä on poliittisessa kielenkäytössä ollut tapana.

⁹ Valtioneuvoston periaatepäätös 7.4.2005 julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteiden kehittämistä, Opetusministeriön keskustelumuistio 8.3.2006 rakenteellisen kehittämisen periaatteista, Hallituksen 23.3.2006 tekemä valtiontalouden kehyspäätös vuosille 2007–2011.

4 Yliopistojen Venäjä-yhteistyö

Ennen kuin käsitellään Suomen yliopistojen Venäjä-yhteistyötä, on paikallaan mainita muutoksista *Venäjän tutkimusrahoitusjärjestelmässä*. Joulukuussa 2006 presidentti Putin allekirjoitti lain muutoksista valtion tiede- ja tutkimuspolitiikassa. Siihen liittyy sekä taloudellisia että organisatorisia uudistuksia. Tutkijoiden palkkoja korotetaan, mutta samalla vähennetään vakansseja. Opetuksen ja tutkimuksen yhteyttä pyritään parantamaan vahvistamalla yliopistojen tutkimustoimintaa. Kilpaillun rahoituksen osuus kasvaa, ei vain yksittäisten hankkeiden rahoittamisessa vaan myös yliopistojen perusrahoituksessa. Tavoitteena on perustaa uusia poikkitieteellisiä koulutus- ja tutkimusaloja. Laadunvarmistustoiminta eri muodoissaan laajenee. Tutkimusinfrastruktuuria pyritään parantamaan. Uudistusten toteuttaminen vie luonnollisesti vuosia, mutta uusi laki kuvastaa joka tapauksessa valtion ylimmän johdon halua käyttää osa taloudellisesta liikkumavarasta tieteen ja koulutuksen tukemiseen.

Maittemme väliseen yhteistyöhön heijastuvat myös *muutokset yliopistojen tutkintorakenteessa*. Suomi on siirtynyt yleiseurooppalaiseen Bolognan mallin mukaiseen tutkintojärjestelmään, jonka perusmallina on kolmivuotinen kandidaatin tutkinto ja sen päälle rakentuva kaksivuotinen maisterintutkinto. Vaikka suomalaisessa mallissa lähdetään siitä, että yliopistoon pyrittäessä tullaan suorittamaan suoraan myös maisterin tutkinto, meilläkin on syntynyt ja syntymässä erilaisia maisteriohjelmia, jotka suoritetaan kandidaatintutkinnon jälkeen. Tämä mahdollistaa uudenlaisia kombinaatioita tutkinnon sisällä. Kun Venäjäkin on asteittain siirtymässä samaan malliin, avautuu uusia mahdollisuuksia myös tutkintotason yhteistyölle.

On syytä kuitenkin korostaa, että venäläinen yliopistorakenne eroaa suomalaisesta kahdessa merkittävässä suhteessa:

- perinteisissä yliopistoissa Venäjällä on *kolmenlaisia opiskelijoita: tavallisia* (valtion kustantamilla paikoilla opiskelevia), *maksavia* ja *sopimuspohjaisia* (perustuvat yritysten ja muiden organisaatioiden kanssa tehtäviin sopimuksiin)
- perinteisten valtiollisten yliopistojen ohella maassa toimii runsaasti *yksityisiä yliopistoja*, joiden talous perustuu lukukausimaksuihin tai ulkopuoliseen rahoitukseen

Venäjällä on myös käytössä 3+2-mallin ohella malli 4 (*bakalavr*) + 2 (*magistr*). Lisäksi edelleen on olemassa *spetsialist*-tutkinto, joka on viisivuotinen. Hiljattain on tehty myös mielenkiintoinen päätös koko maan siirtymisestä yhtenäiseen koulujen päättökokeeseen (”ylioppilaskirjoitukset”). Tavoitteena on käyttää sen tuloksia korvaamaan yliopistojen pääsykokeita.

Seuraavassa kuvataan yliopistojen Venäjä-yhteistyötä niiden itsensä antaman materiaalin pohjalta. Aluksi tarkastellaan monialaisia yliopistoja, sitten kauppakorkeakouluja, teknillisiä yliopistoja ja taideyliopistoja. Lopuksi esitetään tutkijoiden näkemyksiä yhteistyöstä ja sen kehittämisestä.

Helsingin yliopistolla on yliopistontasoiset vaihtosopimukset neljän venäläisen yliopiston kanssa. Valmisteilla on viides. Lisäksi on joitakin laitoskohtaisia sopimuksia tai järjestelyjä ainakin kuuden yliopiston kanssa. Sopimukset toimivat vaihtelevasti. Kahdenvälisen sopimusten volyymistä kertoo se, että opettajia ja tutkijoita lähti Venäjälle vuosina 2000–2006 yhteensä 137 ja tänne saapui Venäjältä 380. Vuosittain Venäjälle lähtee keskimäärin 47 opiskelijaa ja sieltä saapuu keskimäärin 35 opiskelijaa. Opiskelijaliikkuvuuden osalta Venäjä-vaihtojen osuus on 3–5%. Venäläiset ovat Helsingin yliopiston ulkomaisista tutkintop opiskelijoista suurin ryhmä. Syksyllä 2005 heitä oli 207 eli n.15,5 %. Opiskelijat edustavat kaikkia aloja, joskin lähtijöiden joukossa humanistit, eritoten slavistit ovat suuri ryhmä. Opettaja/tutkijoita lähtee ja saapuu niin humanistis-yhteiskuntatieteellisiltä kuin luonnontieteellisiltäkin aloilta.

CIMOn Suomalais-venäläisen talvikoulun kautta yliopistoon on rekrytoitu lahjakkaita jatko-opiskelijoita ja tutkijoita, joista monet ovat sittemmin suorittaneet tohtorin tutkinon Suomessa. Helsingin yliopiston laitokset ja tutkijaryhmät ovat saaneet Fellowship-ohjelmasta rahoituksen 56 venäläisen opiskelijan tai tutkijan kutsumiseen yliopistoon vuosina 2000–2006. Osa heistäkin on myöhemmin jatkanut opintoja Suomessa. Helsingin yliopiston tutkijakollegiumilla on ollut käynnissä Kone Säätiön rahoittama hanke, jonka puitteissa venäläisiä (ja balttilaisia) tutkijoita on kutsuttu Suomeen työskentelemään kolmen kuukauden jaksoiksi.

Yliopisto kehittää Venäjä-suhteita osana yliopiston kansainvälistymisohjelmaa. Venäjä on tärkeä yhteistyökumppani mutta sen painoarvoa ei pidä liioitella. Maan luoteisosat ovat yksi tärkeimmistä rekrytointialueista pyrittäessä lisäämään kansainvälisten perus- ja jatko-tutkinto-opiskelijoiden määrää tulevina vuosina. Toisaalta Helsingin yliopisto tähtää yhteistyöhön mahdollisimman korkeatasoisten yliopistojen kanssa niiden maantieteellisestä/alueellisesta sijainnista riippumatta. Yliopiston strategiassa 2007–2009 korostetaan toimintaa Venäjän lähialueilla ja Pietarissa. Yliopiston laitokset ja tutkimusryhmät ovat aktiivisessa kanssakäymisessä korkeatasoisten venäläisten ryhmien ja laitosten kanssa osana normaalia tutkimustoimintaansa.

Joensuun yliopistolla on kahdenvälisiä yhteistyösopimuksia 12 venäläisen yliopiston kanssa. Lisäksi yhteistyötä tehdään FIRST¹⁰-hankkeessa, jonka kautta ollaan suhteessa 13 venäläiseen yliopistoon. Vuonna 2004 Venäjälle lähti vaihtoon 30 opiskelijaa, vuonna 2006 21; heistä suurin osa vieraiden kielten ja kääntämisen opiskelijoita. Saapuneista opiskelijoista (22 opiskelijaa vuonna 2004, 16 vuonna 2005) suurin osa opiskelee vieraita kieliä ja kääntämistä, metsätiedettä, taloustieteitä ja kasvatustieteitä. Kolmannes yliopiston ulkomaalaisista tutkinto-opiskelijoista, 85 henkilöä, on venäläisiä.

Tutkijavaihto venäläisten yliopistojen kanssa on vilkasta metsä-, ympäristö-, luonnon-, yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä. Suunnitelmassa on syventää yhteistyötä muun mu-

¹⁰ FIRST-ohjelmasta tarkemmin CIMO:n toiminnan esittelyssä myöhemmin tekstissä.

assa FIRST-ohjelman ja CBU-maisteriohjelmien¹¹ avulla, kehittää harjoittelijavaihtoa sekä solmia uusia kahdenvälisiä yhteistyösopimuksia Yhteistyön kehittäminen ja tutkimusyhteistyön jatkuvuuden takaaminen yliopiston vahvuusaloilla venäläisten partneriyliopistojen kanssa erityisesti Luoteis-Venäjällä on keskeisellä sijalla yliopiston kansainvälisessä toiminnassa. Joensuun yliopistolla on ollut koordinaatiovastuu OPM:n Cross Border University -hankkeessa.

Jyväskylän yliopistolla on koko yliopistoa koskevat kahdenväliset sopimukset neljän venäläisen yliopiston kanssa. Lisäksi yliopistolla on tiedekuntatason vaihto- ja yhteistyösopimuksia sekä toimintaa FIRST-ohjelman puitteissa. Yliopistolla ja etenkin venäjän kielen ja kulttuurin oppiaineella on myös kontakteja Jyväskylän seudun kehittämissyhtiön Jykes Oy:n kanssa Venäjän toimintaan liittyen. Vuonna 2005 Venäjälle lähti kaikkiaan 26 opiskelijaa, joista 12 oli venäjän pääaineopiskelijoita. Tutkijoita ja opettajia Venäjälle lähti vuonna 2005 yhteensä 97, heistä suurin osa kielten ja yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksilta. Venäjältä saapui vuonna 2005 113 opettajaa ja tutkijaa, joista suurin osa fysiikan asiantuntijoita. Muita vierailuja tehtiin esimerkiksi kielten ja tietotekniikan laitoksille. Yliopistossa oli kirjoilla syyskuussa 2006 yhteensä 59 venäläistä opiskelijaa, joista suurin osa perustutkinto-opiskelijoita. Heistä yli puolet opiskeli humanistisessa tiedekunnassa ja seuraavaksi eniten taloustieteiden ja informaatioteknologian tiedekunnassa. Lisäksi yliopiston kansainväliseen kesäkouluun osallistuu vuosittain noin 40 venäläistä opiskelijaa.

Jyväskylän yliopiston tavoitteena on sekä syventää yhteistyötä olemassa olevien partneriyliopistojen kanssa että laajentaa yhteistyöverkostoa myös Moskovan ja Tverin suuntaan. Taloustieteissä käynnistetään keväällä 2007 teknologia liiketoiminta-opintokokonaisuus, jonka yhteydessä pyritään lisäämään Venäjän talouteen ja liiketoimintakulttuuriin liittyvää opetusta. Yliopisto mainitsee Venäjä-yhteistyön kehittyväksi painopistealaksi.

Kuopion yliopistolla on tutkimus- ja koulutusyhteistyösopimus yhden ja koulutusyhteistyösopimus kahdeksan venäläisen yliopiston kanssa. FIRST-ohjelmassa yliopistolla on neljä hanketta, jotka edustavat terveystieteitä, sosiaalitieteitä ja luonnontieteitä. Vuonna 2005 FIRST-hankkeen kautta vaihtoon Venäjälle lähti kolme opettajaa ja kolme opiskelijaa ja yliopistoon saapui kolme opettajaa, yhdeksän opiskelijaa ja kuusi tutkijaa. Lisäksi Kuopion yliopistolla on puolenkymmentä ad hoc -periaatteella toimivaa tutkimus- ja koulutusyhteistyösuhdetta venäläisten tutkimuslaitosten kanssa lähinnä terveystieteissä. Yliopisto on mukana kansallisessa Cross Border University -hankkeessa toimien yhden CBU-maisteriohjelman koordinaattorina ja toisessa partnerina. Yliopiston strategian mukaisesti yhteistyötä venäläisten yliopistojen kanssa tieteenalakohtaisesti monipuolistetaan ja lisätään, erityisesti yliopiston vahvuusaloilla. Yliopiston yhteydet ja yhteistyö ovat laajimmat Pietarin ja Petroskoin alueen yliopistojen kanssa. Koulutusyhteistyö venäläisten yliopistojen kanssa on yksi yliopiston valitsemista maantieteellisistä kansainvälisen toiminnan painopistealueista.

Lapin yliopistolla on eriluonteisia sopimuksia venäläisten partnerien kanssa. Niistä 18 koskee koko yliopistoa, minkä lisäksi yliopistolla on tiedekuntatason sopimuksia ja se koordinoi ja osallistuu erilaisiin venäläisten partnerien kanssa toteutettaviin hankkeisiin, mm. FIRST-yhteistyöhön. Opettajia on ollut vaihdossa 2000–2007 yhteensä 12 henkilöä erityisesti sosiaalityön alalta, opiskelijoita 35 henkilöä. Lähteneet opiskelijat opiskelevat pääasiassa taiteiden tai oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Venäjältä on tullut 2000–2006 yhteensä kahdeksan opettajaa ja 105 opiskelijaa. Saapuneet opiskelijat edustavat muun muassa kauppatieteitä, sosiaalityötä, sosiologiaa, graafista suunnittelua sekä tekstiili- ja vaatetusala. Vaihtosopimuksia on systemaattisesti lisätty ja laajennettu koko ajan kaikissa tiedekunnissa.

¹¹ Cross Border University -hankkeesta (CBU) tarkemmin erillisessä luvussa.

Toiminnan painopiste on Luoteis-Venäjä ja muut Venäjän pohjoiset ja arktiset alueet sekä niitä tutkivat laitokset. Vaihdon systemaattisen lisäämisen ja laajentamisen ohella kiinnitetään jatkossa huomiota tutkimustyön kehittämiseen, muun muassa jatko-opiskelijoiden yhteistyöohjelmiin. Venäjä-yhteistyöllä vahvistetaan LY:n erityisasiantuntemusta pohjoisen ongelmien tunnistamisessa ja ymmärtämisessä, minkä vuoksi Venäjä-yhteistyö koetaan erittäin tärkeäksi yliopiston koko kansainvälistä toimintaa ajatellen.

Oulun yliopistolla on erilaisten ohjelmien puitteissa kontakteja venäläisiin yliopistoihin. North2north-ohjelman piiriin kuuluu seitsemän venäläistä yliopistoa, FIRST-verkoston kautta yhteistyösopimukset on solmittu kuuden yliopiston kanssa ja CBU-hankkeen puitteissa maisteriohjelmayhteistyötä on seitsemän Luoteis-Venäjän yliopiston kanssa. Lähteviä opiskelijoita on vuositasolla 2–6, opettajia 0–1, saapuvia 11–17 venäläistä opiskelijaa ja 0–1 opettajaa. Oulun yliopistolla on voimassa oleva lähialuestrategia (2010), jonka mukaisesti Venäjä-yhteistyö painottuu alueellisesti Pohjoisen ulottuvuuden alueelle, erityisesti Luoteis-Venäjään. Koulutukseen, tutkimukseen ja kehittämishankkeisiin liittyvää yhteistyötä toteutetaan sekä kahdenvälisiin sopimuksiin perustuen että verkostojen yhteistyöohjelmiin osallistumalla. Tavoitteena on, että yliopistolla on vetovoimaisia kansainvälisiä koulutusohjelmia ja monialaista tutkimusyhteistyötä. Sisällöllisesti yliopiston lähialueyhteistyötä suunnataan ympäristötieteisiin, pohjoiseen hyvinvointiin ja terveyteen ja lääketieteeseen, teknistieteellisiin koulutusaloihin, pohjoisiin vähemmistökulttuureihin ja tietoyhteiskuntakysymyksiin.

Oulun yliopisto on tehnyt noin 10 vuotta yhteistyötä NorTech Oulu-yksikön johdolla ympäristötekniikan alalla Murmanskin ja Arkangelin valtion teknillisten yliopistojen kanssa sekä Petroskoin valtion yliopiston kanssa. Thule-instituutin Arktisen lääketieteen keskus koordinoi Sirkumpolaarisen terveyden ja hyvinvoinnin maisteriohjelmaa, jossa on mukana 10 yliopistoa sirkumpolaarialueelta, mukaan lukien Northern State Medical University ja Pomor State University Venäjältä. Ohjelma on suunnitteluvaiheessa ja opetus käynnistyy syksyllä 2008. Oulun yliopisto on jäsen Arktisessa yliopistossa, jonka temaattisten verkostojen ohjelmaa Thule-instituutti koordinoi. Sodankylän geofysiikan observatoriolla (SGO) on pitkään ollut tutkimushankkeita muun muassa Kuolan alueen Polaari-instituutin kanssa ilmakehän ja lähiavaruuden tutkimuksissa.

Lapin ja Oulun yliopistot sekä 8 yliopistoa Luoteis-Venäjältä ovat mukana Finnish-Russian Barents Cross Border University -hankkeessa, jonka puitteissa on tarkoitus luoda suomalais-venäläisiä maisteriohjelmia.

Tampereen yliopistolla on kahdenväliset vaihtosopimukset viiden venäläisen yliopiston kanssa. FIRST-vaihto-ohjelmajapartnereita on neljä. Opiskelijavaihtoa tapahtuu myös sopimusten ulkopuolella. Vuosina 2001–2005 lähti vaihtoon yhteensä 81 opiskelijaa, joista suurin osa slavisteja ja venäjän kääntäjiä. Saapuvia opiskelijoita oli vuosina 2001–2005 yhteensä 113. Yliopiston ulkomaalaisista opiskelijoista toiseksi suurin kansallisuus ovat venäläiset, joita on sekä perustutkinto- ja jatko-opiskelijoina että vaihto-opiskelijoina. Kansallisin tai pohjoismaisin varoin tuetut vaihtojärjestelyt määrittelevät osittain yhteistyöalueet maantieteellisesti, esim. sekä FIRST -ohjelman, CBU -ohjelman että uuden Nordplus -toiminnon kohdealueina ovat Lounais-Venäjä tai lähialueet. Tulevaisuudessa yliopiston suunnitelmiin kuuluu yhteistyökumppanien ja yhteistyötavoitteiden uudelleen selvittäminen. Venäjän painoarvo vaihtelee yliopistossa tieteenaloittain. Yliopisto pitää tärkeänä kehittää yhteistyötä venäläisten yliopistojen kanssa sekä venäläisten tutkijoiden että tutkinto-opiskelijoiden kesken. Terveystieteet ja biotieteet ovat luoneet varsin kiinteitä yhteistyösuhteita. Kansainvälinen politiikka, historia ja terveystieteet, TAPRI ja slavistiikka ovat Venäjä-osaamisen vahvoja keskuksia. Tampereen yliopisto on pyrkinyt systemaattisesti kehittämään Venäjä-osaamistaan ja -asiantuntemustaan.

Turun yliopistolla on kahdenväliset sopimuksen kuuden venäläisen yliopiston kanssa. FIRST-verkoston yhteistyökumppaneita on kahdeksan, yliopiston koordinoiman BSRUN:n kautta (Baltic Sea Region University Network) kahdeksan sekä North2north-ohjelman kautta seitsemän. Lähteviä opiskelijoita on vuosittain 8–12, opettaja/tutkijavierailuja noin kahdeksan. Saapuvia opiskelijoita on vuosittain 18–29. Saapuvista pitkäaikaisista (vähintään 2 viikkoa) opettaja/tutkijavieraista yleensä noin kolmannes on tullut Venäjältä, vuonna 2005 65. Työsuhteessa Turun yliopistoon oli vuonna 2004 27 venäläistä tutkijaa tai opettajaa. Saapuvat edustavat eniten matemaattis-luonnontieteellisiä aloja, mutta myös humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset aineet ovat edustettuina. Elintarviketutkimuksessa sekä tietotekniikan ja elektroniikan tutkijoilla on yhteyksiä alojensa yrityksiin ja yliopiston tutkimusyksiköillä bioalan yrityksiin, joilla on toimintaa Venäjällä tai jotka osallistuvat Venäjän kauppaan. Yhteistyö tieteellisen jatkokoulutuksen alueella, erityisesti opettaja- ja opiskelijavaihdon painopisteen siirtäminen tieteelliseen jatkokoulutukseen, on tällä hetkellä keskeinen kehittämiskohde.

Tiedonsiirron ja innovaatiotoiminnan kehittäminen on uusi alue, jolla yhteistyö on käynnistetty Pietarin yliopiston kanssa. Uusi kehittämiskohde on yhteistyö koulutusmarkkinoinnin alueella. Lisäksi Turun yliopiston ja Pietarin yliopistojen välillä on käynnistetty yhteistyötä yliopistokoulutuksen menetelmällisen kehityksen, erityisesti verkko-opetuksen alueella. Turun yliopisto on osallistunut Bolognan prosessin toteuttamiseen Venäjällä. Parhailaan ollaan käynnistämässä opetus suunnitelmien kehittämiseen liittyvää laadunvarmistushanketta Turun yliopiston ja venäläisten yliopistojen yhteistyönä. Itämeren alueella ja Venäjällä on erityinen asema Turun yliopiston kansainvälisen toiminnan painopisteenä myös tulevaisuudessa. Painopisteitä ovat erityisesti Pietarin alue, Kaliningrad sekä suomalaisugrilaisia kieliä puhuvan väestön asuinalueilla olevat yliopistot, tutkimuksellisen yhteistyön alueella tärkeimmän yhteistyökumppanin ollessa Tiedeakatemia.

Vaasan yliopistolla on voimassa oleva yhteistyösopimus kolmen venäläisen yliopiston kanssa. Tutkimuksessa yhteistyötä on tehty pitkään erityisesti venäjän kielen, rahoituksen ja talousoikeuden aloilla. Opiskelijoita lähtee vuosittain n. kuusi ja heitä vastaanotetaan n. neljä. Opettajia ja tutkijoita liikkuu lyhytaikaisissa tehtävissä muutamia vuosittain. He edustavat venäjän kieltä sivuaineena opiskelevia ja opettavia, suomea vieraana kielenä opettavia sekä kauppatieteitä opiskelevia ja opettavia. Yhteistyötä on tarkoitus kehittää erityisesti Pietarin ja Petroskoin kanssa hyödyntäen pitkäaikaisia suhteita ja laajentaen suuren kysynnän saavuttaneita sopimuksia. Vaihdoissa Venäjällä olleille opiskelijoille on huomattu olevan kysyntää Pietarin työmarkkinoilla. Tulevaisuudessa on tarkoitus selvittää mahdollisuutta harjoittelijavaihtoon ja tutkimuksen yhdistämistä vaihtoon myös opinnäytetöiden avulla. Venäjän merkitys korostuu entisestään ulkomaalaisten opiskelijoiden rekrytoinnissa.

Åbo Akademi on solminut kahdenväliset sopimukset neljän venäläisen yliopiston kanssa sekä toimii FIRST-ohjelman puitteissa yhteistyössä kolmen yliopiston kanssa. Yliopistosta lähtee vaihtoon n. yksi opiskelija vuosittain. Lukuvuonna 2006–07 yliopistoon saapuu seitsemän venäläistä opiskelijaa. Saapuvat opiskelijat edustavat useimmiten humanistisia tai taloustieteellisiä aloja. Tulevaisuudessa on tarkoitus ylläpitää olemassa olevia kontakteja ja rohkaista opiskelijoita hyödyntämään niitä. Venäjä-yhteistyöllä ei ole erityisen merkittävää asemaa yliopiston kansainvälisessä toiminnassa.

Helsingin kauppakorkeakoululla (HSE) on hyvin toimiva vaihtosuhde Pietarin valtionyliopiston School of Management -yksikön kanssa. Puolin ja toisin liikkuu 2–4 opiskelijaa lukukausittain. Opiskelijavaihdossa kiinnostuksen kohteina ovat Pietari ja Moskova, tutkimusyhteistyön osalta myös muut alueet ovat mahdollisia, mikäli soveltuvia korkealaatuisia yhteistyötarjoajia löytyy. Tärkeimmät kumppanit ovat moskovalainen Higher School

of Economics sekä Pietarin valtionyliopiston taloustieteiden tiedekunta. Kaiken kaikkiaan Venäjän kanssa tapahtuvan opiskelijavaihdon volyymi on vähäinen.

Tutkimusyhteistyötä tehdään soveltavan kansantaloustieteen alalla. Tältä osin osaamisesta on myös hyviä kokemuksia (Kuolan tiedeakatemia, Karjalan tiedeakatemia, Solid Invest Group, Pietarin valtionyliopisto, Novgorod Economic Council ja Kaliningrad Regional Development Agency). Myös liiketaloustieteissä tehdään yhteistyötä, vaikka tällä alalla akateeminen osaaminen Venäjällä ei ole vielä kovin korkeatasoista opiskelijoiden siirtyessä nopeasti liike-elämään. Tutkimushankkeissa on mukana vierailevia venäläisiä tutkijoita Suomen Akatemian ja CIMOn rahoituksella. Kauppakorkeakoulun oman arvion mukaan aktiivinen Venäjä-yhteistyö on tärkeä osa sen kansainvälistä profiilia. Sillä on kiinteät suhteet Venäjän kauppaa käyviin suomalaisyrityksiin, ministeriöihin ja muihin julkisen sektorin toimijoihin. Niitä, samoin kuin venäläisiä yrityksiä, käytetään myös apuna, kun tutkimuksissa tarvitaan konkreettista aineistoa. Toiminnassa kiinnitetään erityisesti huomiota tutkimustulosten leviämiseen seminaarien ja julkaisujen kautta sekä HSE:n Pienyrityskeskuksen koulutuksessa. Tärkeä venäläisten kanssa tehtävän yhteistyön väline on kauppakorkeakoulun toiminta Suomen Akatemian ja Venäjän Tiedeakatemian alaisen Suomen ja Venäjän välisen Tieteellisteknillisen yhteistyökomission yhteiskuntatieteiden työryhmässä, jonka puheenjohtaja, asiantuntijajäsen ja sihteeri ovat Kauppakorkeakoulusta. Tulevaisuudessa yhteistyö venäläisten kanssa ohjautuu entistä enemmän yliopistosektorin ulkopuolelle, koska tutkimuksen taso on usein yksityisissä tutkimuslaitoksissa ja muissa organisaatioissa korkeatasoisempaa kuin yliopistoissa.

Svenska handelshögskolanilla on yhteistyösopimus yhden Venäläisen akatemian kanssa. Korkeakouluun saapuu ja sieltä lähtee vaihtoon Venäjälle vuosittain 2–4 opiskelijaa, jotka edustavat alaa Business Administration and Economics. Yhteistyötä suunnataan Pietarin alueelle ja sitä tehdään eritoten Suomen Pietari-instituutin kanssa. Korkeakoululla on yhteistyötä venäläisten yritysten tai Venäjän kanssa kauppaa harjoittavien yritysten kanssa. Yhteistyö on kehittymässä.

Turun kauppakorkeakoululla on ollut yhteistyösopimuksia venäläisten yliopistojen ja tiedeakatemioiden kanssa 20 vuoden ajan. Opetusyhteistyössä keskitytään kahteen pääpartneriin, pietarilaiseen ja moskovalaiseen talousyliopistoon, joiden kanssa suoritetaan myös opiskelijavaihtoa ja pohjustetaan yhteisiä tutkimushankkeita. Tutkimusyhteistyössä Turun kauppakorkeakoulu toimii myös muiden venäläisten tutkimuslaitosten ja tiedeakatemioiden kanssa. Venäjänkauppaa harjoittavien yritysten kanssa toimitaan yhteistyössä toimeksiantopohjalta.

Turun kauppakorkeakoulusta lähtee ja sinne vastaanotetaan vuosittain n. neljä opiskelijaa. Korkeakoulu ottaa vastaan vuosittain 1–2 venäläistä tutkijaa, jotka vierailevien opiskelijoiden tavoin edustavat Venäjän johtavia kauppa- ja taloustieteiden alojen tutkimuslaitoksia ja koulutuslaitoksia. Korkeakoulun omat tutkijat vierailevat Venäjällä kymmeniä kertoja vuodessa. Turun kauppakorkeakoululla on suunnitelmissa perustaa vuonna 2007 yksikkö joko Moskovaan, Pietariin tai Kaliningradiin, mikä lisää yhteistyötä valittujen partneriyliopistojen kanssa. Opetusministeriön hankkeen puitteissa suunniteltu toimipiste perustetaan, mikäli korkeakoulun johto hyväksyy suunnitelman. Tarkoituksena on rakentaa laajoja hankkeita, joihin haetaan rahoitusta EU:lta ja muilta kansainvälisiltä organisaatioilta, sekä tiivistää opetusyhteistyötä venäläisten yhteistyöyliopistojen kanssa. Venäjä-yhteistyön osuus Turun kauppakorkeakoulun kansainvälisessä toiminnassa koetaan erittäin merkittävänä.

Lappeenrannan teknillisellä yliopistolla on vaihto-ohjelmat yhdeksän venäläisen yliopiston kanssa – neljännes kaikista kahdenvälisistä vaihto-ohjelmista – sekä erilaisten hankkeiden (CBU, IMPIT) maisteriohjelmia lisäksi kuuden yliopiston kanssa.

Venäjän valitsee vaihtokohteekseen vuosittain n. 10 % kaikista ulkomaille vaihtoon lähtevistä opiskelijoista, n. 15–21 opiskelijaa, suurin osa kauppätieteiden ja tuotantotalouden osastoilta. Venäläisiä vaihto-opiskelijoita on ollut LTY:ssä vuosittain 4–8 kpl. Vuosittain arviolta 5–10 LTY:n luennoitsijaa pitää kursseja tai vierailuluentoja Venäjällä, kun taas saapuvia vierailuluennoitsijoita on vuodessa 10–15 pääosin kauppätieteiden ja tuotantotalouden aloilta. Tutkimusprojekteissa työskentelee ajoittain Venäjältä saapuvia tutkijoita. Yliopisto tekee yhteistyötä venäläisten yritysten ja Venäjän kanssa kauppaa harjoittavien yritysten kanssa. Tutkimusrahoitus vaihtelee hankkeesta riippuen. Yliopiston järjestämissä Venäjää käsittelevissä tai sivuavissa tilaisuuksissa on yritysmaailman osanottoa. Yliopisto pitää yhteyttä yritysten etujärjestöihin ja ministeriöihin informoiden niitä yliopistossa tuotettavasta Venäjä-tutkimuksesta ja tutkimustoiminnan tuloksista. Luoteis-Venäjä ja eritoten Pietarin alue on koettu luonnollisena pääyhteistyöalueena. Yhteistyön kehittämisessä keskitytään sen tiivistämiseen, ei niinkään uusien kumppaneiden etsimiseen. Niin lähtevien kuin saapuvienkin opiskelijoiden määrää tulisi lisätä. Tällöin on tärkeää, että tutkinto-opiskelijoille on tarjolla riittävästi englanninkielisiä, oman alan opintokokonaisuuksia.

LTY on kehittänyt CBU-konseptin rinnalla yhteisiä koulutusohjelmia venäläisten yliopistojen kanssa mm. sähkötekniikassa ja energiatekniikassa. Lisäksi tutkitaan mahdollisuuksia vastaaviin ohjelmiin metsäteollisuuden tarvitsemilla aloilla. Koulutusyhteistyö on lisännyt myös tutkimus- ja tohtorikoulutusyhteistyötä näillä aloilla. Tässä toiminnassa Lappeenrannan sijainnin merkitys Pietariin nähden on tullut yhä selvemmäksi, sillä huolimatta kehittyneestä viestintäteknologiasta henkilökohtainen kanssakäyminen on yhä tärkeää.

Teknisellä korkeakoululla on kahdenväliset yhteistyösopimukset kolmen venäläisen yliopiston kanssa ja yksi FIRST-sopimus, jossa mukana kaksi venäläistä yliopistoa. Aktiivista opiskelijavaihtoa on yhden yliopiston kanssa. Sekä saapuvien että lähtevien, teknistieteellistä alaa edustavien opiskelijoiden määrä on vuositasolla 2–3. Lisäksi esiintyy jonkin verran harjoittelijaliikkuvuutta. Venäjä-yhteistyö on yksi TKK:n painopistealueista. Ensisijaisena yhteistyömuotona on tutkimusyhteistyö, minkä lisäksi toimivia opiskelijavaihtokohteita halutaan lisätä. Venäjä-yhteistyö etenkin Pietarin ja Moskovan alueille nähdään tulevaisuuden painopistealueena. Sen lisäksi tietyillä aloilla (esim. teoreettinen fysiikka) yhteistyöllä on jo pitkät perinteet.

Sibelius-Akatemia osallistuu FIRST-ohjelmaan yhteistyökumppaninaan Pietarin konservatorio. Lisäksi on solmittu yhteistyösopimus yhden venäläisen yliopiston kanssa. Käytännössä sopimukset eivät juuri toimi. Vuositasolla opettajia ja opiskelijoita saapuu ja tutkija/opettajavaihdossa lähtee 0–1 henkilöä. Yliopisto ei tällä hetkellä panosta aktiivisesti Venäjä-yhteistyön kehittämiseen eikä yhteistyö ole ollut merkityksellistä. Lähialueyhteistyötä pidetään mahdollisimpana. Musiikin ja taidehallinnon alalla kiinnostavat yhteistyökumppanit eivät aina ole yliopistoja.

Taideteollisella korkeakoululla on kahdenväliset sopimukset kolmen venäläisen yliopiston kanssa. Niiden lisäksi on muuta, sopimuksetonta Venäjälle suuntautuvaa kahdenvälistä toimintaa. Korkeakouluun tulee vuodessa, joskaan ei joka vuosi, 1–2 venäläistä vaihto-opiskelijaa. He edustavat pääasiassa aloja Art and Design sekä New Media. Korkeakoulu näkee Venäjän kiinnostavana, joskin työläänä partnerina. Design-alueella korkeakoululla on epäsuoraa yhteistyötä kaluste- ja muotiteollisuuden kanssa. Tarpeita olisi kielitaitoon sitomattomalle harjoittelulle Venäjän kansainvälisissä yrityksissä. Venäjässä nähdään mahdollisuuksia, erityisesti MA-tutkintojen markkinoiminen opintojen maksullisuuden tullessa mahdolliseksi. Potentiaalisiksi yhteistyöalueiksi korkeakoulu lukee Pietarin ja Moskovan, joskin muukin Venäjä palvelee kulttuurillisesti sen koulutusaloja.

Teatterikorkeakoululla ei ole yhteistyösopimuksia venäläisten yliopistojen kanssa. Tällä

hetkellä pidetään yhteyttä kahteen pietarilaiseen tanssi- ja teatterialan akatemiaan. Venäjä-yhteistyön merkitys kansainvälisessä toiminnassa on toistaiseksi ollut marginaalinen, mutta yhteistyö on parhaillaan kehittymässä. Pohdinnassa on mm. yhteisen maisterikoulutusohjelman rakentaminen Pietarin Teatteriakatemiaa kanssa. Kiinnostusta voisi olla venäläisen nykyaikaisen taiteen kentän tutkimiseen, sillä sieltä löytyisi myös todennäköisiä kumppaneita.

Maanpuolustuskorkeakoulun yhteistyö venäläisten kumppaneiden kanssa käsittää pääasiassa yksittäisiä tutkijoita. Venäjä-yhteistyötä tekevät ainelaitoksista ennen kaikkea Strategian laitos, Sotateknikan laitos sekä Sotahistorian laitos. Yhteistyön painopiste on lähialueilla eli Luoteis-Venäjällä. Yritysyhteistyötä on Patrian kanssa. Puolustusvälineyhteistyötä on EU:n puitteissa. Jatkossa MpKK pyrkii tehostamaan Venäjä-suhteitaan ja laajentamaan yhteistyötä venäläisten osapuolten kanssa.

4.1 Yhteistyön ongelmia

Sekä yliopistoilta että tutkijoilta kysyttiin yhteistyön ongelmista. Yliopistojen taholta ei esitetty mitään yhtenäistä käsitystä niistä. Joskus asiat sujuvat hyvin, joskus taas eivät. Yleensä yhteistyön käytännön kysymysten hoitoon ollaan suhteellisen tyytyväisiä.

Tutkijoiden kommentteissa tulee esille joitakin selkeitä ongelmakohtia. Ei ole yllätys, että monet valittavat *byrokratiasta* sen eri muodoissa: viisumin saanti ja erilaisten lupien hankkiminen arkistoihin tai muihin tutkimuskohteisiin vie aikaa. Matkustaminen Ruotsiin tai ruotsalaisen tutkijan kutsuminen Suomeen on arkipäiväinen tapahtuma verrattuna Venäjälle matkustamiseen tai venäläisen tutkijan kutsumiseen Suomeen.

Useat tutkijat ottivat esille *kieliongelman*. Se on kaksijakoinen: suomalaiset osaavat huonosti venäjää ja venäläiset osaavat huonosti englantia. Tosin eräät tutkijat toteavat, että venäläisten tutkijoiden englannin kielen taito paranee, suomalaisten tutkijoiden venäjän kielen taito taas ei. Kielitaito tulee esiin toisaalta suullisessa kanssakäymisessä, toisaalta laadittaessa yhteisiä hakemuksia tai tieteellisiä artikkeleita.

Tutkijoiden kommentteissa kiinnitetään huomiota myös *mentaalisiin eroihin* suomalaisten ja venäläisten välillä. Venäläistä yliopisto- ja tutkimusmaailmaa pidetään hierarkkisempänä kuin suomalaista. Yhteistyön edellytyksenä saattaa olla, että Suomestakin on mukana joku varttunut ja arvostettu tutkija – jos ei muuten, niin nimellisesti. Hierarkia voi näkyä myös tavassa käydä tieteellistä debattia tai siteerata alan tutkijoita. Hierarkiaongelmasta johtuva venäläisten partnereiden vääristynyt ikäjakauma on tietty riski yhteistyön jatkuvuudelle. Tutkijat korostavat muutenkin panostamista pitkän aikavälin yhteistyöhön. Tässä mielessä koettiin ongelmaksi se, että nuorten tutkijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön on liian vähän tukimuotoja.

Yhteistyötä saattavat haitata myös erot *tieteenteon traditiossa, tieteellisissä metodeissa ja tutkimusparadigmoissa*. Tästä voi tulla yhtä suuri kommunikaatio-ongelma kuin varsinaisesta kielitaidon puutteesta. Tieteenteon tradition erilaisuus voi näkyä myös tutkimuksellisten trendien tuntemuksessa. Suomalainen tutkija on ehkä tarkkaan selvillä siitä, mitkä metodit ovat tällä hetkellä muodissa läntisessä tutkimuksessa ja käyttää niitä, jotta saisi tutkimuksensa julkaistua alan merkittävimmissä lehdissä. Venäläinen tutkija voi olla näistä tieteen virtauksista tietämätön ja käyttää ”vanhentuneita” menetelmiä. Ne saattavat kuitenkin olla – kuten eräässä tutkijakomentissa todetaan – luotettavampia kuin länsimaisen tutkimuksen uudet muotivirtaukset. Erilaiset näkemykset tieteellisistä menetelmistä ja tavasta kirjoittaa tieteellisiä julkaisuja hidastuttavat yhteistyötä, mutta toisaalta erilaiset näkemykset myös mahdollistavat uudenlaisten lähestymistapojen synnyn. Tässä asiassa tosin on suuria

tieteenalakohtaisia eroja. Luonnontieteiden metodologiat ovat kaikkialla maailmassa melko yhteneväiset, sen sijaan yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä on erilaisia metodologisia koulukuntia, jotka voivat olla kulttuurisidonnaisia tai erilaisista ideologisista lähtökohdista kumpuavia.

Yksi erityisesti luonnontieteen aloja koskeva yhteistyön este on *tiedon puute*: venäläisiä tutkijoita ja tutkimuslaitoksia ei tunneta. Kyseessä saattavat olla myös väärät asenteet venäläisen tieteen tasoa kohtaan. Suomessa esimerkiksi usein kuvitellaan, että olemme maailman kärjessä tietotekniikan osaamisessa ja hyödyntämisessä. Näin ei kuitenkaan kaikissa asioissa ole. Tämä näkyy myös käytännön sovelluksissa: Venäjällä on ollut jo kymmenen vuotta yleisessä käytössä hakukoneita, jotka osaavat taivuttaa sanoja, suomen kielen osalta niitä ei ole vielä kukaan laajassa käytössä.¹²

Tietylnaisen ongelman muodostaa myös venäläisen *tutkijakunnan heterogeenisyys*. Venäläinen yhteiskunta on kaiken kaikkiaan monimuotoisempi kuin suomalainen. Moskovassa saattaa olla laboratorio, jossa on maailman moderneimmat laitteet samaan aikaan kun Voronežin yliopistossa on 1970-luvulta peräisin oleva varustus. Sama koskee tutkijoiden asemaa ja tapaa toimia. Osa tutkijoista työskentelee huonolla palkalla ankeissa olosuhteissa ja on tietämätön läntisestä tutkimuksesta. Tämän vastapainona on pieni joukko kansainvälisesti valveutuneita huippututkijoita, joiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä eri länsimaat kilpailevat. Suomessakin on toki eroja tutkijoiden tavassa toimia, mutta Venäjällä nämä erot korostuvat. Eräät kyselyyn vastanneet tutkijat olivat huolestuneita siitä, että Suomi ei välttämättä ehdi mukaan yhteistyöhön venäläisten huippututkijoiden kanssa – heille kun on tarjolla resursseja ja yhteistyöpartnereita eri puolilta maailmaa.

Yksi yhteistyötä jarruttava tekijä on epäselvä tilanne *jatkotutkintojen vastaavuudessa*. Venäjällä jatkotutkinto on perinteisesti koostunut kahdesta vaiheesta, kandidaatintutkinnosta (*aspirantura*) ja tohtorintutkinnosta (*doktorantura*).¹³ Viime aikoina venäläiset ovat alkaneet käyttää kandidaatintutkinnon käännoksenä lyhennettä *PhD*. Toisaalta Suomessa kandidaatintutkinto on yleensä rinnastettu lisensiaatintutkintoon. Tämä on aiheuttanut paljon sekaannusta Suomessa toimivien venäläisten tutkijoiden tutkintojen määrittelyssä. Jatkotutkintojen epäselvä tilanne vaikuttaa myös venäläisten jatko-opiskelijoiden halukkuuteen väitellä Suomessa. On tapauksia, joissa he ovat joutuneet väittelemään Venäjällä uudestaan, vaikka ovat jo kertaalleen väitelleet Suomessa. Jatkossa yleistynevät yhteistutkinnot (*joint degrees*) ovat yksi tapa selkeyttää tilannetta ja lisätä sitä kautta venäläisten halukkuutta suorittaa tutkintoja Suomessa.

4.2 Yhteistyön tulevaisuudennäkymiä

Yhteistyön *maantieteellinen laajentaminen* Luoteis-Venäjän, Pietarin ja Moskovan seutujen lisäksi Venäjän muihin keskuksiin saa aikaan ristiriitaisia kommentteja. Yliopistojen korostaessa lähialueyhteistyön merkitystä, tutkijat olivat kiinnostuneita etsimään partnereita kauempaakin. Kiinnostavina alueina mainittiin muun muassa Volgan ja Uralin alueet (sekä tutkimuskohteina että yhteistyökumppaneina), Siperia ja Venäjän pohjoisalueet. Yhtäältä provinssiyliopistojen todettiin olevan nousussa, toisaalta huomautettiin, ettei suomalaisilla

¹² Venäjän kielessä sanat taipuvat kuten suomen kielessäkin. Erilaisia taivutusmuotoja on vähemmän, mutta kielen morfologian perusmekanismi on sama.

¹³ Erona suomalaiseen järjestelmään on myös se, että väitöskirjat hyväksytään entiseen mallin valtakunnallisessa elimessä (VAK).

ole varaa “tuhlata paukkuja” B-luokan yhteistyökumppaneihin. Tähän perustunee ainakin osittain yliopistojen halukkuus tehdä yhteistyötä nimenomaan tunnettujen, jo laadukkaiksi todettujen partnereiden kanssa. Yliopiston koko tai ikä ei kuitenkaan ratkaise sen tasoa kaikilla aloilla. Joissakin pienissä erikoistuneissa yliopistoissa voi olla laadukkaampia laitoksia kuin Moskovan ja Pietarin valtionyliopistossa. Hedelmällinen yhteistyö lähtee osapuolten omista intresseistä, joten sitä ei ole mielekästä liikaa säädellä ylhäältäpäin. Vaikeaa on myös päättää, tulisiko suomalaisten tehdä yhteistyötä suurten ja tunnettujen yliopistojen kanssa vai etsiä partnereiksi pienempiä yliopistoja ja tutkimuslaitoksia.

Mitä yhteistyön kokonaisvolyyymiin tulee, vastaajaryhmät (yliopistot, tutkijat ja emigrantit) totesivat Venäjällä olevan monipuolista potentiaalia useilla eri aloilla. Perinteisesti vahvoiksi aloiksi luettiin *matematiikka* ja *kaikki luonnontieteet*, erityisesti mainittiin myös *energian* ja *luonnonvarojen tutkimus* sekä *avaruustutkimus*. Nousevaksi tärkeäksi alaksi mainittiin *ympäristösektori*. Venäjän potentiaalia kasvattavat vastaajien mielestä paitsi laadukas teoreettinen opetus, myös laitosten ja opiskelijoiden suuri määrä. Yksi yhteistyön muoto on yhdistää vahva venäläinen teoreettinen tutkimus ja suomalaisten mahdollisuudet päteviin käytännön kokeisiin.

Myös *taiteen- ja kulttuurintutkimus* katsottiin Venäjän vahvaksi alaksi. Taidealoilla potentiaalia on myös ei-akateemisissa laitoksissa, sillä tutkimusta ja opetusta kehitetään yliopistojen ohella myös muissa oppi- ja taidelaitoksissa.

Luonnollinen yhteistyön kohde on kaikki se *tutkimus, mikä kohdistuu Venäjään* – oli se sitten aluetiedettä, hallintotiedettä, sosiologiaa, kansanterveyttä, kulttuurin tutkimusta tai kielitiedettä. Näin on varmasti jatkossakin. On jo eettisesti arveluttavaa, jos Venäjää tutkitaan länsimaisin metodein länsimaisten kollegojen kanssa ilman yhteistyötä niiden tutkijoiden kanssa, jotka voivat tarkastella näitä asioita sisältäpäin venäläisen yhteiskunnan ja mentaliteetin ilmentymismuotoina.

Venäläisen *taloustieteen* tasosta yliopistot ja tutkijat antavat vaihtelevia kommentteja, samoin taloustieteiden eri alojen painotuksista venäläisessä tutkimuksessa.

4.3 Neuvostoliitosta Suomeen muuttaneet akateemiset asiantuntijat

Selvityksen yhteydessä lähetettiin kysely myös Suomessa asuville Neuvostoliitosta muuttaneille akateemisille asiantuntijoille. Heitä tavoiteltiin eri kanavien kautta. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää, miten näiden henkilöiden osaamista voitaisiin käyttää paremmin suomalaisessa akateemisessa maailmassa. Suurin osa tämän ryhmän henkilöistä on venäläisiä, mutta on myös muiden kansallisuuksien edustajia (ukrainalaisia, inkeriläisiä jne.), jotka osaavat venäjää. Suomessa asuu tällä hetkellä yli 30 000 venäläistä. Suomalaisen yhteiskunnan kannalta olisi tärkeää, että he kotoutuisivat nopeasti meikäläisiin oloihin.

Jo näin pieni otos, 16 vastaaja, osoitti, kuinka *heterogeenisestä joukosta* on kysymys. Jotkut osaavat käytännössä vain venäjää ja Suomi on heille ensimmäinen kosketus ulkomaihin, jotkut ovat asuneet aikaisemmin muissa maissa ja osaavat monia kieliä. Erilaisista taustoista ja odotuksista johtuen myös näiden henkilöiden kohtaamat ongelmat ovat hyvin erilaisia. Osa on kokenut suomalaisen yhteiskunnan ulkomaalaisvastaisuuden, osalle kaikki on ollut helppoa. Useat korostavat suomen kielen oppimisen tärkeyttä – ilman kielitaitoa monet työmahdollisuudet menevät sivu suun. Monet valittavat vaikeutta saada kirjallista ja suullista informaatiota viranomaispalveluista venäjän kielellä.

Usemmat vastanneista työskentelevät koulutustaan vastaamattomissa tehtävissä. Tämä ei ole tavaton tilanne suomalaisillakaan akateemisen koulutuksen saaneilla, mutta ulkomaa-laisten kohdalla riski tästä luonnollisesti kasvaa. Vastajat katsoivat, että heillä olisi oman ammattiosaamisensa ohella sellaista Venäjää koskevaa tietoa, mitä Suomessa juuri kellään muulla ei ole. Heillä verkostot Venäjälle ovat jo valmiina suomalaisten vasta opetellessa rakentamaan niitä. Sen vuoksi Suomessa asuvat venäläiset voisivat toimia *sillanrakentajina Venäjälle*, olivatpa sitten kyseessä tutkimukselliset tai kaupalliset intressit. Sen edellytyksenä kuitenkin on, että suomalainen osapuoli tietää heidän olemassa olostaan ja ymmärtää kääntyä heidän puoleensa. Eräs vastaaja ehdottikin, että jonkin suomalaisen viranomaistahon tulisi laatia tietokanta Suomessa asuvista venäläisistä asiantuntijoista.

Suomessa asuvilta venäläisiltä saatu palaute paljasti yhden uudenlaisen tutkijaryhmän, jolla voisi olla maamme kannalta tärkeä merkitys: *Venäjältä Yhdysvaltoihin tai muihin länsimaihin siirtyneet huippututkijat*, jotka ovat kyllästyneet uuteen kotimaahansa, mutta jotka eivät välttämättä halua palata Venäjälle. Monilla heistä olisi kiinnostusta tulla Suomeen ei pelkästään Venäjän läheisyyden vuoksi, vaan Suomi kiinnostaa heitä myös turvallisena, luonnonläheisenä, koulutus- ja tutkimusmyönteisenä maana.¹⁴ Jotta tällaiset tutkijat voitaisiin saada maahamme hyödyttämään suomalaista tutkimus- ja koulutustoimintaa, tarvitaan erityisiä rekrytointitoimia, koska heitä ei välttämättä tunneta Suomessa.

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Suomalaisilla yliopistoilla ja tutkijoilla on tällä hetkellä melko laaja venäläinen yhteistyöverkosto. Ottaen huomioon Venäjän tutkimuksellisen potentiaalinen yhteistyötä tulisi kuitenkin kehittää. Joitakin ajatuksia sen suhteen:

- Erityisenä kehittämiskohteena tulisi olla *yhteistyön laajentaminen luonnontieteissä* (perusluonnontieteet, kuten matematiikka ja fysiikka; energialähteiden ja luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvä tutkimus, avaruustutkimus, ympäristötutkimus, eri tekniikan alat ja niillä tehtävän tutkimuksen hyödyntäminen). Infrastruktuurin kehittyminen Venäjällä näillä aloilla lisää yhteistyön merkittävyyttä. Ne saattavat tarjota myös merkittäviä taloudellisia mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille.
- *Taidealoilla on huomattavaa potentiaalia lisätä yhteistyötä* venäläisten koulutus- ja tutkimuslaitosten kanssa. Perinteisten vahvojen alojen (kuten tanssitaide, eri musiikin alat, elokuva, teatteri) Venäjällä on suurta mielenkiintoa muun muassa teolliseen muotoiluun, tekstiili- ja vaatetussuunnitteluun sekä graafisen suunnitteluun.
- *Yhteistyötä ei voi eikä pidä ohjata ylhäältä*, mutta tutkijoita ja yliopistoja voidaan auttaa löytämään uusia potentiaalisia partnereita. Pitää myös hyväksyä se tosiasia, että kaikki aloitteet eivät johda konkreettisiin tuloksiin.
- *Laatu on yhteistyön perustana kestävämpi kriteeri kuin määrä*. Parempi jos yliopistolla on vähän mutta toimivia suhteita kuin paljon toimimattomia.
- Yhteistyön hyödyllisyyden arvioinnin *aikaprospektiivin tulisi olla riittävän pitkä*. Tällä hetkellä heikosti varustetun yhteistyöpartnerin tutkimuksellinen infrastruktuuri ja muut resurssit voivat olla viiden vuoden päästä aivan toista luokkaa. Siinä vaiheessa voi olla myöhäistä luoda kontakteja.

¹⁴ Tämä asia ilmaistaan usein yhdellä lausahduksella: "Suomi ei ole liian amerikkalaistylinen maa".

- Joillakin aloilla Suomi voi olla linkkinä myös *laajempaan eurooppalaiseen yhteistyöhön ja EU:n rahoitukseen*. On kuitenkin pidettävä mielessä, että muilla Euroopan mailla on samanlaisia strategioita, joita vauhditetaan merkittäville taloudellisilla panostuksilla.
- Yhteistyö paikallisten tutkijoiden kanssa helpottaa pääsyä hyödyntämään *erilaisia tutkimusfasiliteetteja ja tutkimusmateriaaleja*.
- *Suomessa asuvia venäläisiä tutkijoita* tulisi hyödyntää tehokkaammin sillanrakentajina Venäjälle, koska he tuntevat hyvin paikalliset olosuhteet.

Alempana, kun käsitellään Suomen Akatemian roolia Venäjä-yhteistyössä, tehdään kaksi konkreettista esitystä yhteistyön kehittämiseksi. Toinen niistä liittyy vierailevien korkean tason tutkijoiden houkuttelemiseen Suomeen FiDiPro-ohjelman puitteissa, toinen jatko-opiskelijoiden rekrytoimiseen.

5 Venäjä-osaamiseen liittyvä koulutus ja tutkimus yliopistoissa

Tässä luvussa tarkastellaan Venäjä-osaamiseen liittyvää koulutus- ja tutkimustoimintaa yliopistoissa. Aleksanteri-instituutin toimintaa ja Cross-Border University -konseptia tarkastellaan erillisissä pääluvuissa.

Yliopistojen täydennyskoulutustoiminta ei kuulunut tämän selvityksen piiriin. Jotkut yliopistot ovat maininneet vastauksissaan myös sen piiriin kuuluvia aktiviteetteja, mutta niitä ei siis ole systemaattisesti kartoitettu. Täydennyskoulutuslaitoksilla on pitkä traditio yhteistyöstä venäläisten partnereiden kanssa ja niillä on paljon sekä venäläisille suunnattua koulutusta että suomalaisille suunnattuja Venäjä-tietouteen liittyviä kurssipaketteja. Ammattikorkeakoulut oli samaten rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Myös niillä on laajaa yhteistyötä venäläisten kanssa sekä jonkin verran myös Venäjään kohdistuvaa koulutusta. *Yliopistojen täydennyskoulutusyksiköiden ja ammattikorkeakoulujen Venäjä-yhteistyö tulisi myös kartoittaa ja pohtia sen suhdetta tässä selvityksessä kuvattuihin yhteistyömuotoihin.* Selvityksen ulkopuolelle jää myös laaja projektitoiminta, joka tapahtuu EU-rahoituksella.¹⁵

Seuraavassa tarkastellaan ensin yliopistojen yleistä Venäjä-osaamiseen liittyvää koulutusta ja sitten erikseen varsinaisia ”venäjän laitoksia”¹⁶. Yliopistojen esittelyssä käytetään samaa järjestystä kuin edellä: ensin monialaiset yliopistot aakkosjärjestyksessä, sitten kaupparkeakoulut, teknilliset korkeakoulut, taidekorkeakoulut ja lopuksi maanpuolustuskorkeakoulu.

Helsingin yliopisto on panostanut Venäjä-tutkimukseen muun muassa rahoittamalla omalta osaltaan Aleksanteri-instituuttia ja perustamalla määräaikaisen (2002–2007) Venäjä-tutkimuksen pooliprofessorin Renvall-instituuttiin (Vihavainen). Venäjään liittyvää opetusta järjestetään monissa eri tiedekunnissa ja laitoksissa. Osa tästä opetuksesta on koottu

¹⁵ Viime kaudella Suomi sai tukea rakennerahastoista 2,1 mrd euroa ja tulevilla 1,5 mrd. Erilaisella Venäjän kanssa tehtävällä yhteistyöllä on suuri osuus rakennerahastojen hyödyntämisessä. Kaiken kaikkiaan rakennerahastojen avulla Suomeen on 90-luvun puolivälin jälkeen luotu yliopistojen tutkimuksen ja koulutuksen oheen kokonainen uusi toimintasektori, joka toimii EU:n projektirahoilla. Tämän avulla on luotu sekä sisältöosaamista että projektinhallintaosaamista.

¹⁶ Ilmaus *venäjän laitokset* on kahdessa mielessä epätarkka. Ensinnäkin se kattaa erilaisia oppiaineita: venäjän kielen kääntäminen, Venäjän kieli ja kirjallisuus, Venäjän kieli ja kulttuuri. Toiseksi kyseessä ei ole yhdessäkään tapauksessa kokonainen laitos, vaan kyseiset oppiaineet ovat osa laajempaa kielten tai kääntämisen laitosta.

Renvall-instituutin Russian studies -opintokokonaisuuden piiriin. Sen puitteissa opiskelijoille on tarjolla vuosittain noin 45 kurssia, jotka käsittelevät Venäjän historiaa, yhteiskuntaa, uskonnollisia oloja, politiikkaa ja kulttuuria monista eri näkökulmista. Kurseista suurin osa on suomeksi, puolentusinaa englanniksi ja saman verran venäjäksi. Osan kurseista rahoittaa Renvall-instituutti, osan ainelaitokset, osan Aleksanteri-instituutti. Kurssit ovat avoimia kaikkien tiedekuntien opiskelijoille. Kaiken kaikkiaan Venäjään kohdistuvaa tutkimusta tehdään Helsingin yliopistossa ainakin 24 instituutissa tai laitoksessa yhdeksässä eri tiedekunnassa. Vuosina 2000–2006 on valmistunut noin 50 Venäjään liittyvää väitöskirjaa.

Helsingin yliopisto katsoo, että sen Venäjä-osaaminen on hyvällä, jopa erinomaisella tasolla. Slavistiikan ja baltologian laitos on valittu kaksi kertaa valtakunnalliseksi perus- ja jatkokoulutuksen laatuysiköksi (2004–2006, 2007–2009). Laitos sai kansainvälisessä tutkimuksen laadun arvioinnissa korkeimman pistemäärän 7/7. Samassa arvioinnissa Aleksanteri-instituutin tutkimus arvioitiin erinomaiseksi (”excellent all-round performance”). Suomen Akatemian viimeisimmässä huippuyksikköhaussa kaksi Helsingin yliopiston laitoksen koordinoimaa hanketta pääsi toiselle kierrokselle. Yliopiston tavoitteena on pitää yllä korkeatasoista Venäjä-tutkimusta ja edistää yhteistyötä venäläisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa yliopiston normaalin koulutus- ja tutkimustoiminnan osana. Aleksanteri-instituutin toiminnan tukemista jatketaan, CBU-hankkeesta saatavia kokemuksia hyödynnetään eri tavoin.

Joensuun yliopiston strategian yhtenä neljästä vahvasta osaamisalasta on *Raja ja Venäjä*. Yliopisto on itse panostanut Venäjä-tutkimukseen muun muassa perustamalla Karjalan tutkimuslaitoksen, jonka tutkimuksen pääpaino on Venäjä-tutkimuksessa. Tutkimuslaitoksen virkarakennetta on kehitetty Venäjä-tutkimuksen vahvistamiseksi. Myös muilta tahoilta on saatu resursseja Venäjä-tutkimukseen, muun muassa Suomen Akatemian rahoitusta ja EU-rahoitusta. Tällä hetkellä käynnissä on 12 EU-rahoitteista kehittämis- ja tutkimushanketta.

Venäjään liittyvää opetusta annetaan kasvatustieteessä, maantieteessä, metsätieteessä, talous- ja oikeustieteessä, vieraisissa kielissä, historiassa ja teologiassa. Venäjään kohdistuvaa tutkimusta tehdään yhdeksässä yksikössä. Joensuun yliopisto on panostanut Venäjä-tutkimukseen osallistumalla aktiivisesti valtakunnallisiin Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen maisteri- ja tutkijakouluun sekä perustamalla oman *Russia in Europe* -tutkijakoulun, joka tekee yhteistyötä edellisten kanssa. Vuosina 2000–2006 on valmistunut 13 Venäjään liittyvää väitöskirjaa. Jatkossa kauppa- ja oikeustieteissä Venäjä-osaamista kehitetään erikoistumisalana, muun muassa siviilioikeuden professorin virka on määritelty Venäjä-oikeuteen. Taloustieteisiin on lisäksi suunnitteilla virka, jonka pääpainopiste on Venäjän talouskysymyksissä.

Yliopisto katsoo Venäjään liittyvän koulutuksensa ja tutkimuksensa olevan hyvää kansallista ja kansainvälistä tasoa.

Jyväskylän yliopistossa Venäjä-tutkimusta ei ole mainittu erillisenä painopistealana yliopiston strategiassa, mutta lähialueyhteistyö on tärkeä osa niin opetus- kuin tutkimusyhteistyötäkin. Venäjään liittyvää opetusta antavat yleisen historian sekä venäjän kielen ja kulttuurin oppiaine, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, kasvatustiede sekä ohjelmistoliiketoiminnan ala. Yksittäiset laitokset, oppiaineet ja tutkijat panostavat Venäjä-tutkimukseen muun muassa Venäjän kielen ja kulttuurin, soveltavan kielitieteen ja kasvatustieteen alueella, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella, matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa sekä tulevaisuudessa teknologialiiketoimintahankkeessa. Vuosina 2000–2006 yliopistossa on valmistunut 9 Venäjään liittyvää väitöskirjaa.

Keväällä 2007 käynnistyvään teknologialiiketoiminnan opintokokonaisuuteen sisältyy Venäjän talouteen ja liiketoimintakulttuuriin liittyvää opetusta ja tutkimusta. Lisäksi jo olemassa olevat yhteistoiminta-alat jatkavat koulutus- ja opetuskulttuurien sekä tutkimuksen

kehittämistä yhteistyössä venäläisten kanssa. Jyväskylän yliopisto pitää tärkeänä Venäjä-osaamiseen liittyvän opetuksen ja tutkimuksen kehittämistä.

Kuopion yliopiston strategiassa ei ole mainittu erikseen Venäjä-tutkimusta, mutta yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa (sosiaalitieteissä) ja lääketieteellisessä tiedekunnassa (kansanterveystieteen ja kliinisen ravitsemustieteen laitoksella) on Venäjään kohdistuvaa tutkimusta.

Lapin yliopiston kansainvälisyysstrategiassa on mainintoja Venäjästä niin tutkimuksen kohteena kuin tutkimusyhteistyöfooruminkin. Tutkimusstrategiassa todetaan Venäjä-tutkimuksen olevan yksi tiedekuntia kiinnostavista monitieteellisistä tutkimusalueista. Yliopisto on itse panostanut alaan muun muassa perustamalla keskusjohdon alaisuuteen Venäjäkeskuksen. Panostus Venäjä-tutkimukseen näkyy erityisesti Arktisessa keskuksessa, jonka tutkimustoiminnasta suuri osa suuntautuu Venäjän pohjoisiin osiin useilla eri tieteenaloilla. Yliopiston opetusohjelmaan kuuluu yhteensä viisi Venäjän oikeuden opintojaksoa sekä muita Venäjään liittyvää kurssia tai opintokokonaisuuksia eri aloilla. Opetusministeriöltä saatu tuki on ollut merkittävää muun muassa oikeus- ja yhteiskuntatieteiden ja venäjän kielen opetuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi. Näin on rahoitettu Venäjä-osaamisen professorin, Venäjä-oikeuden tutkimusjohtajan ja venäjän lehtorin palkkausta. Venäjään kohdistuvaa tutkimusta tekevät käytännössä kaikki tiedekunnat. Lapin yliopisto katsoo Venäjä-osaamiseen kohdistuvan koulutuksen ja tutkimuksen olevan oikeustieteissä kansallisesti ja kansainvälisesti erittäin korkeatasoista.

Oulun yliopisto on panostanut Venäjä-tutkimukseen muun muassa toteuttamalla Venäjän kielen ja kulttuurin maisteriohjelmapiilotin sekä osallistumalla Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen maisteri- ja tutkijakouluun. Venäjän ja Itä-Euroopan maisteriohjelman puitteissa yliopistolla on ollut muun muassa luontoon, ympäristöön, ympäristösosiologiaan ja maantieteeseen liittyviä kursseja. Kurssitarjonta on satunnaista vähäisen opiskelijamäärän takia. Venäjään kohdistuvaa tutkimusta tekevät ainakin historian, taideaineiden ja antropologian sekä maantieteen laitokset. Vuosina 2000–2006 on valmistunut yksi Venäjään liittyvä väitöskirja. Yliopisto katsoo, että sen Venäjä-osaaminen on voimakkaasti kehittymässä ja että sillä on vahvaa osaamista ja pitkä kokemus. Venäjä-osaamisen yksiköitä ovat myös Thule-instituutin yhteydessä toimivat NorTech Oulu ja Arktisen lääketieteen keskus sekä Koulutus- ja tutkimuspalvelut (KOTU). Kokonaisuutena Venäjä-osaaminen nähdään yliopiston potentiaalisena mahdollisuutena.

Tampereen yliopiston strategiassa mainitaan yliopiston vahvoina ja vahvistuvina alueina Venäjän ja sen lähialueiden tutkimus. Yliopisto on panostanut Venäjä-opetuksen ja tutkimuksen kasvattamiseen rahoittamalla tutkija-apurahoja ja tukemalla kansainvälisten seminaarien ja konferenssien järjestämistä ja niihin osallistumista. Opm:n rahoituksella on ollut tärkeä merkitys poikkitieteisen Russian Studies -ohjelman kautta järjestetyn opetuksen toteuttamisessa. Tampereen yliopistossa annetaan Venäjään liittyvää opetusta 12 eri yksikössä sekä useissa opintokokonaisuuksissa ja maisteriohjelmissa. Venäjään kohdistuvaa tutkimusta tekee 14 eri yksikköä. Vuosina 2000–2006 on valmistunut 14 Venäjään liittyvää väitöskirjaa.

Tampereen yliopisto katsoo, että sen Venäjä-osaaminen on monipuolista ja monialaista. Vahvoja aloja löytyy yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta, terveystieteistä ja lääketieteestä, sekä humanistisen tutkimuksen aloilta. Venäjä-verkostoa on kehitetty siten, että on pyritty kytkemään sekä erilaisia oppiaineita että opiskelijoita yhteisiin ohjelmiin. Huomiota kiinnitetään myös pitkäjänteisyyden ja opetustarjonnan turvaamiseen. Suunnitelmana on monitieteisen Venäjä-osaamisen ja yhteistyön vahvistaminen kolmen pääaineen muodostamalla European and Russian Studies -maisteriohjelmalla. Samoin tullaan kehittämään Eurooppa

ja Venäjä -tutkimusta laaja-alaisena tutkimus- ja opetusalueena. Tätä suuntausta toteutetaan jo 2007 lähtien. Venäjä-ohjelman tavoitteena on sekä hyödyntää TaY:n yhteiskunnallista opetus- ja tutkimusprofiilia että sen kautta vaikuttaa myös valtakunnallisiin Venäjä-osaamisen linjauksiin.

Turun yliopiston strategiassa ei ole erikseen mainittu mitään maantieteellisiä tai poliittisia alueita. Yliopisto on kuitenkin panostanut Venäjä-tutkimukseen muun muassa tukemalla Baltic Sea Region University Network -verkoston rakentamista ja koordinoitua, varaamalla erillinen määräraha opettaja- ja opiskelijavaihtoon venäläisten sopimusyliopistojen kanssa sekä tukemalla tutkimusryhmiä, jotka tekevät yhteistyötä venäläisten tutkijoiden kanssa. Venäjään kohdistuvaa tutkimusta tekevät suomalaisen ja yleisen kielitieteen, ruotsin, saksan ja venäjän kielen, historian, biologian, maantieteen, sosiologian, poliittisen historian sekä psykologian laitokset. Vuosina 2000–2006 on valmistunut väitöskirjoja kulttuurien tutkimuksen piirissä sekä historia-aineissa. Lisäksi luonnontieteissä on tehty Venäjää koskevia tai Venäjältä koottuun aineistoon perustuvia väitöskirjoja.

Vaasan yliopiston strategiassa ei ole erikseen mainittu Venäjä-tutkimusta.

Venäjään kohdistuvaa tutkimusta tekevät laskentatoimen ja rahoituksen, markkinoinnin, talousoikeuden, tuotannon, nykysuomen ja kääntämisen sekä johtamisen laitokset sekä Levón-instituutti. Vaasan yliopistosta on valmistunut vuosina 2000–2006 yksi Venäjään liittyvä väitöskirja. Tutkimuksen osalta tavoitteena on tutkimusyhteistyön kehittäminen edelleen erityisesti kauppatieteiden alalla.

Erikseen on mainittava oppiaine *venäjän kieli*, jossa on lukuvuoteen 2005 saakka voinut suorittaa perusopinnot ja vuodesta 2006 lähtien myös aineopinnot. Opinnot koostuvat Humanistisen tiedekunnan muiden kieliaineiden tapaan kielitaidon, kielitiedon, kääntämisen, kulttuurin ja kielipalvelun tarjoamien erikoisalojen kurssikokonaisuuksista. Oppiaine kuuluu hallinnollisesti Saksan kielen ja kirjallisuuden laitokseen. Venäjän kieli ei voi olla siis pääaineena ja sen vuoksi se käsitellään tässä yhteydessä eikä varsinaisten ”venäjän laitosten” yhteydessä. Venäjän kielen sivuaineen opetuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle sellaiset suulliset ja kirjalliset valmiudet, että hän pystyy selviytymään arkipäivän tilanteissa. Koska kyse on yliopistollisesta oppiaineesta, tavoitteena on myös, että opiskelija tutkijana tai asiantuntijana pystyy tarpeen vaatiessa käyttämään venäjänkielistä lähdeaineistoa.

Oppiaine on kehittänyt myös englanninkielisiä kursseja, joita on koottu *Intercultural Studies in Communication and Administration ja East-West Business Studies* -ohjelmiin.

Abo Akademin strategiassa ei ole mainittu Venäjä-tutkimusta eikä yliopisto ole panostanut siihen. Venäjään liittyvää tutkimusta tehdään ja opetusta järjestetään historiassa, uskontotieteessä sekä venäjän kielessä ja kirjallisuudessa. Vuosina 2000–2006 on valmistunut kolme Venäjään liittyvää väitöskirjaa.

Helsingin kauppakorkeakoulussa Venäjä-tutkimus on integroitu osaksi yliopiston neljää monitieteistä tutkimuksen painoaluetta. Vuodesta 1998 lähtien yliopiston Venäjä-tutkimuksen monitieteinen toteuttaminen ja kehittäminen on keskitetty kansainvälisten markkinoiden tutkimuskeskukseen (CEMAT), jonka toimintaa Opm on tukenut. CEMAT tuottaa kolmessa eri aineessa Venäjä-aiheisia maisteritason kursseja useille tahoille. CEMATssa työskentelee Venäjään ja IVY-alueeseen erikoistunut tutkimuspäällikkö tukena 5–6 korkeakoulututkinnon suorittanutta tutkijaa sekä opinnäytteen tekijöitä. CEMATssa tuotetaan erillisiä tutkimusraportteja, tieteellisiä julkaisuja ja opinnäytteitä. CEMATin ohella Venäjä-aiheista tutkimusta on kansantaloustieteen laitoksella sekä talousmaantieteessä. CEMAT-yksikön johtaja on samaan aikaan osa-aikaisena professorina Joensuun yliopistossa. Tällainen menettely on osoittautunut hyväksi keinoksi lähentää kahden yliopiston tutkimusta. Vuosina 2000–2006 kauppakorkeakoulusta on valmistunut kaksi Venäjään liittyvää väitöskirjaa.

Kauppakorkeakoulun tavoitteena on tulevaisuudessa edelleen kehittää Venäjä-tutkimusta ja -koulutusta osana laajempia tutkimusohjelmia. Jo ennestään tiivistä yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa pyritään laajentamaan. Myös muuhun yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kiinnitetään huomiota muun muassa Tieteellis-teknisen yhteistyökomission yhteiskuntatieteiden työryhmän toiminnan kautta. Kauppakorkeakoulu katsoo liiketaloustieteellisen Venäjä-osaamisensa olevan huippuluokkaa sekä kansallisesti että kansainvälisesti arvioituna. CEMATn toiminnassa Venäjä kytketään vertailevan tutkimuksen avulla myös osaksi globaalien talouden muita kansainvälisiä markkina-alueita.

Venäjä-tutkimus on erikseen mainittu *Turun kauppakorkeakoulun* strategiassa. Se on merkittävä osa yliopiston strategisia painopistealueita ”liiketoiminta kansainvälisessä ympäristössä” sekä ”integraatio ja globalisaatio”. Korkeakoulun panostuksesta Venäjän liiketoiminnan tutkimukseen on esimerkkinä erillisyksikkö Pan-Eurooppa Instituutti, joka on vuodesta 1987 keskittynyt toiminnassaan nimenomaan tähän kysymykseen. Instituuttiin on sijoitettu Turun kauppakorkeakoulun Venäjän-kaupan professuuri sekä siihen liittyvät yliassistentuuri ja assistentuuri. Lisäksi Pan-Eurooppa Instituutissa työskentelee noin 10 tutkijaa Venäjä-tutkimuksen projektitehtävissä. Venäjään liittyvää opetusta on Turun kauppakorkeakoulussa kansainvälisen liiketoiminnan aineessa (8 kurssia). Vuosina 2000–2006 on valmistunut neljä Venäjään liittyvää väitöskirjaa.

Turun kauppakorkeakoulu katsoo olevansa yksi johtavista Venäjän liiketoimintaa tutkivista ja kouluttavista yliopistoista. Esimerkkeinä tutkimuksen kansallisesta ja kansainvälisestä tasosta mainitaan Euroopan parlamentille tehty erityinen Kaliningrad-selvitys, osallistuminen UNCTAD:in ”World Investment Reportiin” asiantuntijana venäläisyritysten kansainvälistymisestä sekä asiantuntija-apu Maailmanpankin ja WTO:n Venäjä-raporteissa sekä Sitran laatimassa Suomen Venäjä-strategiassa.

Lappeenrannan teknillisen yliopiston strategiassa Venäjä-osaaminen on mainittu yhtenä vahvuusalueena. Yliopisto on itse panostanut alaan muun muassa perustamalla neljä Venäjään keskittynyttä professuuria. Venäjään liittyvää opetusta annetaan tuotantotalouden osastolla (6 kurssilla) sekä kauppatieteiden osastolla (3 kurssia). Venäjään liittyvää tutkimusta tekee 13 osastoa, laitosta ja keskusta. Yliopistossa toimii Pohjoisen ulottuvuuden tutkimuskeskus (NORDI), jonka toiminta saa tukea opetusministeriöstä. Nordin puitteissa tehdään tekniikkaan ja talouteen liittyvää tutkimusta, jonka tavoitteena on liiketoimintaosaamisen ja eri alojen teknologiaosaamisen yhdistämiseen. Nordi on tehnyt tutkimusyhteistyötä mm. Maailmanpankin tytäryhtiön IFC:n, lukuisten Venäjän-liiketoiminnassa mukana olevien kotimaisten yritysten, eri teollisuusliittojen ja ministeriöiden kanssa.

Yliopisto katsoo, että sen Venäjä-osaamiseen kohdistuva koulutus ja tutkimus on alasta riippuen kansallisesti ja kansainvälisesti keskitasosta kärkitasoon. Erityisasema on Pohjoisen ulottuvuuden tutkimuskeskus NORDI:lla, jonka poikkitieteellinen tutkimus on Suomessa ainutlaatuista. Vuoden 2010 visiona nähdään, että Lappeenrannan teknillisellä yliopistolla on tuolloin erityisasema EU:n puitteissa Luoteis-Venäjän tutkimukseen erikoistuneena yliopistona.

Taideteollinen korkeakoulu strategiassa ei ole mainittu Venäjä-tutkimusta eikä korkeakoulu ole itse panostanut Venäjä-tutkimukseen. Venäjään liittyvää opetusta ei ole, sen sijaan joitakin projekteja muun muassa muotoilun osastolla (tuloksena muun muassa kalustenäytely Pietarissa). Laitokset eivät tee Venäjään kohdistuvaa tutkimusta.

Venäjä-tuntemuksensa korkeakoulu kokee hyväksi verrattuna moneen eurooppalaiseen kumppaniin.

Maanpuolustuskorkeakoulu ei ole erikseen maininnut Venäjä-tutkimusta strategiassaan. Korkeakoulu on itse panostanut Venäjä-tutkimukseen yhdellä vakituisella Venäjä-tutkijan

viralla sekä useiden muiden tehtävien Venäjään liittyvillä vastuualueilla. Venäjään liittyvää opetusta annetaan strategian, sotatekniikan, sotahistorian, taktiikan sekä venäjän kielen aloilla. Korkeakoulu katsoo, että sen Venäjä-osaaminen on korkealla tasolla verrattuna Euroopan vastaavan tasoihin maanpuolustuskorkeakouluihin tai -akatemioiden.

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Suomen yliopistoissa on melko laajaa ja monipuolista Venäjä-osaamiseen liittyvää opetusta ja tutkimusta. Jos jätetään tarkastelun ulkopuolelle ”venäjän laitoksilla” annettava opetus, Venäjään liittyvien kurssien järjestetään eri yliopistoissa yhteensä pitkälti toista sataa. Osa niistä rahoitetaan Aleksanteri-instituutin maisteriohjelman kautta. Tutkimuksen volyymin kertoo väitöskirjojen suuri määrä: tällä vuosisadalla niitä on valmistunut eri yliopistoissa vähän yli sata (ks. liite 3). Suomen Akatemian Muuttuva Venäjä –tutkimusohjelman haku heijastaa sekin tutkimuksen laajuutta ja monipuolisuutta (ks. s. 79). Seuraavassa tehtävät huomiot eivät perustu niinkään yksittäisten yliopistojen omiin vastauksiin, vaan yleiseen arvioon kokonaistilanteensa valtakunnan tasolla.

Vaikka Suomessa on suhteellisen paljon Venäjä-tutkijoita, meillä *ei ole juuri ollenkaan Venäjä-osaamiseen kohdistuvia yliopistollisia vakansseja* ”venäjän laitosten” ulkopuolella. Harvat olemassa olevat virat ovat syntyneet pääasiassa lahjoitusvirkoina tai yliopistojen väliaikaisina sisäisinä ratkaisuin. Selkeää valtiovarainpanostusta ei ole ollut. Kaiken kaikkiaan valtion pysyvä panostus Venäjä-osaamiseen on suhteellisen vaatimatonta luokkaa. Aleksanteri-instituutin ja Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin yhteenlaskettu perusrahoitus on vuodessa vain noin kaksi miljoonaa euroa. Se on todella pieni satsaus, jos otetaan huomioon Venäjän merkitys Suomelle. Vertailukohdaksi voidaan mainita, että Venäjän kanssa tehtävään yhteistyöhön kanavoituu erilaista EU-rahoitusta (erityisesti Interreg-ohjelmat) Itä- ja Pohjois-Suomeen kymmeniä miljoonia euroja. Tarvitaan selvästi määrätietoisempaa ja pitkäaikaisempaa panostusta Venäjä-osaamisen tason nostamiseksi. Suomessa on monia Venäjä-osaamisen aloja, joilla ei ole yhtään yliopistollista virkaa. Sen vuoksi valtiovarain tulisi toteuttaa seuraavanlainen mittava panostus suomalaisen Venäjä-osaamisen tason nostamiseksi:

- *Perustetaan 18 professorin tai yliopistolehtorin¹⁷ vakanssia eri yliopistoihin.* Ainakin seuraavilla Venäjä-tutkimuksen aloilla tarvittaisiin yliopistollinen vakanssi (listassa on mainittu erilaisia osaamisalueita, jotka välttämättä eivät ole professuurien tai perinteisten tieteenalojen nimityksiä): kansainväliset suhteet, energiahuolto ja energiapolitiikka, ulkomaankauppa, liiketaloustiede, sisämarkkinat, kauppaoikeus, alueiden politiikka ja maaseutututkimus, kaupunkitutkimus, oikeussosiologia, hallintokulttuuri, sisäinen turvallisuus, media, monitieteinen kulttuuritutkimus, terveydenhuolto, suomensukuiset vähemmistökansat, historia (erityisesti suhteet Suomeen), kansalaisyhteiskunta, uskonnot.

Ehdotetut osaamisalueet kohdistuvat kysymyksiin, jotka ovat sekä tieteellisesti kiinnostavia että relevantteja myös käytännön Venäjä-osaamisen kannalta. Lista mahdollisista virkojen aloista on luonnollisesti vain suuntaa antava ja vaatii tarkempaa pohdintaa. Lisäksi on huomattava, että kukin ala sisältää monenlaisia näkökulmia. Esimerkiksi ”monitieteellisen

¹⁷ Yliopistolehtorin pätevyysvaatimukseen kuuluu tohtorin tutkinto. Yliopistonlehtorin toimenkuvaan kuuluu myös tutkimus ja opinnäytetöiden ohjaus kaikilla tasoilla, näin ollen virka vastaa osittain entisiä apulaisprofessoreita.

kulttuuritutkimuksen” tulisi kattaa kulttuurihistorian lisäksi kulttuurisosiologian, kulttuurisemiotiikan, kulttuuripolitiikan ja kulttuuriliiketoiminnan. Nimike ”uskonnot” ei tarkoittaisi vain ortodoksisen kirkkoon kohdistuva virka, vaan sen piirissä tulisi tarkastella myös uskontopolitiikkaa, muiden uskontojen yhteiskunnallista asemaa, erilaisia uskomusten ja arvojen ilmentymismuotoja.

Voidaan kysyä, miksi Suomen Venäjä-osaaminen edellyttää tällaisia virkoja, vaikka meillä ei ole Ruotsin ulkomaankauppaan tai terveydenhuoltoon erikoistunutta professuuria. Syitä on useita. Ensinnäkin: vaikka viime aikoina on tullut tavaksi korostaa usein Suomen ja Ruotsin eroja, ne ovat varsin marginaalisia kun vertaamme venäläisten toimintatapoja, yhteiskunnallisia oloja ja mentaliteettia siihen, mihin olemme tottuneet meillä. Toiseksi: suomalaisten perustietämys Venäjästä on varsin alkeellisella tasolla, jos sitä vertaa tietopohjaan, mikä meillä on Ruotsista tai muista länsimaista. Kolmanneksi: Suomi haluaa profiloitua nimenomaan Venäjä-osaamisen maana.¹⁸ Virkoihin pätee sama kuin Venäjä-osaamiseemme yleisemminkin: erillisiä virkoja tarvitaan niin kauan, kunnes Venäjä-tuntemuksesta tulee luonteva osa eri alojen suomalaisten asiantuntijoiden osaamisprofiilia.

Vakanssien perustamisella tulee tukea yliopistojen rakenteellista kehittämistä. Sen vuoksi niitä *ei pidä ripotella pitkin Suomen yliopistoja*, vaan ne tulee sijoittaa yliopistoihin, joissa on jo *vahvaa Venäjään suuntautuvaa tutkimusta ja opetusta*. Jos verrataan yliopistojen omia panostuksia Venäjään kohdistuvaan tutkimukseen ja tutkimuksen volyymia esimerkiksi väitöskirjojen määrällä laskettuna, ylivoimaisesti merkittävin toimija on Helsingin yliopisto (lähes puolet väitöskirjoista). Jos panostus ja tutkimustoiminnan laajuus suhteutetaan yliopiston kokoon, erityisen tuloksellisenä voidaan pitää Joensuun yliopistoa. Myös Lappeenrannan teknillinen yliopisto ja Lapin yliopisto ovat viime vuosina kovasti panostaneet Venäjä-osaamiseen, joskin tulokset esimerkiksi väitöskirjojen muodossa ovat vielä vähäisiä. Niiden osalta osa vaikuttavuudesta syntyy suurempana osaamisen siirtona tiedon käyttäjille. Jonkin verran vastaavaa näyttöä on myös Oulun yliopistolla. Vahvaa osaamista joillakin Venäjä-tutkimuksen sektoreilla on myös Tampereen yliopistossa, Turun yliopistossa, Jyväskylän yliopistossa, Helsingin kauppakorkeakoulussa ja Turun kauppakorkeakoulussa. Kun virkoja perustetaan eri yliopistoihin, lähtökohtana tulee olla yliopiston omat strategiset linjaukset sekä sen esittämä näyttö kyseisen alan osaamisesta.

Yliopistolliset vakanssit ovat luonnollisesti vain yksi keino lisätä Venäjä-osaamisen tasoa Suomessa. Yhtä olennaista on *yhteistyön tiivistäminen tutkijoiden kesken*. Edellä mainittujen virkojen perustaminen ei palvele tätä tavoitetta, jos viranhaltijoiden annetaan nyhjäyttää omissa yliopistoissaan. Sen vuoksi virkojen perustamisessa tulisi ottaa huomioon myös yhteistyön edistäminen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi virat tulisi olla pääsääntöisesti jakaa kahden yliopiston laitoksen kesken. Toinen malli voisi olla yliopiston laitoksen ja Aleksanteri-instituutin jaettu virka. Kun kyseessä olisivat tietynlaiset ”Suomen Venäjä-vakanssit”, niiden haltijat olisivat yhteistyön vetureina muun muassa siten, että he heidät velvoitettaisiin esiintymään myös *tutkijoiden valtakunnallisessa vuositapaamisessa*, johon osallistuminen olisi suotavaa kaikille Suomen Venäjä-tutkijoille.

Haastava tavoite suomalaiselle Venäjä-tutkijoille olisi *Venäjä-tutkimuksen käsikirjan* laatiminen. Se olisi viiden vuoden välein ilmestyvä tutkijoille suunnattu perusteos, joka sisältää katsauksia tieteen kehitykseen viimeisten vuosien aikana. Tällaisten katsauksien kirjoittaminen on huomattavasti vaativampaa kuin yksittäistä tutkimusta koskevan artikkelin kirjoit-

¹⁸ Opetusministeriön toimintaohjelmassa ”Suomi, Venäjä ja kansainvälinen yhteistyöt” Venäjän erityisyys myös todetaan (s. 8): ”Venäjän tuntemusta Suomessa tulee lisätä myös siksi, että Venäjä eroaa yhteiskunnaltaan ja kulttuuriltaan selvästi muista naapurimaistamme eikä Venäjän oloja tunneta Suomessa riittävästi.”

taminen. Siksi kirjoittajien tulisi olla alan arvostettuja guruja, suomalaisia tai ulkomaalaisia. Katsauksista tulee maksaa niiden vaatimustason mukaiset korvaukset. Käsikirja ilmestyisi sekä englanniksi että venäjäksi. Nimenä voisi olla *Reviews on Russian studies*. Mukana olisivat kaikki tieteenalat, jotka tutkivat Venäjää maantieteellisenä alueena, kansana, valtiona, kielenä ja kulttuurina. Käsikirja olisi erinomainen tuki suomalaisille tutkijoille. Samalla se nostaisi Suomen arvostusta yhtenä johtavista maista Venäjä-tutkimuksessa.¹⁹

Tutkijoiden välisen yhteistyön parantaminen on suuri haaste, mutta vielä suurempi ongelma Venäjä-osaamisen kentässä on *huono tiedonkulku tiedon tuottajien ja tiedon käyttäjien välillä*. Erilaisia toimijoita on paljon, mutta saadut kommentit ja tehdyt havainnot antavat sellaisen kuvan, että heillä on varsin hatara kuva siitä, mitä muut tekevät. Tästä syystä tieto ei kulje ja tehdään paljon päällekkäistä työtä. Kentän moninaisuutta ja samalla pirstaleisuutta heijastaa tiedemaailman ulkopuolelle suunnattu julkaisutoiminta. Suomessa erilaista Venäjä-osaamiseen liittyvää kirjallisuutta julkaisevat ainakin yliopistojen venäjän laitokset, Aleksanteri-instituutti, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti, Suomi-Venäjä-seura, ETLA, Sitra, Suomalais-Venäläinen kauppakamari, Suomen kirjallisuuden seura ja monet yleiset kustantamot.²⁰ Julkaisut leviävät usein vain tietylle asiakasryhmälle, jolloin niiden vaikuttavuus jää vähäiseksi.

Erityisen suuri kuilu on yliopistojen ja elinkeinoelämän välillä. Kauppakorkeakouluilla on toki melko luontevat suhteet yrityksiin, mutta monialaisten yliopistojen ja yritysten välillä on iso henkinen juopa. Yksittäiset tutkijat saattavat esiintyä erilaisissa tilaisuuksissa Venäjä-tiedon jakajina, mutta systemaattisempaa yhteistyötä syntyy harvoin. Tästä on seurauksena se, että paljon tutkimustietoa jää hyödyntämättä. Tiedon puutteen vuoksi elinkeinoelämän piirissä on myös pinttyneitä näkemyksiä yliopistollisen opetuksen luonteesta; usein esimerkiksi ajatellaan edelleenkin että venäjän kielen laitoksilla opiskellaan ”vain kieltä”. Vastaavasti yliopistojen suuri etäisyys työelämästä näkyy tutkintovaatimusten sisällöissä. Uusissa tutkinnoissa on enemmän työelämäorientaatiota, mutta elleivät opettajat ja opiskelijat miellä asian tärkeyttä, se jää pelkäksi pakolliseksi tutkintovaatimusten kohdaksi. Tämä ei suinkaan tarkoita, että yliopistojen pitäisi ammattikorkeakouluistua. Akateemista ajattelua ja työelämärelevanssia voi yhdistää esimerkiksi pro gradu -töiden aiheita suuntaamalla.

Edellä kuvattu tiedon siirtymisen ongelma ei luonnollisestikaan koske vain Venäjä-osaamista, vaan se on laajempi ilmiö, johon on yritetty löytää ratkaisuja niin Suomessa kuin muuallakin. Mitään yhtä helppoa, kaikkiin tapauksiin sopivaa mallia ei ole vielä kehitetty. Alla pohditaan eräitä uusia keinoja puuttua tähän koko tutkimus- ja innovaatiopolitiikan peruskysymykseen. Sitä ennen on muistutettava kahdesta perusasiasta:

- *Tutkimustiedon käyttäjän kannalta ei ole relevanttia, perustuuko tieto sitä jakavan tutkijan omiin vai muiden tutkijoiden tutkimuksiin*. Tutkijan tehtävänä on välittää ”koko maailman” tiedeyhteisön tuottama tieto suomalaiselle kuulijalle.²¹
- *Tutkimustietoa ja kokemustietoa ei pitäisi nähdä toistensa vastakohtina, vaan toisiansa täydentävinä tiedon muotoina*. Näin on erityisesti yhteiskuntaa ja ihmisten käyttäytymistä

¹⁹ Tällaisia käsikirjoja julkaisevat muun muassa suuret englantilaiset kustantajat, esimerkiksi Blackwellillä on *Handbook of...*-sarja.

²⁰ Suomessa on viime vuosina ilmestynyt monia useamman kirjoittajan kollektiiviesityksiä Venäjältä. Syksyllä 2006 ilmestyi Otavan kustantamana *Opas venäläisyyteen*. Selvitystyön viime metreillä ilmestyi taas uusi teos, SKS:n julkaisema *Modernisation in Russia since 1900*.

²¹ Bibliografisten tietojen mukaan suomalaiset tutkijat tuottavat noin yhden prosentin maailman tieteellisistä julkaisuista. Venäjä-tutkimuksessa osuus on varmasta selvästi suurempi, mutta se ei muuta sitä tosiasiaa, että tutkijan pitäisi pystyä kertomaan oman alansa tutkimustuloksista laaja-alaisesti.

koskevista asioista. Tutkimustietohan perustuu suurelta osin yksittäisten ihmisten kokemusten ja näkemysten systemaattiseen analyysiin ja sen perusteella tehtävään pohdintaan.

Tiedon tuottajien ja tiedon käyttäjien välisen vuorovaikutuksen tehostamiseen tarvitaan uudenlaisia keinoja. Seuraavaksi esitetään esimerkinomaisesti kaksi toimintamallia, joiden tavoitteena on parantaa omalta osaltaan Venäjää koskevan tiedon hyödyntämistä Suomessa.

- a *Venäjä-tiedon messut* olisi suuri, usean päivän yleisötapahtuma, jossa Venäjä-tiedon tuottajat ja se käyttäjät kohtaavat. Messut koostuisivat erilaisista aktiviteeteista, kuten luennot, näyttelyt, infopisteet joissa kerrotaan Venäjään liittyvästä koulutuksesta, seminaarit, demonstraatiot. Messuilla olisi luonnollisesti myös kirjatori, jossa voi tutustua Venäjää koskevaan kirjallisuuteen. Luentoja ja tapahtumien yleisteemana olisivat Venäjä naapurina, kansana, valtiona, markkina-alueena, politiikantekijänä, kulttuurin suurvaltana, kauppapartnerina. Yleisöluentojen pitäjinä olisi sekä tutkijoita että kokeneita Venäjä-asiantuntijoita eri aloilta.
- Konkreettisia aiheina voisivat olla: mitä tapahtuu Venäjän terveydenhuollossa, millaisia vaikeuksia on kaupankäynnin aloittamisessa Venäjällä, kokemuksia toimimisesta Siperiassa, Venäjän rock-musiikin uudet tuulet, venäläisten tapa käyttää internetiä, tuoreet tiedot Venäjän rikollisuudesta, pohdintoja venäläisten identiteetin murroksesta, suomensukuisten kansojen asema Venäjällä, muotisanat venäjän kielessä. Osana messuja tai erillisenä tapahtumana voitaisiin järjestää *rekrytointitori*, jossa niin suomalaiset kuin venäläisetkin osajat ja heidän tulevat työnantajansa kohtaavat.
- b *Venäjä-tiedon vuosikirja* olisi suurelle yleisölle suomeksi ja englanniksi joka vuosi julkaistava kirja, joka sisältäisi suomalaisten huippuosaajien (yhteistyössä venäläisten ja/tai muunmaalaisten tutkijoiden kanssa) kirjoittamia Venäjää koskevia katsauksia. Vuosittaiset aiheet olisivat samantapaisia kuin Venäjä-tiedon messuilla: mitä tapahtuu Venäjän lainsäädännössä, ulkopoliitikassa, energiapolitiikassa, ulkomaankaupassa, EU-suhteissa, kulttuurielämässä, kielessä. Lisäksi voisi olla vaihtuvia erityisteemoja. Katsausten kirjoittajiksi rekrytoitaisiin alan parhaita asiantuntijoita. Vuosikirjan nimi voisi olla esimerkiksi *Venäjä nyt*.

Edellä esitetyt ideat (ja monet muut vastaavat) eivät toteudu itsestään. Ongelmana on se, että suomalaisessa koulutus-, tiede- ja innovaatiopolitiikassa tämäläisille hankkeille ei löydy isäntäorganisaatiota. Kyse on rahoituksesta, mutta ennen kaikkea myös osaamisesta ja tämäläisten aktiviteettien mieltämisestä osaksi toimintakenttää. Aleksanteri-instituutin tarkastelun yhteydessä pohditaan eri tapoja vauhdittaa tämäläisiä toimintamalleja.

5.1 Venäjän kielen ja kirjallisuuden /kulttuurin sekä käännöstieteen laitokset

Venäjän kielen ja kirjallisuuden sekä laajemmin kulttuurin yliopisto-opetus ja -opiskelu on perinteisesti jaettu kahteen päätyyppiin: *filologia-aineet* ja *kääntäminen*. Vaikka laitosten ja oppiaineiden nimet ovat historian saatossa muuttuneet, samaa perusjakoa voidaan käyttää edelleen. Venäjää voi opiskella filologia-aineena Helsingin, Joensuun, Jyväskylän, Tampereen ja Turun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa, kääntämistä puolestaan Helsingin (Kouvolan yksikkö), Joensuun (Savonlinnan yksikkö) ja Tampereen yliopistoissa.

Kansainvälinen paneeli arvioi kaikki oppiaineet vuonna 2000. Kyseessä oli ensimmäinen Suomen Akatemian ja Korkeakoulujen arviointineuvoston yhdessä teettämä *arviointi, joka kattoi sekä koulutuksen että tutkimuksen*. Arviointipaneeli toteaa Venäjä-tutkimuksen ja siihen liittyvän koulutuksen tärkeän merkityksen Suomen kannalta vedoten sekä maantieteellisiin että taloudellisiin tekijöihin. Paneelin arvio niin koulutuksen kuin tutkimuksenkin tilasta on kokonaisuudessaan myönteinen.

Kansainvälinen arviointiraportti sisälsi suuren joukon ehdotuksia toiminnan tehostamiseksi. Vuonna 2003 järjestettiin *seuranta-arviointi*, jonka tarkoituksena oli selvittää miten varsinaisen arvion ehdotuksia oli lähdetty toteuttamaan. Vaikka tehty kansainvälinen arvio oli kokonaisuudessaan varsin kattava ja perusteellinen, siinä kiinnitettiin huomiota lähinnä kunkin laitoksen toimintaan erillisenä yksikkönä. Tästä syystä suomalaisen Venäjä-koulutuksen ja alan tutkimuksen tarkastelu kokonaisuutena jäi vähemmälle huomiolle.

Kun tarkastellaan Suomessa annettavan venäjän kieleen liittyvän *yliopisto-opetuksen tasoa ja tuloksia kielitaidon näkökulmasta*, voidaan tulla kahteen päinvastaiseen johtopäätökseen. Jos verrataan venäjän kielen ja kirjallisuuden tai venäjän kääntämisen maistereiden kielitaitoa englannin kielen maistereiden kielitaitoon, ero on valtava; voidaan jopa väittää, että useilla englannin lukijoilla englannin kielen taito on parempi opintojen alussa kuin venäjän lukijoiden venäjän kielen taito opintojen päättyessä. Jos taas verrataan suomalaisten venäjän lukijoiden kielitaitoa muiden länsimaiden tilanteeseen, suomalaiset opiskelijat pärjäävät mainiosti: yleinen käsitys on, että he hallitsevat keskimääräisesti tarkasteluna selvästi paremmin venäjää kuin heidän eurooppalaiset opiskelutoverinsa.

Kun puhutaan kielitaidosta, on muistettava, että se ei modernin käsityksen mukaan sisällä vain kieliopin ja sanaston hallintaa. Kyse on *kommunikatiivisesta kompetensista*, joka mahdollistaa menestyksellisen toiminnan erilaisissa viestintätilanteissa. Paitsi varsinaista kielen hallintaa, tarvitaan siis myös monenlaista maan kulttuuriin liittyvää tietoa. Laajastikaan ymmärretty kommunikaatiotaito ei ole kuitenkaan ainoa filologiaopiskelijoiden ammattitaidon mitta; se ei ole sitä kääntäjillekään. Kommunikaatiotaito luo kuitenkin kummassakin tapauksessa ammatillisen osaamisen perustan ja antaa välineet oppia uusia asioita.

On syytä korostaa, että yliopiston viidessä vuodessa opiskelijoilleen antama vieraan kielen kommunikaatiotaito rakentuu sen päälle, mitä opiskelija jo osaa yliopistoon tullessaan. Tämä selittää edellä mainitun eron englannin lukijoihin nähden. Englannin lähtötaso on niin paljon venäjää korkeampi, ettei eroa ehditä viidessä vuodessa kuroa kiinni. Vastaavanlainen ero voidaan nähdä pienemmässä mittakaavassa, kun verrataan venäjän taitoa saksan ja ruotsin kielen taitoon filologian ja kääntämisen opiskelijoilla. Näin ollen *ennen yliopistoon tuloa hankittu kielitaito on ratkaisevan tärkeää määriteltäessä maisterilta vaadittavaa kielitaitoa*. Tässä suhteessa tilanne on venäjän kielen kannalta hyvin huolestuttava. Venäjän opiskelun minimaalisuus peruskoulussa ja lukiossa näkyy yliopistoon pyrkijöiden määrässä ja heidän kielitaitonsa laadussa. Se luo vakavan uhan tavoitteelle tarjota opiskelijoille työelämän edellyttämä kielitaito.

Kielitaidon sekä yhteiskunnan ja kulttuurituntemuksen kannalta on erittäin tärkeää, että kaikille niin filologia- kuin kääntäjäopiskelijoillekin tarjotaan mahdollisuus *opintoihin venäläisissä yliopistoissa*. Tällainen järjestelmä on luotu yhteistyössä kaikkien Suomen venäjän laitosten kesken. Käytännön järjestelyt hoitaa nykyään Aleksanteri-instituutti. Alusta alkaen oli tavoitteena luoda mahdollisuus suorittaa suomalaisten tutkintovaatimusten mukaisia opintoja Venäjällä. Tämä onkin toteutunut. Vaikka erilaisia käytännön ongelmia ilmenee, järjestelmä toimii kokonaisuudessaan varsin hyvin.

Oman kiintoisan haasteensa venäjän laitoksille ovat tuoneet *venäjää äidinkielenään puhuvat opiskelijat*. He eivät muodosta yhtenäistä ryhmää, vaan heillä on suuria eroja niin

venäjän kuin suomen kielenkin hallinnassa. Joka tapauksessa kielitaidon osalta tämän joukon tarpeet ovat täysin erilaiset kuin suomenkielillä opiskelijoilla. Eri yliopistot ovat reagoineet tilanteeseen eri tavoin. Tampereen kääntäjäkoulutuksessa on ollut jo pitkään erillinen linja venäjää äidinkielenään puhuville. Sen käytännön toteutus on vaihdellut vuosien varrella. Helsingin yliopiston Venäjän kielen ja kirjallisuuden oppiaineessa äidinkielisille on nykyään erillinen pääsykoe ja omat tutkintovaatimukset. Muissa yliopistoissa ja oppiaineissa äidinkielisten venäläisten opinto-ohjelmat on räätälöity yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Mihin opiskelijat sitten valmistuvat? Kääntäjillä on varsin selkeä ammattikuva, vaikkakin monissa työtehtävissä kääntäminen on vain osa työntekijän toimenkuvaa. Filologiaopiskelijat puolestaan sijoittuvat hyvin erilaisiin työtehtäviin. Suurin yksittäinen ammattiryhmä on opettajat, mutta koululaitos ei tällä hetkellä juurikaan tarvitse uusia venäjän opettajia. Sen sijaan venäjän opetusta järjestetään melko runsaasti muilla foorumeilla, kuten työväen ja kansalaisopistoissa sekä yksityisissä kielikouluissa. Myös yksittäiset yritykset järjestävät venäjän kielen opetusta. Opettajina toimii kuitenkin vain noin 20–30 % valmistuneista filologiaopiskelijoista. Tavoitteena on, että monipuoliset venäläiseen kirjallisuuteen, kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyvät filologiaopinnot antavat hyvät valmiudet toimia erilaisissa asiantuntijatehtävissä niin julkisella sektorilla, yrityksissä kuin kansainvälisillä foorumeillakin. Tästä on paljon konkreettisia esimerkkejä. Aina ei ole kyse pelkästä Venäjä-osaamisesta, vaan työtehtävät kattavat laajemman kentän; usein kuitenkin juuri venäjän kielen taito ja Venäjän kulttuurin tuntemus on ollut merkittävä tekijä henkilöitä rekrytoitaessa. Kaikissa yliopistoissa järjestetään nykyään työelämäorientaatiokursseja ja työelämään tutustuminen on pakollinen osa uutta FM-tutkintoa. Tavoitteena on antaa opiskelijalle realistinen kuva työelämän tarpeista ja samalla luoda suoria kontakteja työnantajiin.

Yksi linkki työelämän ja laitosten välillä ovat sellaiset *pro gradu -tutkielmat, joiden aihe on kytköksissä työelämässä esiin tuleviin kysymyksiin*. Kääntäjäkoulutuksessa tämä linkki on ilmiselvä, filologikoulutuksessa se hakee vielä muotoaan. Kyse on ennen kaikkea asenteista puolin ja toisin: työnantajat eivät välttämättä huomaa niitä mahdollisuuksia, jotka humanistinen tutkimus tarjoaa. Toisaalta laitokset ja opiskelijat eivät ole tottuneet näkemään tekemänsä tutkimuksen yhteiskunnallista relevanssia.

Tulevaisuuden haasteena on tehdä venäjän kielten laitoksilla myös tilausgraduista, joista työnantajat niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla ovat valmiita maksamaan. Tällaisesta on jo kokemusta muun muassa Helsingin yliopistossa. Kaiken kaikkiaan gradujen aiheet ovat entistä useammin käytännönläheisiä, esimerkiksi Joensuussa venäjän kieli linkittyy usein markkinointi- tai matkailuaiheisiin. Kyse ei luonnollisestikaan ole siitä, että koko tutkimus keskitettäisiin tällaisiin teemoihin, mutta monet opiskelijat kokevat käytäntöön kiinteästi liittyvät tutkimusaiheet innostaviksi. Luonnollisia käytännönläheisiä aiheita ovat esimerkiksi kahden kulttuurin kohtaaminen erilaisissa suomi-venäjä-kommunikaatiotilanteissa.

Tulevan ammattiosaamisen kannalta sivuaineilla on suuri merkitys. Monilla filologiaopiskelijoilla on toisten kieli- ja kulttuuriaineiden ohella sivuaineita yhteiskuntatieteistä, taloustieteistä tai jopa luonnontieteistä. Onneksi suomalainen yliopistojärjestelmä mahdollistaa edelleenkin tutkinnon joustavan koostamisen eri tiedekuntien ja yliopistojen oppiaineista. Ammattiosaamisen tasoa lisäävät myös pakollisiksi tulleet tietojenkäsittely- ja viestintäopinnot.

Opintoajat ovat kaikissa laitoksissa varsin pitkiä, jos tarkastellaan bruttoaikoja. Vuositaitosten keskiarvojen vaihteluväli on kuudesta vuodesta kymmeneen. Yksittäistapauksissa voi olla hyvinkin pitkiä opiskeluaikoja. Helsingistä valmistui helmikuussa 2007 opiskelija, joka on tullut yliopiston opiskelijaksi vuonna 1975. Todellinen netto-opiskeluaika, josta on

poistettu työssä käynti, armeija, äitiyslomat jne., on luonnollisesti paljon lyhyempi. Uusi tutkintomalli tiukempine määräaikoineen lyhentää ainakin brutto-opiskeluaikoja; kuinka paljon – jää nähtäväksi.

Taulukossa 1 annetaan joitakin tunnuslukuja tarkasteltavina olevista oppiaineista. Ta-
voitteena oli antaa myös budjettitietoja, mutta ne eivät ole vertailukelpoisia, koska useissa tapauksissa tiedot koskevat isompaa laitosta, jonka pienestä osasta tässä on puhe. Taulukon jälkeen kuvataan kunkin oppiaineen hallinnollinen asema ja mahdolliset muutokset henki-
löstörakenteessa sekä muiden slaavilaisten kielten opintotarjonta. Sen jälkeen tarkastellaan lyhyesti oppiaineiden tutkimustoimintaa ja täydentävää rahoitusta.

Taulukko 1. Perustietoa filologi- ja kääntäjäkoulutuksesta.

	professorit vuoden 2006 alussa	muut opettajat vuoden 2006 alussa	assistentit vuoden 2006 alussa	sisääntotto pääaineeseen 2005	opinto- viikkoja vuonna 2005	maisterin tutkintoja keskimäärin 2000-2005	tohtorin tutkintoja yhteensä 2000-2005	jatko- opiskelijat täydentävällä tahoituksella muut tutkijat täydentävällä tahoituksella v. 2006 alussa	
filologia-aineet									
HY	2	9	2	28	2020	18,2	8	6	2
JoY	2	3	1	15	864	9,0	1	2	0
JY	1	3	1	20	1760	12,8	7	2	1
TaY	1	3,6	0	16	1182	8,2	3	2,75	0
TY	1	3	0	10	812	4,3	0	3	0
ÅA	1	2	0	8	ca. 500	3,2	2	0	0
kääntäjäkoulutus									
HY	1	5	0	12	1081	9,5	0	1,25	0
JoY	1	3	1	15	659	7,8	2	1	0
TaY	1	3,9	1	16	1093	9,5	1	1	0

Kategoriassa "muut opettajat" on myös yliopistonlehtoreita, joiden toimenkuva muistuttaa aikaisempien apulaisprofessorien toimenkuvaa.

Oppiaine *Venäjän kieli ja kirjallisuus* toimii *Helsingin yliopistossa* osana slavistiikan ja baltologian laitosta, jossa voi opiskella pääaineena myös länsi- (puola ja tšekki) ja eteläslaavilaisia (lähinnä kroaatti ja bulgaria) sekä balttilaisia (latvia ja liettua) kieliä ja kulttuureita. Laitoksella ei ole suunnitelmia oman henkilöstörakenteensa muuttamiseksi, mutta suuria muutoksi seuraa joka tapauksessa siitä, että Kouvolassa sijaitseva *Käännöstieteen laitos* siirretään Helsinkiin. Humanistinen tiedekunta on joulukuun alussa 2006 nimittänyt työryhmän suunnittelemaan siirtoa. Tämä on suuri haaste niin koulutuksen ja tutkimuksen kuin henkilöstöpolitiikankin kannalta. Suunnittelu on kuitenkin vasta aluillaan.

Joensuun yliopistossa opetettava oppiaine *venäjän kieli* kuuluu kielten laitokseen. Laitos on ollut muutosten kohteena, koska yliopisto on päättänyt siirtää Savonlinnassa sijaitsevan *Kansainvälisen viestinnän laitoksen* Joensuuhun. Suunnittelu on pidemmällä kuin Helsingin yliopistossa. Syksyllä 2007 yliopisto ottaa uudet venäjän kielen opiskelijat ainoastaan Joensuuhun. Perusopintojen jälkeen opiskelijoiden on tarkoitus valita kahdesta suuntautumisvaihtoehdosta, jotka ovat kieli ja kulttuuri sekä kieli ja kääntäminen. Ensin mainitusta vaihtoehdosta voi valmistua aineenopettajaksi. Tämä organisaatiomuutos tulee ohjaamaan lähitulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia henkilöstörakenteessa ja opetuksessa.

Jyväskylän yliopistossa oppiaineen nimenä on ollut vuodesta 2004 *Venäjän kieli ja kulttuuri*. Samalla tavalla on määritelty vuonna 2006 täytetty professuuri (aikaisemmin Venäjän kieli ja kirjallisuus). Oppiaine toimii osana laajaa Kielten laitosta, jolla on myös yhteisiä

virkoja, muun muassa kaksi professuuria. Jyväskylässä on mahdollisuus suorittaa perus- ja aineopinnot slovakian kielessä.

Tampereen yliopistossa oppiaineen slaavilainen filologia nimi muutettiin hiljattain *Venäjän kieleksi ja kulttuuriksi*, mikä kuvastaakin paremmin aineen sisältöä. Puolassa ja tšekissä voi suorittaa perusopinnot. *Venäjän kääntämistä* opiskellaan käännöstieteen yksikössä. Kumpikin oppiaine kuuluu laajaan Kieli- ja käännöstieteiden laitokseen. Yliopisto mainitsee tavoitteekseen näiden kahden oppiaineen yhteistyön tehostamisen.

Turun yliopistossa toimiva oppiaine *venäjän kieli ja kulttuuri* on selvästi pienin suomenkielinen filologiaoppiaine. Se kuuluu Ruotsin, saksan ja venäjän kielen laitokseen. Turussa voi myös opiskella kääntämistä, mutta ei venäjän kielessä. Tulevaisuuden suunnitelmista mainitaan yliopiston vastauksessa seuraavaa: ”Osana yliopistojen rakenteellista kehittämistä selvitetään mahdollisuudet yhteistyön tiivistämiseen Åbo Akademin ja Turun kauppakorkeakoulun kanssa. Tarkemmat suunnitelmat on mahdollista tehdä vasta rakenteellisten ratkaisujen valmistuttua.”

Åbo Akademiassa toimiva *Ryska språket och litteraturen* on pienin suomalaisista filologiaoppiaineista. Laitos näkee keskeiseksi tavoitteekseen oman toimintansa turvaamisen jatkossa.

Laitosten *tutkimustoiminnan* laadusta ja volyyymista on vaikea saada selkeää kuvaa, koska sellaiset keskeiset käsitteet kuten ”täydentävä rahoitus” ja ”projekti” on yliopistojen vastauksissa tulkittu eri tavoin. Joitakin huomiota voidaan kuitenkin tehdä. Tutkimuksen arvioita on tehty Tampereen, Helsingin ja Jyväskylän yliopistoissa. Koska arviot on tehty laitoksittain, venäjän kieleen liittyvien oppiaineiden osalta on vaikea saada täsmennettyä tietoa. Oikeastaan vain Helsingin yliopiston slavistiikan ja baltologian laitoksesta tehty arvio 7/7 on kyseisten oppiaineiden osalta riittävän fokuoitu, jotta siitä voidaan päätellä oppiaineiden tieteellisestä toiminnasta jotakin täsmällisempää.

Oppiaineiden tutkimukselliset painopistealueet ovat syntyneet – kuten yleensäkin humanistisilla aloilla – ei laitoksen tietoisien politiikan vaan tutkijoiden omien intressien pohjalta. Oikeastaan vain Jyväskylän yliopistossa on toimittu toisin. Siellä yliopiston ja laitoksen tasolla on määritelty tärkeimmät tutkimusalueet, joihin myös venäjän kielen oppituoli panostaa. Jyväskylässä on muutenkin erityistilanne, koska kielten laitoksella työskentelee vuoden 2007 alusta alkaen Suomen Akatemian uuden FiDiPro (Finland Distinguished Professor) -ohjelman puitteissa professori Jan Blommaert (University of London). Hän johtaa hanketta, jonka aiheena on monimuotoinen ja monikielinen viestintä. Venäjän kieli ja kulttuuri on ollut hankkeessa mukana; venäläiset maahanmuuttajat ja heidän monikielisyytensä muodostavat tärkeän osan kyseistä tutkimusta.

Oppiaineet ilmoittavat painopistealueikseen muun muassa seuraavia teemoja:

- HY, Venäjän kieli ja kirjallisuus – venäjän kieli: funktionaalinen lauseoppi, kaksikielisyys, kulttuurienvälinen viestintä, nykyvenäjän syntaksi; venäläinen kirjallisuus: modernismi ja postmodernismi venäläisessä kirjallisuudessa ja kulttuurissa, Pietari/Leningrad venäläisessä kirjallisuudessa ja kulttuurissa, venäläinen kulttuurisemiotikka, suomalais-venäläiset kulttuurikontaktit
- JoY, venäjän kieli – modernismi ja postmodernismi venäläisessä kirjallisuudessa ja kulttuurissa, 1900-luvun muuttuvat kulttuurikäsitteet Venäjällä, jälkineuvostoliittolaiset sosiokulttuuriset tekstit ja niiden tulkinta sekä kielenopetus ja kielihistoria
- JY – a) tekstin- ja diskurssitutkimus, b) kielen oppiminen ja opettaminen sekä c) kieli ja kulttuuri.

- TaY, slaavilainen filologia – sosiolingvistiikka (kieli ja media), venäläisen kirjallisuuden tutkimus (erityisesti kirjallisuus ja sukupuoli, omaelämäkerralliset dokumentit ja muistin tutkimus), venäläisen kulttuurin tutkimus, erityisesti uutena avauksena populaarikulttuuri ja media
- TY – kieli ja yhteiskunta, venäläisyyden keskeisten käsitteiden ja niiden kielellisten ilmentymien tutkimus, diskurssianalyysi, kielipolitiikka, Venäjän kulttuurihistoria
- ÅA – rusk litteratur; kulturhistoria; diskursanalyys
- HY, käännöstiede – terminologinen tutkimus (muun muassa metsäsanakirjahanke)
- JoY, käännöstiede – venäjänkielisten tekstien suomentamisen kautta syntyneen käännösuomen tutkimus, tulkkauksen tutkimus, venäläisen kaunokirjallisuuden kääntäminen, venäläisen ja suomalaisen Suomea koskevan historiankirjoituksen ideologia- ja arvottamisstrategiat
- TaY, käännöstiede – kieliteknologia (korpustutkimus), lakikieli ja sen kääntäminen, narratiivi, kielifilologia

Laitoksilla on meneillä ja suunnitteilla monia projekteja, joiden rahoitus tulee eri lähteistä. Tässä joitakin esimerkkejä niistä (suluissa mainittu yliopisto, vastuhenkilö ja rahoittaja):

- Pietari / Leningrad: kertomus - historia - nykyisyys (HY, P. Pesonen, SA Muuttuva Venäjä -ohjelma)
- Pohjois-Venäjän etninen, kielellinen ja kulttuurinen muotoutuminen (HY, Nuorluoto, SA Muuttuva Venäjä -ohjelma)
- New Language Identity in Transforming Societies (HY, Protasova & Mustajoki, Intas)
- Cultural Borderline in the Works of Elena Guro (JoY, Baschmakoff, SA)
- Nuorten arvojen rakentuminen venäläisessä mediassa (Voices of Young People in Russia: Constructing Values in Media) (JY, Vanhala-Aniszewski; TY, Pyykkö; VY, A. Pesonen; JoY, Siilin; yhteisprojekti Moskovan humanistisen yliopiston kanssa)
- Russian and Finnish Prosody in Language Learning (JY, de Silva, yhteisprojekti Pietarin yliopiston kanssa)
- Making a Good Life: Post-Soviet Selves in the Russian Mass media, 1980–2006 (TaY, Rosenholm, SA Muuttuva Venäjä -ohjelman mediatutkimusosio)
- Suomalais-venäläinen metsäsanakirjahanke (HY, Vehmas-Lehto, Palmenia, EU-Interreg)
- Online Glossary of Logistics and Customs Terms (JoY, Kalasniemi, yhteisprojekti Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen kanssa)
- Free Indirect Discourse (TaY, Tommola, yhteisprojekti kielen, kirjallisuuden ja kääntämisen tutkijoiden kesken)

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Selvityksen toimeksiannossa mainitaan, että siinä tulee ottaa huomioon muun muassa valtioneuvoston periaatepäätös julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteiden kehittämisestä sekä

opetusministeriön keskustelumuistio rakenteellisen kehittämisen periaatteista. Jos tarkastelee Suomessa vallitsevaa tilannetta venäjän kielen, kirjallisuuden ja kääntämisen opetusta antavien laitosten osalta laadukkaana koulutuksen ja tutkimuksen sekä resurssien tehokkaan käytön näkökulmasta, ei voi tulla muuhun johtopäätökseen kuin että *koulutusta annetaan liian monessa paikassa*. Jos koulutus suunniteltaisiin nyt uudestaan puhtaalta pöydältä, ratkaisuna olisi todennäköisesti filologikoulutuksen keskittäminen 2–3 yksikköön ja kääntäjäkoulutuksen yhteen tai kahteen. Näin voitaisiin olettaa saatavan vähemmillä resursseilla laadukkaampaa koulutusta ja tutkimusta. Kaikissa nykyisissä yksiköissä toimii osaava henkilökunta, mutta yksiköt ovat kovin pieniä. Kuvattu tilanne ei koske pelkästään kyseisiä oppiaineita, vaan on yleinen Suomessa monissa muissakin oppiaineissa.

Kuten tiedetään, *oppiaineiden lopettaminen ei ole kuitenkaan yksiselitteisesti laatua ja tehokkuutta lisäävä toimenpide*. Ensinnäkin on otettava huomioon monialaisten yliopistojen kokonaistilanne. Oppiaineet eivät toimi yksinään, vaan muodostavat koulutustarjottimen, josta opiskelija koostaa oman tutkintonsa. Näin yhden osan poistaminen kaventaa myös yliopiston kokonaisilmettä. Toinen tärkeä seikka on koulutustarjonnan alueellinen merkitys, jonka paikallispoliitikot hyvin tiedostavat. Vaikuttaa siltä, että EU:n tarjoamista mahdollisuuksista ja globalisaatiopuheista huolimatta keskivertosuomalaisten asenne on edelleenkin melko penseä liikkuvuuden suhteen: opiskelemaan hakeudutaan lähellä sijaitsevaan yliopistoon ja töihinkin jäädytään mieluiten lähipaikkakunnalle. Tämän vuoksi koulutustarjonnalla on suuri alueellinen merkitys.

Kun puhutaan tarkasteltavina olevien oppiaineiden volyyymista, on syytä pitää mielessä, että edellä olevassa taulukossa 1 olevat luvut antavat harhaanjohtavan kuvan todellisesta yksikkökoosta, koska *kaikki oppiaineet ovat osa laajempaa laitosta*. Näin ollen hallinto hoidetaan jo tällä hetkellä osana suurempaa kokonaisuutta. Myös opetuksessa on yhteisiä aineksia muiden oppiaineiden kanssa. Opetuksessa on ylipäänsä vaikea saavuttaa suuria säästöjä, koska kielenopetus vaatii pieniä opetusryhmiä.

Vaikka edellä mainitut seikat otetaan huomioon, *nykyinen hajasijoitus pieniin yksiköihin ei ole tarkoituksenmukainen koulutuksen ja tutkimuksen laadun näkökulmasta*. Nyt kun asenteet niin yliopistoissa kuin päättäjienkin keskuudessa ovat nytkähtäneet askeleen muutosvalmiuden suuntaan, uudistukset ovat myös käytännössä mahdollisia. Kokonaisvaltainen valtakunnallinen ratkaisu on tuskin mahdollinen, koska mikään taho – Opetusministeriö mukaan lukien – ei tahdo ottaa siitä vastuuta. Tämä koskee koulutuksen organisointia Suomessa ylipäänsäkin. Näin ollen ratkaisut jäävät yksittäisten yliopistojen vastuulle. Ratkaisumalleja on ainakin seuraavat kolme:

- 1 *Yliopistot erikoistuvat hoitamaan tiettyjä tutkinnon vaiheita*. Luovutaan ajattelusta, jonka mukaan kaikkien yliopistojen on tarjottava koko opintoputki perus-, aine- ja syventävistä opinnoista tohtorikoulutukseen asti. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa erilaisia toimintamalleja: tohtoriopinnot voitaisiin keskittää vain joihinkin yksiköihin; joissakin yliopistoissa järjestettäisiin spesialisoituneita maisteriopintoja (kuten tällä hetkellä Tampereella); jotkut yksiköt luopuisivat syventävistä opinnoista ja järjestäisivät esimerkiksi kielikeskuksen kanssa tehokkaita sivuainepaketteja.
- 2 *Kääntäjäkoulutuslaitokset yhdistetään filologialaitoksiin*. Tällainen kehitys on jo lähtenyt käyntiin Joensuussa. Helsingissä Kouvolan yksikön muutto mahdollistaa yhteistyön tiivistämisen. Tampereellakin pyritään lisääntyvään vuorovaikutukseen. Yhteistyö voidaan toteuttaa sekä hallinnollisesti että sisällöllisesti eri tavoin. On kuitenkin pidettävä mielessä, että hallinnollinen fuusio ei välttämättä takaa toiminnallista yhteistyötä – ja päinvastoin: yhteistyötä voi olla yli laitosrajojenkin.

- 3 *Yhdistetään kahden tai useamman yliopiston venäjän kielen opetus.* Tämä on mielekästä, jos yliopistot sijaitsevat samalla paikkakunnalla. Tällainen tilanne on Turussa (Turun yliopiston ja Åbo Akademin venäjä-oppiaineet sekä lisäksi Turun kauppakorkeakoulussa annettava venäjän opetus). On tosin todettava, että Turun yliopiston ja Åbo Akademin oppiaineet ovat yhdessäkin vielä suhteellisen pieni yksikkö. Helsingissä yhteistyö kauppakorkeakoulun ja yliopiston kanssa on ollut tähänkin asti tiivistä.

Kun yliopistot pohtivat eri vaihtoehtojen mielekkyyttä, ne joutuvat koulutuksen laadun ja tehokkuuden ohella pohtimaan myös käytännön kysymyksiä, joista vähin ei ole eri ratkaisujen vaikutus budjettirahoituksen jakautumiseen yliopistojen kesken ja yliopistojen sisällä eri tiedekuntien ja laitosten välillä. Vielä tärkeämpi kysymys liittyy koulutuksen kokonaisvolyymiin: vähentääkö venäjän opintojen tarjontavaihtoehtojen supistaminen opiskelijoiden kiinnostusta opiskella tätä oppiainetta? *Pitkällä tähtäyksellä laadukkaan ja tehokkaan venäjän filologia- ja kääntäjäkoulutuksen voisi taata seuraavanlainen toimintamalli:*

- *Helsingin, Tampereen ja Joensuun* yliopistoissa järjestetään filologia- ja kääntäjäkoulutusta hyödyntämällä synergiaa oppiaineiden välillä. *Turussa* kolme yliopistoa järjestää opetuksen yhteistyönä. *Jyväskylässä* Venäjän kielen ja kulttuurin opetus integroidaan entistä tiiviimmin osaksi kielten laitoksen muuta opetusta.
- Koulutuksessa ja tutkimuksessa *hyödynnetään valtakunnallista yhteistyötä verkostomallin avulla* (vrt. psykonet). Samalla rakennetaan yhteistyössä malli, jossa työnjakoa kehitetään myös siten, että kaikilla laitoksilla ei tarvita kaikkia koulutustasoja.
- *Näin Suomessa toimisi yhdeksän erillisen koulutuslinjan sijasta viisi toistensa kanssa tiiviissä yhteistyössä olevaa yksikköä.*

Muita keskeisiä huomioita:

- *Opiskelijoiden integroitu opintojakso venäläisessä yliopistossa* on ensiarvoisen tärkeä osa opintoja. Tämä järjestelmä tulee ehdottomasti säilyttää.
- Koska valmistuvien opiskelijoiden taidolliset ja tiedolliset valmiudet ovat suuresti kiinni sisään otettavien opiskelijoiden lähtötasosta, *tärkeän yliopisto-opintojen laatutekijän muodostaa kouluissa annettava venäjän kielen opetus.* Jos sen määrää ei saada kasvamaan, vaarana on tason laskun jatkuminen myös yliopistoissa.
- Tavoitteena on, että "venäjän laitokset" luovat ja tiivistävät kontakteja tuleviin työpaikkoihin. *Yhteistyön muotona ovat työharjoittelun ohella tilausgradut.*

Kaiken kaikkiaan tämän alan tutkimuksella on suuri tilaus, koska kaikenlainen inhimillinen toiminta perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Siihen liittyvät ongelmat näkyvät erityisen selvästi kulttuurienvälisessä viestinnässä. Ihmisten välisen viestinnän ongelmia ei voida kokonaan poistaa tutkimuksen avulla, koska jokainen kommunikaatitilanne on ainutlaatuinen, mutta tutkimuksella voidaan osoittaa säännönmukaisuuksia kulttuurieroissa ja viestintätavoissa. Tällainen tieto on ensiarvoisen tärkeää globaalissa kanssakäymisessä.

Vielä on mainittava lyhyesti *Ukrainan kielen ja kulttuurin* opetuksesta. Ukraina on valko-venäjän ohella venäjän kielen lähisukukieli. Ne yhdessä muodostavat itäslaavilaisten kiel-

ten ryhmän. Ukraina on Euroopan eniten puhuttuja kieliä.²² Tästä huolimatta sillä ei ole missään yliopistossa edes sivuaineen asemaa, kuten edellä tehty katsaus latioksiin osoittaa. Erillisiä kursseja on järjestetty melko säännöllisesti Helsingin yliopistossa. Siellä on myös vuoden 2007 alussa ryhdytty suunnittelemaan Slavistiikan ja baltologian laitoksen, Aleksanteri-instituutin ja Renvall-instituutin yhteistyönä *Ukrainian studies* -tyyppistä areaalista opintokokonaisuutta.

²² Ukrainaa puhuu äidinkielenään maailmassa noin 50 miljoonaa ihmistä. Heistä noin 37 miljoonaa asuu Ukrainassa.

6 Aleksanteri-instituutti

Tämän selvityksen toimeksiannossa mainitaan erikseen Aleksanteri-instituutti. Sen vuoksi instituutin toimintaan ja arviointiin paneudutaan perusteellisimmin.

Instituutti on perustettu vuonna 1996 palvelemaan Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen, opetuksen ja tuntemuksen kenttää erityisesti yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden alalla. Keskeinen tehtävä on ylläpitää yliopistojen valtakunnallista Venäjä-verkostoa. Tämän lisäksi tavoitteena on edistää ja ylläpitää yhteistyötä ja vuoropuhelua akateemisen maailman, hallinnon, päättäjien, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan välillä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Perusrahoituksen lisäksi instituutti hankkii toimintansa tukemiseksi lisäresursseja eri lähteistä. Aleksanteri-instituutti muutti vuoden 2006 lopulla entiseen Suomen Pankin taloon Unioninkatu 33:een.

Kun Aleksanteri-instituutti perustettiin, yhtenä tavoitteena oli Venäjä-tutkimuksen aseman kohentaminen EU-Suomessa. Kerrotaan, että ajatus asiaa valmistelevalta työryhmältä perustamisesta sai alkunsa, kun silloinen opetusministeri Olli-Pekka Heinonen oli huomannut EU:n opetusministerien kokouksessa, että Venäjää koskevissa kysymyksissä muut jäsenmaat kääntyivät aina Suomen edustajan puoleen olettaen hänen olevan ”se Venäjä-asiantuntija”. Tämän selvityksen tekijä osallistui instituutin perustamisneuvotteluihin Helsingin yliopiston vararehtorina. Prosessi oli vaiherikas. Kaikki osapuolet näkivät kyllä tarvetta Venäjä-osaamisen kehittämiseen ja voimien yhdistämiseen, mutta jokaisella oli omia epäilyjään instituutin perustamisen suhteen. Muiden yliopistojen edustajat ihmettelivät, miksi toimintaa taas keskitetään Helsinkiin. He kyselivät huolestuneina, mitä instituutin valtakunnallinen rooli ja ”koordinaatio” oikein tarkoittavat. Helsingin yliopiston sisällä puolestaan kyseenalaistettiin instituutin tarpeellisuus sillä perusteella, että yliopistossa toimi jo (ja toimii edelleen) Renvall-instituutti, joka ylläpitää *Russian studies* -tyyppistä monitieteellistä opintokokonaisuutta. Aleksanteri-instituutti kuitenkin perustettiin ja siihen asetettiin suuria toiveita.

Aleksanteri-instituutti on hallinnollisesti *Helsingin yliopiston konsistorin alainen erillinen laitos*, jonka johtaja valitaan viideksi vuodeksi. Valinnan suorittaa Helsingin yliopiston konsistori johtokunnan esityksestä. Nykyisen johtajan professori Markku Kivisen toimikausi päättyi helmikuussa vuonna 2010. Konsistorin valitseman johtokunnan toimikausi on kolme vuotta. Johtokuntaan kuuluu kahdeksan varsinaista jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen. Jäsenet edustavat toisaalta hallinnollista asiantuntemusta, toisaalta sisältöasiantuntemusta. Johtokunnan varsinaisista jäsenistä puheenjohtaja ja viisi muuta ovat Helsingin yliopistosta, lisäksi ovat edustettuina yksi muu yliopisto (Turun yliopisto),

Kirkon kehittämiskeskus ja opetusministeriö. (Johtokunnan kokoonpano on liitteessä 5). Nykyisen johtokunnan toimikausi päättyy vuoden 2007 lopussa. Johtokunnan ja johtajan työnjako on samantapainen kuin vastaavissa muissa yliopistollisissa laitoksissa: johtokunta tekee linjapäätökset, johtajan valtaan kuuluu operatiivinen toiminta.

Instituutilla on myös *neuvottelukunta*, johon kuuluu yhteiskunnallisia vaikuttajia ja ulkomaalaisia alan asiantuntijoita (ks. liite 5). Sen jäsenet kutsuu yliopiston rehtori johtokunnan esityksestä. Toimikausi on kolme vuotta. Neuvottelukunta kokoontuu pari kertaa vuodessa. Sen tehtävänä on arvioida instituutin toimintaa, antaa siitä suosituksia ja lausuntoja sekä ylläpitää instituutin yhteyksiä kansainväliseen tutkimusyhteisöön, talouselämään ja hallintoon.

Aleksanteri-instituutin opetusministeriöltä yliopiston rehtorin kautta saatu *perusbudjetti oli vuonna 2006 noin miljoona euroa*. Resursointi ei perustu tutkintojen määriin kuten muu yliopistojen budjettirahoitus pääosin, vaan perusteena ovat ”yhteiskunnalliset palvelutehtävät”. Suora budjettirahoitus muodostaa runsaan kolmanneksen instituutin kokonaisrahoituksesta. Helsingin yliopisto tukee instituuttia 135 000 eurolla osana niin sanottuja yliopistollisia erityistehtäviä. Instituutti sai vuonna 2006 erikseen hankerahaa opetusministeriöltä muun muassa tutkijakouluun, maisterikouluun, RUSSIAinfo-palvelun ylläpitämiseen ja venäjän kielen opiskelun järjestämiseen Venäjällä. Osa tästä hankerahoituksesta sulautettiin perusbudjettiin vuonna 2007. Helsingin yliopiston hankerahaa instituutti sai vuonna 2006 kahteen tutkijakoulupaikkaan sekä Itäisen Keski-Euroopan, Balkanin ja Baltian tutkimuksen opintokokonaisuuden (IKEBB) järjestämiseen, jonka koordinaatiovastuu sillä on yhdessä Renvall-instituutin kanssa. Opetus tuotetaan Helsingin yliopiston laitosten ja tiedekuntien yhteistyönä. IKEBB-rahoitus siirtyi perusmäärärahalla toteutettavaksi vuonna 2007.

Kuten seuraavasta taulukosta käy ilmi, ulkopuolinen täydentävä rahoitus tulee eri lähteistä. Sen osuus on kaikkiaan noin neljännes kokonaisbudjetista. Jos otetaan huomioon instituutin laajat perustehtävät, *ulkopuolisen, kilpaillun rahoituksen osuus instituutin budjetista on hyvin merkittävä*.

Taulukko 2. Aleksanteri-instituutin budjetti rahoituslähteittäin vuonna 2006.

	euroa	%
Perusrahoitus		
Valtion budjettirahoitus	1000 900	35,5
Helsingin yliopiston omat varat	135 000	4,8
yht.	1 135 900	40,3
Hankerahoitus opetusministeriö		
Tutkijakoulu	332 100	11,8
Virtuaaliyliopistohankkeet	20 000	0,7
RUSSIAinfo-hanke	76 000	2,7
Maisterikoulu	271 000	9,6
Venäjän kielen opiskelu Venäjällä	67 000	2,4
yht.	766 100	27,2
Hankerahoitus Helsingin yliopisto		
IKEBB-opintokokonaisuus	70 000	2,5
kaksi tutkijakoulupaikkaa	54 000	1,9
Eurooppa-tutkimuksen verkoston projekti	30 361	1,1
yht.	154 361	5,5
Muu täydentävä rahoitus lähteen mukaan		
Suomen Akatemia	241 015	8,5
Pohjoismaiset lähteet (lähinnä NOS-S)	55 737	2,0
European Science Foundation	24 000	0,9
University of York (Canada)	20 000	0,7
Ulkoasianministeriö	24 000	0,9
Maa- ja metsätalousministeriö	29 000	1,0
EU Interreg	150 000	5,3
Tempus UNEGO	142 000	5,0
yht.	685 752	24,3
Muu rahoitus	77 200	2,7
yhteensä	2 819 313	100,0

Esimerkkejä täydentävällä rahoituksella tapahtuvista projekteista vuonna 2006:

- Yritystoiminnan erikoistuminen ja diversifikaatio transitiossa (SA, Leo Granberg)
- Venäläisen filosofian subjektiivisuuskäsitteet (SA, varttuneen tutkijan rahoitus, Vesa Oittinen)
- Russian Women as Immigrants in Norden - Finland, Norway, Sweden: Gender Perspectives on Everyday Life, Citizenship and Social Justice (Nordiska samarbetsnämnden för samhällsforskning, Aino Saarinen-Manninen)
- Missing in Karelia: Canadian Victims of Stalin's Purges (University of York, Canada, Markku Kangaspuro)
- Memos "Belarus Russia Relations" and "Internal Dynamics of the Russian Energy Sector" (Ulkoasiainministeriö, David Dusseault)
- On Farm Suomi (Maa- ja metsätalousministeriö, Maarit Heinonen)
- Venäjä-projekti (Tulevaisuusvaliokunta, Hanna Smith)
- Eurobaltic – Civil Protection Project (EU, Interreg III A, Timo Hellenberg)
- Understanding European Governance in the Northwestern Regions of Russia (Tacis, Tempus, Tapani Kaakkuriniemi)

Erilaisissa *suunnittelu- ja hallintotehtävissä* (pois lukien tietotekniikka- ja viestintäpalvelut) toimi vuonna 2006 yhteensä 14 henkilöä, joista kolme täydentävällä ulkopuolisella rahoituksella. Vaikka otetaan huomioon instituutin luonne koordinaatioyksikkönä ja se että osa näistä henkilöistä antaa myös opetusta ja tekee tutkimusta, määrä tuntuu suurelta.

Instituutin johtokunta on käsitellyt kokouksessaan 12.12.2006 *instituutin strategiaa vuosille 2007–2011*, mutta tutkimuspoliittisen ohjelman päivytyksen vielä puuttuessa se jäi pöydälle. Lisäksi instituutti on linjannut seikkaperäisessä tavoiteohjelmassaan toimintaansa vuosille 2007–2009. Kumpikin dokumentti kertoo instituutin kunnianhimesta kohen-taa tutkimustoimintaansa tavoitteena kansainvälisesti huipputasoinen alan laitos. Keväällä 2007 on tarkoitus määritellä uudestaan tutkimuksen painopistealueet. Tällä hetkellä niiksi on määritelty: informaatioyhteiskunta Venäjällä ja Baltiassa; uudet identiteetit; köyhyys, hyvinvointi ja tasa-arvo; ympäristöpolitiikka; maaseudun kehitystie; transitioteoriat; sukupuoli ja transitio; turvallisuuden uudet uhat ja riskit; ulkopoliittikka ja energia. Instituuttiin on perustettu tutkimuspäällikön virka ja kolme kolmen vuoden välein täytettävää nuoremman tutkijan tointa. Lisäksi on turvattu joidenkin senioritutkijoiden työllistyminen kilpailtua rahoitusta odottaessa. Tutkijanvakansseja on tarkoitus lisätä.

Instituutin tavoitteet nostaa tutkimuksellista profiliaan herättää monia kysymyksiä. Yksi keskeisimmistä on instituutin rooli toisaalta tutkimusta ja opetusta koordinoivana keskuksena, toisaalta tutkimusta tekevänä laitoksena. Tämä seikka tulee esille monissa vastauksissa, joita saatiin selvityksen teon yhteydessä. Sekä yliopistot että yksittäiset tutkijat kiinnittivät huomiota siihen, että *instituutin koordinaatiofunktio on jäänyt taka-alalle ja sen tilalle on tullut itsenäisen tutkimuslaitoksen rooli*. Myös instituutin uusi strategia vahvistaa tällaista näkemystä. Eräät tutkijat toteavat katkeransävyisesti, että kun heidän alkuperäinen toiveensa oli saada instituutilta tukea heidän etsiessään rahoitusta omille tutkimushankkeilleen, nyt instituutti onkin kilpailemassa samoista tutkimusrahoista heidän kanssaan. Myös yliopistojen kommentteissa on samanlaista henkeä: vaikka monissa Suomen yliopistoissa tehdään merkittävää Venäjä-tutkimusta, Aleksanteri-instituutti haluaa esiintyä vain omissa nimissään. Useista yliopistojen kommentteista heijastuu pettymys juuri koordinaatoroolin vähäisyyteen. Taustalla saattaa tietysti olla myös epärealistisia odotuksia sekä passiivisuutta niiden tahojen puolelta, joita pitäisi koordinoida. Joka tapauksessa myös instituutin kotisivut heijastavat tavoitetta julkituoda mahdollisimman laajasti vain omaa toimintaa. Kotisivuilta ei voi saada sellaista käsitystä, että kyseessä olisi laitos, jonka tehtävänä on markkinoida Suomessa tehtävää Venäjä-tutkimusta kokonaisuudessaan.

Samaan aikaan useissa kommentteissa kiitetään Aleksanteri-instituuttia siitä, että se on *lyhyessä ajassa saanut paljon näkyvää aikaiseksi*. Tähän näkemykseen on helppo yhtyä. Harva uusi laitos, joka toimii suhteellisen pienellä budjettirahoituksella, on näin nopeasti saanut näin merkittävän aseman. Toimiminen pelkkänä koordinaatioyksikkönä ei olisi tuonut sellaista uskottavuutta, jota vaikuttavuus niin yhteiskunnassa kuin tutkimusmaailmassakin edellyttää.

Tutkimuksen painopistealueet saivat tutkijakommenteissa paljon mainintoja, tosin hyvin ristiriitaisia. Eräät moittivat instituuttia siitä, että se keskittyy vain yhteiskuntatieteisiin ja taloustieteisiin ja unohtaa humanistiset alat, toiset taas valittivat taloustieteellisen tutkimuksen vähäisyyttä. Moitteita tuli siitä, että ”keskitytään vain pehmeisiin yhteiskuntatieteisiin”, jolloin ”kovat” alat – oikeustiede, taloustiede, puhumattakaan tekniikasta – jäävät paitsioon. Erilaiset kannanotot johtuvat osittain erilaisesta tulkinnasta siitä, mitä yhteiskuntatieteet ovat: suppeasti ajateltuna niihin kuuluu yhteiskuntatieteellisissä (valtiotieteellisissä) tiedekunnissa tehtävä tutkimus, laajemman Suomen Akatemian käyttämän luokittelun mukaan ne kattavat muitakin aloja, jolloin muun muassa taloustieteet kuuluvat niihin. Luonnon-

tieteilijät puolestaan toteavat yksikantaa, etteivät he hyödy instituutista mitenkään.

Koko instituutin olemassaoloajan keskustelua on herättänyt sen *maantieteellinen profiili*: onko toimintapiirinä vain Venäjä vai kuuluvatko siihen muutkin entisen Itä-Euroopan maat. Edellä mainitun IKEBB-opintokokonaisuuden perustaminen antaa ymmärtää, että instituutin ohjelmaan sisältyvät edelleen myös itäisen Keski-Euroopan maat. Helsingin yliopistoon on vuonna 2003 perustettu Eurooppa-tutkimuksen verkosto, joka toimii eri tieteenalojen tutkijoiden yhteistyöfoorumina. Sillä on jonkin verran myös kilpailtavaa tutkimusrahaa. Verkoston piirissä rahoitetaan muun muassa hanketta *Cultural Europe beyond the European Union*, joka kohdistuu maantieteellisesti juuri IKEBB:n alueelle. Eurooppa-verkoston toiminta kannattaa ottaa huomioon, kun pohditaan Aleksanteri-instituutin maantieteellistä profiilia.

Seuraavassa tarkastellaan joitakin Aleksanteri-instituutin keskeisiä toimintamuotoja erikseen.

Maisterikoulu on 13 suomalaisen yliopiston yhteinen koulutusohjelma, josta valmistuu Venäjän ja Itä-Euroopan asiantuntijoita toimimaan hallinnossa, yrityksissä tai tutkijoina.

Opiskelijat kirjoittavat pro gradu -tutkielman omassa pääaineessaan, mutta he voivat valita opintoja eri yliopistoista. Instituutti kokoaa koulutusohjelman, järjestää graduseminaareja, tutkijavierailuja ja verkko-opetusta sekä tarjoaa mahdollisuuden tutkijavaihtoon. Maisterikoulun toimintaan ottavat osaa Helsingin, Joensuun, Jyväskylän, Kuopion, Lapin, Oulun, Tampereen, Turun ja Vaasan yliopistot, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Helsingin ja Turun kauppakorkeakoulut sekä Åbo Akademi. Maisterikoulun sisäänottomäärät ovat vaihdelleet vuosittain. Aloitusvuonna 1998 sisään otettiin 80 opiskelijaa. Vuosien 2001–2006 välillä sisäänotto on vaihdellut 25:n ja 33:n välillä. Kiitosta palautteessa saa monipuolinen opetustarjonta ja viikon mittainen internaattityyppinen kesäkoulu. Hyviä tuloksia nähdään gradunohjauksessa, joskin myös ongelmia ”oman” ohjaajan neuvojen ja maisterikoulun ohjauksen yhteensovittamisessa.

Opiskelijamäärät maisterikoulussa ovat jakautuneet seuraavasti: HY 98, JY 51, TaY 40, TY 29, JoY 21, TuKKK 15, HSE 14, OY 14, VY 14, LY 12, KY 10, LTY 8, ÅA 3. Kuten luvut osoittavat, opiskelijat jakautuvat varsin tasaisesti ympäri Suomea: määrät myötäilevät melko tarkkaan yliopistojen omaa oppiainetarjontaa ja kokoeroja. Maantieteellinen hajanaisuus tuo kuitenkin ongelmia opetuksen järjestämisessä. Pääkaupunkiseudulla sekä Turun ja Tampereen seuduilla on noin 60 % opiskelijoista. Näin myös opetustarjonta on keskittynyt Etelä-Suomeen. Jos käytetään Suomen Akatemian käyttämää tieteenalajakaumaa, maisterikoulun opiskelijat jakaantuvat melko tasan yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden kesken. Yksittäisiä opiskelijoita on ollut ympäristötieteistä, hoitotieteestä ja tekniikan alalta. Joissakin tutkijoilta tulleissa kommentteissa ihmetellään sitä, että kaikki maisterikoulun opiskelijat eivät osaa venäjää. Vaikka venäjän kielen taito on katsottu hakuvaiheessa eduksi, joukossa on myös kieltä taitamattomia, erityisesti mainituilla erityisalueilla sekä taloustieteissä.

Aleksanteri-instituutti koordinoi valtakunnallista *Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen tutkijakoulua*. Tutkijakoulu on lähtökohtaisesti monitieteinen. Se toimii lähinnä humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla.

Taulukko 3. Tutkijakoulun rahoituskuukausien jakautuminen yliopistoittain (%).

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
HY	69	59	63	51	52	44	50	48	62
TY	10	8	6	7	9	10	10	4	
TaY	10	10	13	13	12	19	20	28	12
JoY		15	3	17	16	19	20	14	15
JyY						2			6
VY	10	8		8					
OY			8	5					
LY								6	6
LTY					6	2			
TuKK					4	3			

Helsingin yliopiston tutkijat ovat selvästi suurin tutkijakoulun rahoituskuukausien saajaryhmä. Heidän osuutensa tukikuukausista on useimpina vuosina ylittänyt 50 %. Myös Tampereen ja Joensuun yliopistojen tutkijat ovat rahoituksensaajina melko hyvin edustettuina – nämä kolme yliopistoa muodostavat useimpina vuosina noin 80–90% kaikista rahoituksen saajista. Mainittujen yliopistojen ohella ovat Turun yliopiston tutkijat saaneet rahoitusta lähes joka vuosi, joskin heidän osuutensa rahoituskuukausista on pienempi kuin kolmen suurimman. Muiden yliopistojen tutkijoiden saama tuki on melko hajanaista ja se muodostaa vuosittain vain joitakin prosentteja kaikista rahoituskuukausista.

Taulukko 4. Tutkijakoulun rahoituskuukausien jakautuminen aloittain (%).

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
yht.	31	32	38	31	50	63	74	86	68
hum.	31	37	31	36	24	19	20	14	27
teol.	10	8	4		4	9	6		6
talous.	28	15	12	13	11	8			
m-luo		8	8	17	11				
kasv.			8	4					

Yleisesti voidaan todeta, että alusta asti eniten rahoituskuukausia ovat tutkijakoulussa saaneet humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen ala (kun käytetään tiedekuntaluokittelua). Niiden yhteenlaskettu osuus oli alussa yli 60 % ja se on viime aikoina vielä noussut siten, että vuonna 2005 mainitut alat olivat ainoita rahoitettavia aloja. Taloustieteelliselle tutkimukselle osoitettuja tukikuukausia oli aluksi suunnilleen saman verran kuin humanistiselle ja yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle, mutta sen osuus on alun jälkeen laskenut melko systemaattisesti. Jos ristiintaulukoidaan yliopistot ja tieteenalat, paljastuu selkeä trendi erityisesti viime vuosina: yhteiskuntatieteelliset jatkokoulutettavat ovat olleet voittopuolisesti Helsingin ja Tampereen yliopistoista, humanistiset puolestaan Joensuun yliopistosta.

Tutkijakoulu on tuonut suomalaiseseen Venäjä-tutkimukseen lisäresursseja ja nostanut omalta osaltaan jatkokoulutuksen tasoa tarjoamalla erilaista kurssitoimintaa ja ohjausta. Kokonaisuudessaan tutkijakoulun toiminta on hyvin instituuttikeskeistä. Toisin kuin

muissa valtakunnallisissa tutkijakouluissa, jatko-opiskelijat työskentelevät myös fyysisesti keskitetysti. Tästä on se etu, että mahdollisuus synergiaan kasvaa – syntyy todellinen tiedeyhteisö. Haittana on puolestaan yhteyden höllentyminen kotiyliopistoon erityisesti silloin kuin se ei sijaitse Helsingissä.

Tutkijakoulun toiminta eroaa muista valtakunnallisesti toimivista tutkijakouluista myös siinä, että johtoryhmällä on keskeinen rooli. Paitsi että se valitsee opiskelijat, sen jäsenten oletetaan antavat opetusta ja ohjausta. Tämä on herättänyt tutkijoissa mielikuvia siitä, että tällä järjestelyllä on vaikutusta myös opiskelijoiden valintaan. Edellä kuvattu tieteenalojen jakautuminen yliopistoitain vahvistaa tällaista näkemystä. Useissa valtakunnallisissa tutkijakouluissa ohjausta antaa laaja asiantuntijapooli, jossa voivat olla mukana käytännöllisesti katsoen alan kaikki suomalaiset asiantuntijat. On myös käytäntöjä, joissa koko ohjaajapooli osallistuu jatko-opiskelijoiden valintaan. Monissa suomalaisissa tutkijakoulussa sen vetäjä vaihtuu määräajoin. Tässäkin tapauksessa tulisi pohtia, tuleeko tutkijakoulun johtajan olla aina Aleksanteri-instituutin johtaja. Juuri tutkijakoulut muodostavat usein foorumin, joka palvelee laajemminkin alan suomalaista yhteistyötä. Aleksanteri-instituutin tutkijakoulussa tämä funktio ei toteudu. Instituutilla ei ole muutakaan kaikkia suomalaisia Venäjä-tutkijoita yhdistävää foorumia.

Tutkijakoulussa olleet opiskelijat pääosin kiittävät sen toimintaa. Kiitosta saa muun muassa poikkitieteellisyys; tosin on myös kommentteja, joiden mukaan näin ”heterogeenistä joukkoa on vaikea mielekkäästi kouluttaa yhtenä joukkona”. Esitetään myös pelkoja siitä, rapauttaako tieteidenvälisyys kunkin tieteenalan perusosaamista – kysymys, joka esitetään kaikkialla missä harrastetaan tieteidenvälisyyttä.

Tutkijakoulun toimintaan on viime vuosina otettu mukaan myös muunlaisella rahoituksella toimivia jatko-opiskelijoita, joiden määrä on tällä hetkellä 57. Tällainen kehitys on oikeansuuntainen, koska täten tutkijakoulun tarjonnasta pääsee nauttimaan suurempi joukko opiskelijoita.

Aleksanteri-instituutin alaisuudessa toimiva *Kikimora Publications* -kustantamo julkaisee yhteiskunnallista ja humanistista Venäjää ja Itä-Eurooppaa koskevaa tutkimuskirjallisuutta englannin, suomen ja venäjän kielillä. Kikimoran A-sarjassa ilmestyy väitöskirjoja, B-sarjassa muita tutkimuksia ja kokoomateoksia. Uudessa Aleksanteri-sarjassa ilmestyy tieteellisten seminaarien koosteita ja oppikirjoja. Julkaisutoiminta on saavuttamassa vakiintuneet muodot ja arvostetun aseman.

Instituutin toiminnassa *tietopalvelulla* on keskeinen rooli. Siinä yhdistyvät toisaalta valtakunnallinen (ja kansainvälinen) ulottuvuus, toisaalta tarve jakaa Venäjä-tietoutta laajemmalle käyttäjäkunnalle. Tätä tarkoitusta varten on avattu uusi portaali *RUSSIAinfo*. Sen piiriin on koottu erilaista Venäjään liittyvää tietoutta seuraavilta aloilta: julkinen hallinto, politiikka, talous, sosiaali- ja terveysala, koulutus ja tutkimus, kulttuuri, kansalaisyhteiskunta ja ympäristö. Kohderyhmänä ovat opiskelijat, toimittajat, päättäjät ja suuri yleisö, eivät siis niinkään Venäjä-tutkijat, joilla on jo käytössään omat tiedonsaantikanavansa. *RUSSIAinfo*n laadinnassa hyödynnetään eri puolella Suomea tuotettua Venäjä-tietoutta. Kuten kaikkien uusien informaatiokanavien, myös *RUSSIAinfo*n ongelmana on heikko tunnettuus. Myös käyttöliittymässä on vielä kehittämistä. Sinänsä tällaiselle portaalille olisi paljon käyttöä. Tietopalveluihin liittyvä toiminto on myös *Aleksanteri-lista*, informaatio- ja keskustelukanava Venäjä-tutkijoille. *Aleksanteri-listalla* on erittäin laaja levikki, 790 vastaanottajaa.

Aleksanteri-instituutti järjestää vuosittain joko yksin tai yhteistyössä muiden kanssa kymmenittäin erilaisia *yleisötapahtumia*. Ne vaihtelevat pienistä teemaseminaareista laajaan Aleksanteri-konferenssiin. Seminaarit ja symposiot saavat tutkija- ja yliopistopalautteessa enemmän positiivista palautetta kuin mikään muu toimintamuoto.

Aleksanteri-instituutilla on omien tutkijoiden, opiskelijoiden ja henkilökunnan käyttöön tarkoitettu *kirjasto*. Sen sisältää jonkin verran yli 1000 kirjaa ja vähän yli 50 jatkuvasti saatavaa lehteä. Hankintabudjetti on noin 10 000 euroa vuosittain.²³

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Aleksanteri-instituutti on lyhyessä ajassa pystynyt vakiinnuttamaan asemansa keskeisenä Venäjä-osaamisen keskuksena. Sen on saanut paljon näkyvyyttä mediassa, minkä ansiosta Venäjään liittyvät kysymykset ovat nousseet laajemminkin yleiseen keskusteluun. Valtakunnallisessa koordinaatoroolissaan instituutti on kuitenkin onnistunut selvästi huonommin. Eräissä tutkijakommenteissa tosin todetaan, että koordinaatio on turhaa ja jopa haitallista. Joka tapauksessa instituuttia ei koeta yhteisten etujen ajajaksi vaan voimakkaaksi itsenäiseksi toimijaksi, joka kilpailee muiden kanssa rahoituksesta.

Olisi kuitenkin väärin väittää, että instituutti olisi epäonnistunut valtakunnallisessa tehtävässään. Maisterikoulu, tutkijakoulu, informaatiopalvelut (RUSSIAinfo), seminaari- ja yleisötilaisuustoiminta ovat valtakunnallisia toimintoja, joita kehittämällä myös tämä rooli tulee paremmin esiin.

- *Instituutti ei voi unohtaa valtakunnallisia tehtäviään*, vaan niiden tulee olla olennainen osa sen toimintastrategiaa jatkossakin.

Tieteenalasuuntautuneisuudessa ja tutkimusaiheiden valinnassa instituutti joutuu tasapainoilemaan kahden tavoitteen välillä: toisaalta sen tulisi olla mahdollisimman avoin kaikille tutkimusaiheille, toisaalta sen pitäisi profiloitua tiettyihin teemoihin, joissa sillä on mahdollista kehittyä kansainvälisesti merkittävästi tekijäksi. Kymmenvuotinen kokemus on osoittanut, että *taloustieteissä instituutti tuskin voi saavuttaa näkyvää asemaa*. Niillä aloilla on muita merkittäviä suomalaisia toimijoita (kauppakorkeakoulut, LTY, Suomen Pankin siirtymätalouden tutkimusyksikkö), joilla on jo vakiintunut asema Suomessa ja kansainvälisestäkin sekä myös toimivat suhteet elinkeinoelämään. Ne tuskin tarvitsevat yläpuolelleen koordinaattoria.

Venäjän politiikan tutkimus puolestaan vahvistunee, ulkopoliittisen instituutin uudelleenjärjestelyn myötä. Tämän alan asiantuntemuksessa Aleksanteri-instituutin tuskin kannattaa kilpailla sen kanssa. Varsinaista luonnontieteellistä tutkimusta ei myöskään ole mielekästä sisällyttää instituutin ohjelmaan.

- Instituutin tutkimustematiikan ytimen tulisi muodostaa *venäläistä yhteiskuntaa eri tieteenalojen näkökulmista tarkasteleva tutkimus*. Sen piiriin kuuluisi siis kaikki mikä vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen ja kaikki mikä heijastaa yhteiskunnallista kehitystä eli muun muassa: *hallinnolliset prosessit, media, kieli, kirjallisuus ja muu kulttuuri, sosiaaliset olot, lainsäädäntö, työelämä, koululaitos, kansalaisjärjestötoiminta, uskonnot*. Ehdotettu tutkimusaiheiden lista ei poikkea paljoa siitä, mikä instituutin profiili on nyt, mutta se sisältää tämän ohella myös uusia teemoja.

Instituutin toiminnan *maantieteellinen profiili* heijastaa enemmän historiaa kuin nykypäivää ja tulevaisuutta. Takana ovat kuitenkin käytännön syyt: Venäjän kylkiäisenä tutkitaan

²³ Tiedot perustuvat osittain Ilkka Huovion opetusministeriölle tekemään selvitykseen.

myös muita entisen Itä-Euroopan maiden yhteiskuntia sen vuoksi, että niiden tutkimusta ei meillä muuten olisi ollenkaan. Instituutilla ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia olla näiden maiden tutkimuksessa relevantti toimija.

- Ratkaisuna tulisi olla oman *tutkimuksellisen profiilin rajaaminen Venäjään* (tai nykyiseen Itä-Eurooppaan, johon voidaan laskea kuuluvaksi myös Ukraina ja Valko-Venäjä; myös IVY-maat laajemmin voisivat tulla kysymykseen).

Muita ehdotuksia:

- Instituutin toiminta on organisoitu selkeän tehtäväjaon perusteella, mikä on sinänsä on hyvää hallintokulttuuria. Tästä on kuitenkin seurauksena se, että jokaista toimintamuotoa varten on oma hallintovakanssi, mistä puolestaan on seurauksena se, että *hallinto- ja suunnitteluhenkilöstöä on kokonaisuudessaan runsaasti*.
- *Määräaikaisia tutkijavirkoja tulisi perustaa lisää*. Niissä väliaikaisesti työskentelevät muiden laitosten tutkijat muodostavat hyvän linkin instituutin ja muiden laitosten välille. Akatemiattutkijatasoisten ja muiden senioritutkijoiden kohdalla tulisi harkita myös määräaikaisia jaettuja vakansseja eri laitosten kanssa. Nyt kun tutkijavakanssit vakiintuvat, *tulisi pohtia millä menettelyllä ne täytetään* (mahdolliset ulkopuoliset arviot, vrt. esim. Tutkijakollegium ja Biotekniikan instituutti). Täyttöprosessi on tärkeä viroissa toimivien statuksen kannalta.
- Suosituttua *seminaari- ja konferenssitoimintaa* tulee jatkaa. On harkittava tilaisuuksien järjestämistä myös Helsingin ulkopuolella tai niiden videoimista.
- *RUSSIAinfoa tulee kehittää kohderyhmää fokuoimalla ja käyttäjien tarpeita kartoittamalla*.
- *Maisterikoulua tulee jatkaa*. Maisterikoululaisille tulisi järjestää mahdollisuus opiskelujaksoon Venäjällä. Maisterikoulun toimintamallia tulisi pohtia uuden tutkinnon valossa.
- *Tutkijakoulu tulisi jakautua kahtia: toisaalta Venäjään, toisaalta läntisen Keski-Euroopan maihin suuntautuvaan tutkimukseen*. Niillä voisi olla osittain yhteistä toimintaa.
- *Tutkijakoulun toimintaa tulisi demokratisoida* siten, että käytössä olisi laaja ohjaajapooli, joka osallistuu myös uusien jatko-opiskelijoiden valintaan.
- Hyvin toimivan *Aleksanteri-listan hyödyntämistä tulee edelleen tehostaa* pohtimalla erilaisten alalistojen mahdollisuutta: avoimet työpaikat, seminaarit jne.
- *Käsikirjaston* rooli ja laajuus tulisi miettiä uudestaan nyt kun instituutti on siirtynyt Kansalliskirjaston ja sen sisältämän Slaavilaisen kirjaston viereen.
- Instituutin *johtokunnan* rooli tulisi pohtia uudelleen: ketä sen varsinaisesti tulisi edustaa – yliopiston hallintoa, eri yliopistoja, suomalaisia Venäjä-tutkijoita laajasti. Onko ylipäätään tarkoitus, että se vain siunaa instituutin johtajan ajatukset vai tulisiko sen olla aktiivinen toiminnan profiloija?

Yllä olevat kommentit koskevat Aleksanteri-instituutin nykyisiä toimintamuotoja. Sen lisäksi tulisi pohtia, voisiko instituutilla olla muitakin tehtäviä. Erityisesti tulevat mieleen

edellä mainitut ongelmat koskien *tiedon tuottajien ja tiedon käyttäjien välistä vuorovaikutusta* Venäjä-osaamisen kentässä. Aleksanteri-instituutin neuvottelukunta voisi olla sellainen elin, jossa nämä asiat ovat esillä. Nykyisellään se on kuitenkin enemmän seremoniallinen ja informaation jakamiseen keskittyvä elin eikä siis sellaisenaan sovi foorumiksi keskustelulle suomalaisen Venäjä-osaamisen laaja-alaisesta kehittämisestä. Kokemus eri yliopistoista ja muistakin organisaatioista osoittaa, että erilaisista vaikuttajista kootut neuvottelukunnat eivät ole tehokkaita kehittämisen välineitä, jos ne ovat vain keskustelukerhoja ilman suoraa vaikuttamisen mahdollisuutta. Aleksanteri-instituutin ongelmana on myös se, että sillä ei yhteiskunnallisesta näkyvyydestään huolimatta ole kovin suurta uskottavuutta elinkeinoelämää lähellä olevissa piireissä.

Suomesta oikeastaan vielä puuttuu eräänlainen *Venäjä-foorumi*, joka kokoaisi erilaisia toimijoita yhteen. Sen hallituksessa voisi olla edustajia muun muassa seuraavilta tahoilta:

- Aleksanteri-instituutti
- yliopistojen venäjän laitokset
- kauppakorkeakoulut
- teknilliset korkeakoulut (esim. Lappeenrannan teknillinen yliopisto)
- Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitos
- Suomen Akatemia
- Tekes
- CIMO
- ETLA
- Suomalais-Venäläisen kauppakamari
- Sitra (jos se jatkaa Venäjä-aktiviteettejaan)
- Venäjän kauppaa tekevien yritysten edustaja
- Suomen Moskovan suurlähettiläs

Foorumilla olisi mahdollisimman kevyt hallinto: määräaikainen johtaja ja pieni sihteeristötyyppinen esikunta hieman samaan tapaan kuin Valtion tiede- ja teknologianeuvostolla. Itse toimintamallin pitäisi perustua luovuuteen ja innovatiivisuuteen.

Foorumin hallitus olisi itsessään tärkeä tiedonkulun väline, jolla kuitenkin olisi myös konkreettisia tehtäviä. Se olisi erilaisten toimintojen rahoittaja. Edellä esitetyt toimintamallit (Venäjä-tiedon messut, vuosikirjat)²⁴ ja kymmenet muut vielä julkilausumattomat ideat voisivat saada rahoitusta foorumilta. Rahoitus olisi aina *kilpailtua* ja *määräaikaista*. Esimerkiksi messut voisivat saada tukea aluksi kolmeksi vuodeksi, jonka jälkeen toiminta arvioidaan ja messujen järjestäminen kilpailutetaan uudestaan. Rahoitusta voisivat saada erilaiset hankkeet, jotka edistävät suomalaisen Venäjä-osaamisen hyödynnettävyyttä ja eri osapuolten välistä synergiaa. Varsinaista tutkimusta tai innovaatiotoimintaa ei rahoitettaisi, koska sitä varten ovat olemassa toiset rahoittajaorganisaatiot (Suomen Akatemia ja Tekes). Tukemisen kohteena voisivat olla myös Venäjä-tutkimuksen ja -osaamisen infrastruktuurit, mutta niihinkin pätsisi sama sääntö: aineistojen käyttöaste ja hyödyllisyys arvioitaisiin määräajoin.

²⁴ Sekä messut että vuosikirja ovat tuotteita puhtaasti kaupallisilla aloilla. Sen vuoksi tarkoitus ei ole luonnollisesti rahoittaa niitä kokonaan. Tällaisia kunnianhimoisia ja tärkeitä hankkeita ei voida kuitenkaan luoda puhtaasti kaupalliselta pohjalta, vaan niille tarvitaan ainakin alkuvaiheessa jokin ulkopuolinen tukija.

Kaiken kaikkiaan Venäjä-foorumin tavoitteet ovat pitkälti samanlaisia kuin Johdannossa mainituilla strategisena huippuosaamisen keskittymillä (CSTI = Strategic Centres of Science, Technology and Innovation)²⁵. Niitä koskevassa esityksessä lähdetään siitä, että keskittymät olisivat megaluokan yhteenliittymiä, jotka perustuvat yliopistojen, tutkimuslaitosten ja teollisuuden läheiseen yhteistyöhön. Budjetiksi on kaavailtu 50–100 miljoonaa euroa per CSTI. Tämän kokoluokan yhteenliittymien rakentaminen kestää vuosia. Tuloksia voidaan odottaa vasta ehkä kymmenen-viidentoista vuoden päästä. Riskit ovat myös suuret, koska saattaa käydä niin, että tehty arvio alan tärkeydestä osoittautuukin muutaman vuoden kulluttua vääräksi. Riskejä tietysti täytyy ottaa, kun tavoitellaan globaalia menestystä. Tiede- ja teknologianeuvoston teettämässä raportissa mainitaan, että kaikkien keskittymien ei tarvitse perustua samanlaiseen konseptiin. Oikeastaan yllä hahmoteltu Suomen Venäjä-foorumi on tietynlainen mini-CSTI, joka ei olisi pienikokoinen merkitykseltään, vaan budjetiltaan. Sen toimintamalli olisi *tehokas* (value for money), *vähäriskinen* ja *vaikutuksiltaan merkittävä*. Se olisi myös jatkuvan arvioinnin kohteena. Suomen Venäjä-foorumi toimisi Suomen kannalta strategisesti tärkeällä alalla – mikä on yksi CSTI-konseptin kriteereistä. Tästä syystä yksi vaihtoehto Venäjä-foorumille olisivat kyseiseen osaamiskeskittymäkonseptiin varatut lisämäärärahat. Tämän selvityksen tiivistelmässä pohditaan myös muita keinoja rahoituksen järjestämiseksi.

²⁵ Kts. Kilpailukykyiset tieteen ja teknologian huippuosaamisen keskittymät, 15.6.2006.

7 Cross-Border University

Tämän selvityksen toimeksiannossa mainitaan erikseen myös Cross-Border University.

The Finnish-Russian Cross-Border University CBU™ on suomalais-venäläinen projekti, jossa *suomalaiset ja venäläiset yliopistot tarjoavat yhteistyössä eri opintoalojen maisteriohjelmia*. CBU:n tavoite on maisteriohjelmien avulla lisätä yhteistyötä suomalaisten ja venäläisten yliopistojen välillä. Yksi päämäärinä on kasvattaa työ- ja liike-elämän osaamista ja asiantuntemusta molemmin puolin rajaa. CBU:n maisteriohjelmat ovat Bolognan sopimuksen mukaisia ja niiden tarkoitus on toteuttaa osaltaan yhteiseurooppalaista tavoitetta parantaa korkean asteen koulutuksen tasoa tekemällä yhteistyötä eri Euroopan yliopistojen välillä.

CBU:n pidemmän tähtäyksen tavoitteena on kahden maan yliopistojen asiantuntemuksen yhdistämisen avulla luoda *korkeatasoisia maisteriohjelmia, joilla on kansainvälistä kiinnostavuutta ja vetovoimaa*. Samalla suomalaiset maisteriohjelmat saisivat lisäarvoa kansainvälisiä markkinoita ajatellen. Ulkomaalaisia opiskelijoita tunnetusti houkuttaa kohteen valinnassa laadun lisäksi eksotiikka. Suomesta ja Venäjältä saadun kaksoistutkinnon uskotaan houkuttelevan muista maista tulevia opiskelijoita enemmän kuin vain suomalainen tutkinto – ainakin jos opiskelijalla on tarkoitus valmistua sellaisiin ammatillisiin tehtäviin, joissa kontaktit Venäjälle ovat tärkeässä asemassa.

CBU:n maisteriohjelmissa on tarjolla *kuusi opetusalaa* (vastuuyliopisto sulkeissa):

- kauppa ja hallinto (Lappeenrannan teknillinen yliopisto)
- metsätalous ja ympäristötekniikka (Joensuun yliopisto)
- historia (Helsingin yliopisto)
- informaatioteknologia (Lappeenrannan teknillinen yliopisto)
- kansainväliset suhteet (Tampereen yliopisto)
- kansanterveys (Kuopion yliopisto)

Vastuussa olevan yliopiston ohella alan opetuksesta huolehtivat ne projektin yliopistot, joilla on alan erityisosaamista. Venäläisistä yliopistoista mukana ovat Pietarin ja Petroskoin valtionyliopistot, Pietarin teknillinen valtionyliopisto sekä Pietarin eurooppalainen yliopisto. Osa kaksivuotisista opinnoista suoritetaan kotiyliopistossa, osa toisen maan yhteistyöyliopistossa. *Työskentelykieli on englanti*, mutta opintoihin liittyy myös Suomen ja Venäjän

kielen- ja kulttuurintuntemusta. Opetuksessa ja opiskelussa käytetään erilaisia metodeja kuten verkkokursseja, kielen intensiivikursseja ja opettajavaihtoa.

CBU-yhteistyö alkoi vuonna 2004. *Syksyllä 2007 starttaavat ensimmäiset 120 opintopisteen laajuiset maisteriohjelmat*, joihin voivat hakeutua kandidaatin tutkinnon suorittaneet opiskelijat. CBU:n ohjelmat vastaavat tarpeeseen tuottaa Suomeen Venäjän-spesialisteja ja Venäjälle Suomi- ja EU-asiantuntijoita. Tavoitteena on perehdyttää maisteriohjelmien opiskelijat paitsi oman maansa, myös naapurimaan tilanteeseen ja maiden välisiin suhteisiin.

CBU:n hallinto käsittää kolme tasoa. *Council* vastaa projektin tieteellisestä sisällöstä, *Working Group* järjestelyistä ja *Development Unit* hallinnosta. *Council* ja *Working Group* koostuvat suomalaisten ja venäläisten partneriyliopistojen edustajista, edellinen rehtoritasoisista, jälkimmäinen etupäässä kansainvälisten yksiköiden johtajista. *Development Unit* on suomalaisten osapuolten päättävä elin. Sen jäsenet ovat osin samoja kuin Councilissa. Projektin *suunnitteluvastuu on ollut Joensuun yliopistolla*, jossa toimii myös CBU:n itsenäinen yksikkö. Projektin pääasialliset rahoittajat Suomessa ovat ulkoministeriö (lähialueyhteistyömäärärahat) ja opetusministeriön ”Finland, Russia and International Co-operation 2003–2007” -ohjelma. Projektin johdossa on ollut vuoden 2006 loppuun Arto Luukkanen ja vuoden 2007 alusta Liisa Tahvanainen.

Saaduissa kommentoissa CBU:sta annettiin *ristiriitaisia arvioita*. Konseptia pidettiin sinänsä hyvänä, mutta projektin valmistelu koettiin tuskallisen hitaaksi ja poukkoilevaksi – erityisesti Suomen puolella. Turhaa työtä tuli tehtyä, kun yhteistyö suomalaisten toimijoiden kanssa oli kitkaista. Jotkut kommentoijat olivat sitä mieltä, että samoihin tuloksiin päästäisiin yksikertaisemmilla bilateraalilla järjestelyillä yhteistutkintojen (*joint degrees*) pohjalta. Ihmetystä herätti pilottivaiheen aloitus näin monella ohjelmalla, toisaalta aihepiireistä puuttuvat tällaiseen työskentelyyn hyvin istuvat teemat kuten kulttuurienvälinen viestintä. Vaikuttaa siltä, että ne alat, joilla on ollut jo aikaisempaa yhteistyötä, ovat pystyneet etenemään suunnittelussa varsin ripeästi, mutta täysin uusien kontaktien luominen on vienyt paljon aikaa.

Kun arvioidaan hankkeen valmisteluprosessia on syytä pitää mielessä, että tämäläisen konsortion rakentaminen ei ole helppoa varsinkaan juuri nyt, kun kummassakin maassa yliopiston tutkintojärjestelmä on muutosvaiheessa. Kovin houkuttelevaa kuvaa hankkeesta ei kuitenkaan anna se, että vuoden 2007 alussa kotisivulta hakutietoja etsivä löysi Admissiion-kohdasta tekstin ”First call for applications will be announced in autumn 2006”.

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Cross-border University -konsepti on kokonaisuudessaan *erinomainen yritys hyödyntää Venäjän läheisyyttä koulutustarjonnassa*. Jos tässä onnistutaan, saadaan kummallekin puolelle rajaa naapurimaahan tutustuneita asiantuntijoita eri aloille. Tämän lisäksi suunnitellun kaltainen englanninkielinen koulutuspaketti voisi olla yksi keino kansainvälistää suomalaista yliopistokoulutusta laajemminkin. Jos opetus on korkeatasoista ja markkinointi onnistuu, tästä olisi (olisi CBU:sta) mahdollista luoda kansainvälisesti tunnettu koulutusalan tuotemerkki. Tähän onkin jo varauduttu hankkimalla nimelle TM-merkintä. Koulutuslalla maineen ja houkuttavuuden luominen kestää kuitenkin vuosia. Sen vuoksi rahoittajilla on edessään ongelma: niukalla rahoituksella tuskin on mahdollista saavuttaa mitään, kunnan rahoitukselle puolestaan ei ole paljoakaan näyttöön perustuvia syitä, ainoa mihin nojata on usko konseptin toimivuuteen. Rahoituksen lopettaminen tuntuisi oudolta ennen kuin on kunnolla testattu, saadaanko CBU kunnolla toimimaan vai ei. Vaikka konseptin suunnitte-

lussa on ollut ongelmia, *toimintaa tulisi jatkaa määrätietoisesti*. Varsinaisen arvioinnin aika on vasta kun pari-kolme maisteriohjelmallista opiskelijointa on valmistunut eli neljän- viiden vuoden kuluttua.

Keskustelua on herättänyt myös se, kenelle hankkeen *koordinointivastuu* jatkossa annettaisiin. Vaihtoehtoja ovat ainakin seuraavat: Joensuun yliopisto, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Aleksanteri-instituutti ja CIMO. Joensuun yliopisto ja Lappeenrannan teknillinen yliopisto ovat aktiivisesti mukana hankkeessa. Kummankin yliopiston strategiassa Venäjällä on keskeinen asema. Joensuun etuna on monialaisuus ja suunnitteluvaiheen koordinaatiosta saatu kokemus, Lappeenrannan etuna puolestaan kahden ohjelman koordinaatiosta sekä maantieteellinen sijainti eri partnereiden keskellä. Aleksanteri-instituuttiin koordinaatio sopisi hyvin instituutin yleisen roolin perusteella; CBU tukisi samalla instituutin omaa maisterikoulua. CIMOn puolesta puhuvat puolestaan linkit sen FIRST-ohjelmaan, jonka kanssa CBU on hyvin samansuuntainen hanke. Kaikilla ratkaisuilla on siis omat hyvät puolensa. Koordinaatiovastuuta ei varmaankaan kannata vaihtaa nyt kun tilanne on kriittinen ensimmäisen varsinaisen toimintavuoden suhteen. Kun toiminta saadaan käyntiin, Opetusministeriö voisi harkita tarjousten pyytämistä mahdollisilta koordinoijilta. Oli ratkaisu mikä tahansa, *hanke voi onnistua vain jos suomalaiset osapuolet kykenevät aitoon yhteistyöhön*. Pohjan koko hankkeelle luo kussakin yliopistossa annettava opetus ja siihen liittyvät oheistoiminnot. Keskeistä on myös ohjelmien markkinointi.

Tässä yhteydessä on mainittava myös toisesta hankkeesta, joka kantaa nimeä *Finnish-Russian Barents Cross Border University*. Siinä ovat mukana Suomesta Oulun ja Lapin yliopistot, Luoteis-Venäjältä on mukana kahdeksan yliopistoa. Hankkeen tarkoitus on perustaa neljä maisteriohjelmia sosiaalityön, ympäristötekniikan, informaatiotekniikan sekä sirkumpolaariseen terveyden ja hyvinvoinnin alueille. Barents-hanke toimii rahoituksellisesti eri pohjalta kuin CBU. Venäläiset yhteistyökumppanit ovat myös eri yliopistoja. On kuitenkin paikallaan, että Barents-hankkeen valmistelussa käytetään hyväksi CBU:n piirissä saatuja ja saatavia kokemuksia. Barents-hanke voi muutenkin toimia Pohjois-Suomen ja Luoteis-Venäjän yliopistojen yhteistyön veturina.

8 Venäjän kielen opetus

Suomalaisen Venäjä-osaamisen kannalta venäjän kielen taito on avainasemassa. Olisi liioiteltua sanoa, että ilman venäjän kielen taitoa ei voi olla Venäjä-asiantuntija. Maassamme on monia aktiivisia Venäjän kanssa yhteistyötä tekeviä ja Venäjää tuntevia eri alojen ihmisiä, jotka eivät osaa venäjää. Kielitaito on kuitenkin avain monipuoliseen kanssakäymiseen venäläisten kanssa. Jos muissa maissa tiedettäisiin, että suomalaisista arviolta noin 2 % – mukaan lukien maassamme asuvat venäläiset – pystyy käyttämään venäjää kommunikaatiovälineenä, Suomen maine Venäjä-asiantuntijana romahtaisi.²⁶

Venäjän kielen taitoa siis tarvitaan. Kielitaito ei ole kuitenkaan yksiselitteinen käsite. Kieli on ennen kaikkea kommunikaatioväline, joka mahdollistaa eriasteisen selviytymisen erityyppisistä viestintätilanteista. Kuten edellä oli puhetta, tämä ei tarkoita vain kieliopin ja sanaston hallintaa, vaan vieraan kulttuurin käyttäytymisnormien ja muunkielisen puhujan mentaliteetin ja tietotaustan tuntemusta.²⁷

Kun puhutaan venäjän kielen taidosta Suomessa, joskus ajatellaan, että asia voidaan hoitaa lisääntyvän venäjänkielisen väestön avulla. Suomen venäläiset ovat tärkeä kieliresurssi maallemme, mutta venäläisiä tulisi olla kymmenkertainen määrä Suomessa, jotta heidän avullaan voitaisiin edes teoriassa hoitaa venäjän kielen taitoisten tarve maassamme. On myös paljon tehtäviä, missä venäjän kielen taidon ohella tarvitaan äidinkielistä suomen kielen taitoa.

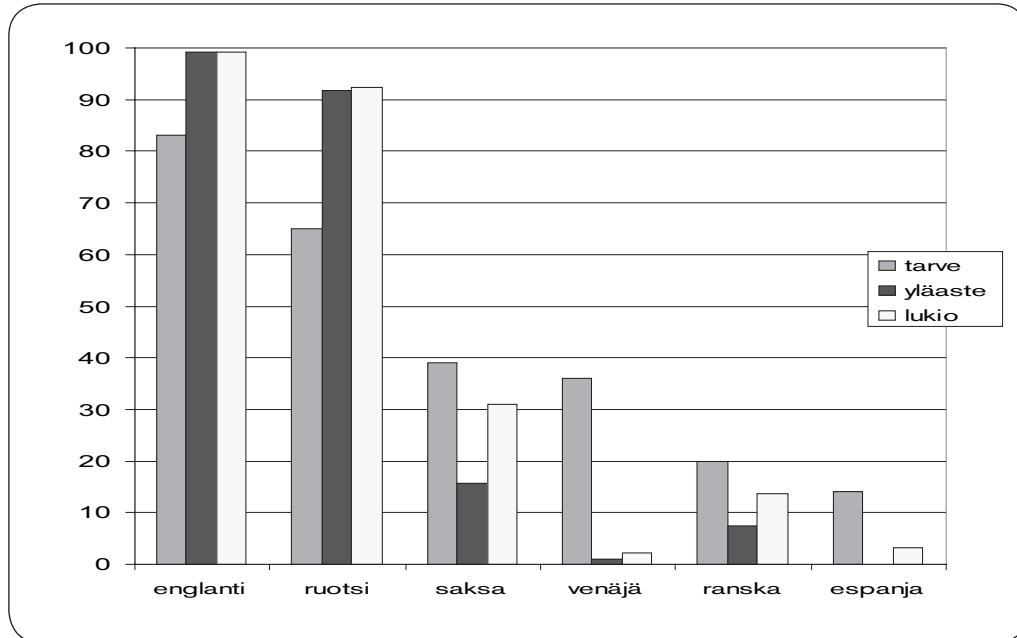
Eri kielten osaamisen tarvetta on vaikea yksiselitteisesti selvittää. Tämä käy ilmi myös huhtikuun lopulla 2007 julkaistavasta Kielipoliittisen työryhmän (KIEPO) raportista. Joitakin arvioida voidaan kuitenkin tehdä. Alla oleva taulukko perustuu Elinkeinoelämän kes-

²⁶ Luku perustuu tehtyyn selvitykseen suomalaisten kielitaidosta vuodelta 1995. Siinä 1 % suomalaisista katsoi omaavansa venäjän kielen taidon ainakin tasolla "Can cope fairly well in ordinary spoken situations", mikä oli viisiporaisen kielitaitoasteikon toiseksi alin taso. Tuon jälkeen venäjää puhuvien syntyperäisten määrä on Suomessa jonkin verran kasvanut, joten 2 % lienee tällä hetkellä lähellä oikeaa oleva arvio (ks. tarkemmin: Sirkku Latomaa & Pirkko Nuolijärvi .The Language Situation in Finland.)

²⁷ Yhdysvalloissa eri kielten opetukseen on aina suhtauduttu hyvin pragmaattisesti. Tärkeiksi arvioituja kieliä opetetaan rippumatta siitä, onko kyseessä ystävän vai vihollisen kieli. Hiljattain siellä on käynnistetty *National Security Language Initiative* (NSLI) -ohjelma, josta vastaavat sikäläisen opetusministeriön lisäksi Department of State, Dept of Defense ja Dept of National Intelligence. Ohjelman pääkohteina ovat arabian, kiinan, hindin, farsin (persian) ja venäjän kielet, joista käytetään nimitystä "critical need foreign languages". Ohjelmaa pyritään toteuttamaan lastentarhasta työelämään. Tavoitteena on opeteltavien kielten "kommunikatiivien kompetenssi". Ks. tarkemmin http://exchanges.state.gov/NSLI/fact_sheet.pdf

kusliiton jäsentensä keskuudessa tekemään kartoitukseen eri kieltä osaavien työntekijöiden tarpeesta rekrytointitilanteessa. Niitä verrataan tilastolukuihin koulujen kielivalinnoista.

Taulukko 5. Työnantajien ilmoittama eri kielen taitosten tarve verrattuna niitä lukeviin opiskelijoihin peruskoulussa ja lukiossa (%).

Noin joka kolmannen työntekijän siis toivotaan osaavan venäjää, mutta vain joka viideskymmenes suomalainen osaa. Ero on räikeä. Kansallinen kielenopetusstrategian tulee luonnollisesti lähteä laaja-alaisemmasta kielitaidon tarpeen tarkastelusta; se voi perustua jollakin tietyllä hetkellä vallitseviin suhdanteisiin. Venäjä on kuitenkin meidän pysyvä naapurimme ja riippumatta siitä, kuinka hyvät ovat suhteemme siihen tai kuinka hyvin menee Venäjän taloudella, meidän on viisasta osata naapurimme kieltä ja tuntea sen toimintatavat. Lyhyen ajan *minimitavoitteena tulisi olla, että ainakin joka kymmenes suomalainen osaisi venäjää, mieluiten joka viides*. Se loisi uudenlaista pohjaa Venäjä-yhteistyölle ja antaisi muutenkin uskottavuutta Suomen maineelle Venäjä-osaamisen maana.

Venäjän, kuten minkä tahansa kielen, opiskelu pitäisi nähdä tietynlaisena jatkumona, jossa eri tasoilla ja toimijoilla on oma roolinsa: peruskoulu, lukio ja muut keskiasteen oppilaitokset, korkeakoulut sekä erilaiset aikuisiän opiskelupaikat toisaalta työelämän piirissä (maksulliset kielikoulut, työnantajan järjestämä opetus), toisaalta kansalais- ja työväenopistoissa ja kesäyliopistoissa. Jos jokin taso ei toimi, syntyy taitovaje, jota on vaikea korjata muiden tasojen toiminnalla.

8.1 Venäjän kielen asema Suomen koululaitoksessa

Minkä tahansa kielen taidon pohja on helpointa hankkia peruskoulussa ja lukiossa tai muissa keskiasteen oppilaitoksissa. Tämä pätee erityisesti sellaiseen kieleen kuin venäjä, jota ei juurikaan näe tai kuule tiedustusvälineiden kautta kuten englantia ja osin ruotsia. Venäjän kaltaisen kielen oppiminen nollostä myöhemmällä iällä muun opiskelun tai työn ohella

on toki mahdollista, mutta työlästä. Kouluopetus on avainasemassa erityisesti, kun tavoitteena on kommunikaation mahdollistava kielitaito, joka liittyy jonkin muun ammatin hallitsemiseen.

Vuosikymmenten saatossa venäjän kielen suosiota on yritetty nostaa kouluissa erilaisin kampanjoin. Tulokset ovat olleet laihoja. Vähemmän kiinnostavan maan vaikeaksi koettu kieli ei ole koululaisia innostanut. Erilaiset ryhmäkokoja ja lukion kurssijärjestelmää koskevat säädökset ovat vähentäneet entisestään mahdollisuuksia saada kokoon riittävän suuria venäjän ryhmiä. Äidinkielisten haaliminen samoihin ryhmiin on joissakin tapauksessa mahdollistanut ryhmän muodostamisen, mutta samalla hankaloittanut opetusta.

Tällä hetkellä venäjän kielen suosio on pohjalukemissa. Voidaan sanoa, että venäjää luetaan Suomen kouluissa täysin marginaalisesti. Peruskoulussa sitä lukee noin prosentti, lukiossa noin kaksi prosenttia oppilaista.²⁸ Lukion osalta tilanne on huonontunut nopeasti: vielä vuonna 2002 vastaava luku oli yli kaksi kertaa suurempi. Lukujen tulkinnassa on myös otettava huomioon, että oppilaiden joukossa on usein myös äidinkieliä, joten suomalaisten venäjää lukevien koululaisten määrä on vieläkin pienempi. Tilanne on siis venäjän kielen opiskelun kannalta katastrofaalinen.

Ilman erityistoimia tilanteeseen tuskin saadaan mitään ratkaisevaa parannusta. Se, että presidentti Putin on julistanut vuoden 2007 venäjän kielen vuodeksi, ei tässä asiassa auta.

Keväällä 2006 Aleksanteri-listalla herätti laajaa mielipiteenvaihtoa ehdotus, jonka mukaan pakollinen ruotsin opiskelu peruskoulussa korvattaisiin valinnaisella naapurin kielellä.²⁹ Erilaiset koulujen kielenopetusta koskevat ehdotukset tulevat esille laajemmassa kontekstissa Kielipoliittisen työryhmän mietinnössä. Koska venäjän kielen taitoon on puututtu niin voimakkaasti viimeaikaisessa keskustelussa ja myös tämän selvityksen yhteydessä tehdyissä kyselyissä, koulujen venäjän opetukseen ei voi olla puuttumatta myös tässä selvityksessä. Edellä mainittua ehdotusta naapurin kielestä on syytä pohtia tässäkin yhteydessä – siitäkkin huolimatta, että on niitä, jotka pitävät ehdotusta kuolleena syntyneenä ruotsin kielen erityisaseman vuoksi.

Ehdotuksen mukaan peruskoulussa luettaisiin pakollisen ruotsin kielen sijasta yhtä naapurin kieltä, joka oppilaan valinnan mukaan olisi ruotsi, venäjä, viro tai norja. Ruotsi ei luonnollisestikaan ole Suomessa vain naapurin kieli, vaan myös vähemmistön kieli. Keskustelussa on myös viitattu Suomen perustuslaissa (ja kielilaissa) mainittuihin ruotsinkielisten oikeuksiin saada koulutusta ja palveluja äidinkielellään. Ehdotus ei ole ristiriidassa tämän kanssa. On jopa todennäköistä, että uudistuksen jälkeen ruotsia osaavien määrä Suomessa kasvaisi, koska valinnan mahdollisuus lisäisi motivaatiota sen opiskeluun. Samalla maahamme saataisiin selväsi enemmän (ehkä 10 % ikäluokasta) venäjän taitoisia sekä jonkin verran myös viron ja norjan taitoisia. Ehdotus on myös sopusoinnussa EU:n suosituksen kanssa, jonka mukaan kaikkien koululaisten tulisi opiskella vähintään yhtä maailmankieltä ja yhtä naapurin kieltä³⁰. Naapurikielijärjestelmää voitaisiin ensin kokeilla lähellä Venäjän rajaa olevissa kunnissa, joissa motivaatio ruotsin opiskeluun on kaikkein vähäisin mutta sen sijaan on suurta kiinnostusta venäjän kieltä kohtaa myös nuorison keskuudessa.

Jos ehdotus koetaan mahdottomaksi toteuttaa, pitäisi laatia monipuolinen venäjän

²⁸ Kouluja koskevat luvut perustuvat julkaisuun *Koulutuksen määrälliset indikaattorit*, toim. Timo Kumpulainen. Opetushallitus 2005. Lukion osalta kyseessä ovat eri pituisissa kieliohjelmissa opiskelevat päättötodistuksen saaneet opiskelijat. Yksittäisiä kursseja suorittaa jonkin verran enemmän opiskelijoita.

²⁹ Keskustelu on kokonaisuudessaan koottu sivulle <http://blogit.helsinki.fi/aleksanteri/kielikeskustelu1.htm>

³⁰ Tarkkaan ottaen EU:n suosituksessa on puhetta yhdestä laajasti puhutusta maailmankielestä ja sen lisäksi yhdestä vähemmistökielestä tai naapurinkielestä. Tämän suosituksen mukaan ehdotuksen kielivalikoimaan tulisi lisätä myös saamen kieli.

kielen opetuksen tukipaketti, johon kuuluisi erilaisia markkinointitoimia, kouluopetukseen liittyvien aktiviteettien (leirikoulut, oppilasvaihdot yms.) tukemista, modernin oppimateriaalin laatimista, internet-materiaalin tuottamista.

8.2 Venäjän kielen opetus yliopistojen kielikeskuksissa

Helsingin yliopisto tarjoaa kaikkien tiedekuntien opiskelijoille yhteensä n. 22 kurssia venäjää (kaikkia kursseja ei järjestetä joka lukuvuosi). Joukkoon mahtuvat mm. sanomalehtikielen perus- ja jatkokurssit, ääntämiskurssi, viisi tasoa liikealan venäjää, suullisen taidon kursseja sekä käytännön venäjän kurssi.

Joensuun yliopistossa on 6 kaikkien tiedekuntien opiskelijoille avointa venäjän kurssia, joukossa mm. suullisen ja kirjallisen viestinnän erikoiskurssit. Kielikeskuksessa on mahdollista opiskella venäjää alkeista aina erikoisalan kieleen saakka.

Jyväskylän yliopisto tarjoaa kaikkien tiedekuntien opiskelijoille kielitaito-opetusta eri tasoilla sekä lisäksi kulttuuri- ja yhteiskuntatietoutta erillisillä kursseilla. Sopimus Jaroslavl'n yliopiston kanssa mahdollistaa viikon pituisen venäjän opiskelun Jaroslavlissa.

Kuopion yliopisto tarjoaa venäjän kursseja neljällä tasolla. Kauppatieteissä venäjä on mahdollista ottaa toiseksi vieraaksi kieleksi (Venäjä 3 & 4 lasketaan tutkintoon), mutta oman alan kieltä siellä ei vielä ehditä opiskella.

Lapin yliopistossa on mahdollista opiskella venäjää kolmella tasolla: venäjän vapaaehtoiset kurssit, venäjän ammattipainotteiset kurssit ja venäjän kielen käyttö ja kulttuuri. Kielikeskuksessa on tarjolla kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan opiskelijoille 7 kurssia ja oikeustieteiden tiedekunnan opiskelijoille 3 kurssia.

Oulun yliopistossa tarjotaan kaikkien tiedekuntien opiskelijoille yhteensä 10 kurssia venäjää, alkeis- ja jatkokurssien ohella mm. kaupallisen venäjän kursseja sekä tekniikan venäjän kurssi.

Tampereen yliopistossa on kaikkien tiedekuntien opiskelijoille tarjolla 5 kurssia venäjää: alkeis- ja jatkokurssit sekä suullisen ja kirjallisen taidon kurssit.

Turun yliopistossa tarjotaan kaikkien tiedekuntien opiskelijoille 10 kurssia venäjää (kaikkia ei toteuteta joka vuosi), mm. kielenkäytön kurssit 1 ja 2, kirjoittamisen kurssi sekä rakennekurssi.

Vaasan yliopistossa on tarjolla kaikkien tiedekuntien opiskelijoille 6 venäjän kielen kursseja, joukossa mm. kirjallisen ja suullisen viestinnän erikoiskurssit, taloustieteilijöille suunnattu liike-elämän kielikurssi sekä ulkomaalaisille suunnattu Survival Russian. Läheinen yhteistyö venäjän oppiaineen kanssa mahdollistaa venäjän opiskelun laajaksi sivuaineeksi saakka eli perus- ja aineopintoihin.

Åbo Akademi tarjoaa kaikkien tiedekuntien opiskelijoille neljä kurssia venäjää: grundkurs, fortsättningskurs, kompletteringskurs ja specialkurs.

Helsingin kauppakorkeakoulun venäjän kielen nykyinen opetusohjelma sisältää 10 kurssia, joista kaksi on peruskursseja ja loput eritasoisia yritysviestinnän kursseja. Yritysviestinnän neljästä ylimmästä kurssista on kehitetty myös opetukseltaan eriytetty versio venäjää äidinkielenään puhuville opiskelijoille. Lisäksi International Business Communication -sivuopin- tokokonaisuudessa voi erikoistua venäjänkieliseen yritysviestintään ja liikekulttuuriin.

Svenska handelshögskolanin kielikeskus tarjoaa kaikille opiskelijoilleen yhteensä 10 kurssia venäjää: kaksi peruskurssia ja liikevenäjän kursseja.

Turun kauppakorkeakoulussa on tarjolla kaikkien tiedekuntien opiskelijoille yhteensä 14

venäjän kielen kurssia, mm. yritysviestinnän, liikekielen ja kaupallisen venäjän kurssit sekä kurssit Nykypäivän Venäjä, Venäjän kulttuuri ja historia sekä Venäjän kielen kirjapaketti.

Lappeenrannan teknillisen yliopiston kielikeskuksessa on tarjolla yhteensä 19 kurssia venäjää: yleisiä kielen peruskursseja, talouden ja tekniikan kielen kursseja sekä erillinen venäjän kielen sivuainekokonaisuus (approbatur). Perinteisten kurssien ohella järjestetään verkko-opetusta sekä suggestopedisia kursseja. Lisäksi on tarjolla Pietarissa järjestettävä venäjän kielen intensiivikurssi.

Teknillisen korkeakoulun Kielikeskus tarjoaa venäjän kursseja alkeista kirjallisuuteen asti. Väliin mahtuvat liike- ja talouselämän kurssit, tieteen ja tekniikan sekä joukkoviestinnän venäjän kurssit.

Taideteollinen korkeakoulu ei järjestä venäjän opetusta, mutta halukkaat voivat hyödyntää Helsingin yliopiston tai Artemis-konsortion tarjontaa.

Sibeliuksen Akatemia ei järjestä venäjän kielen kursseja.

Maanpuolustuskorkeakoulu on suunnitellut kielikeskuksen perustamista. Sotatieteiden kandidaatin ja maisterin koulutusohjelmissa venäjän opiskelijoiden lukumäärä vaihtelee 10–20 välillä.

Taulukko 6. Tilastoa venäjä kielen opiskelusta kielikeskuksissa yliopistojen antaman tiedon perusteella.

Yliopisto	Kursseja yhteensä	Opiskelijoita 2005	Opinto- viikkoja	Korkein mahd. taso ³¹ 2005
HY	22	632	1 278	C1
JoY	7	122	270	
JyY	15	215	554	B1
KY		51	102	B1
LY	12	n.70	407	B2
OY	10	161	387	B2
TaY	5	318	480	B1
TY	10	144	362	B2
VY	6	121	153 ov + 160 op	B1
ÅA	4	73	365 op	B1
HSE	12	147	346	C2
Svenska HHS	10	87	133	
TuKKK	14	145	207	C2
LTY	19	238	651	C1
TKK		455	995 op	

³¹ Kyseessä on ns. Eurooppalaisen viitekehyksen asteikko, ks. esim. <http://www.helsinki.fi/kksc/opetus/taivotasot.html>

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Kokonaisuudessaan yliopistojen tarjoama venäjän kielen opetus on suhteellisen laajaa – erityisesti jos sitä verrataan peruskoulun ja lukion tilanteeseen. Tosin opetus painottuu alkeisopetukseen. Kaikissa yliopistoissa on mahdollista opiskella venäjää kielikeskuksissa tai vastaavissa vähintään B-tasolle, jolla opiskelijan tulisi voida ymmärtää pääkohdat selkeistä yleiskielisistä viesteistä, joita esiintyy usein esimerkiksi työssä, koulussa ja vapaa-aikana. Taso ei kuitenkaan vielä mahdollista esimerkiksi oman alan venäjänkielisen kirjallisuuden hyödyntämistä.

Monet yliopistot mainitsevat vastauksissaan, että periaatteessa venäjää on mahdollista opiskella C-tasolle, jopa tasolle C2, jolloin opiskelija ymmärtää yleensä vaikeuksitta kaikenlaista puhuttua ja kirjoitettua kieltä. Suurin osa opiskelijoista ei kuitenkaan opintojensa aikana ehdi tälle tasolle, jos he aloittavat alkeista. Paradoksaalinen piirre opetuksessa on ryhmäkoon kautta tapahtuva resurssien suuntaaminen: niitä kieliä joita osataan jo ennestään (ennen kaikkea englantia ja ruotsia), opiskellaan usein selvästi pienemmissä ryhmissä kuin kieliä joissa joudutaan lähtemään alkeista.

Erityinen haaste kielikeskuksille on *venäjänkieleisten opiskelijoiden suomen kielen taidon kehittäminen*.

9 Yliopistojen sidosryhmät ja partnerit

9.1 CIMO

Vuonna 1991 perustettu kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO (Centre for International Mobility) on opetusministeriön alainen kansainvälisten asioiden asiantuntija- ja palveluorganisaatio, joka koordinoi ja toteuttaa apuraha- ja henkilövaihto-ohjelmia sekä vastaa Euroopan unionin koulutus-, kulttuuri- ja nuoriso-ohjelmien kansallisesta toimeenpanosta. CIMOn toiminnassa Venäjä-yhteistyöllä on merkittävä rooli. Toimintamuotoja on monia. Tiedot niistä on koottu Suuntana Venäjä -oppaaseen.

CIMO Fellowships on apurahaohjelma, jolla rahoitetaan ulkomaisten jatko-opiskelijoiden tai nuorten tutkijoiden jatko-opintoja sekä tutkimus- tai opetusyhteistyötä suomalaisessa yliopistossa. Venäjä on ohjelmassa erityinen painopistealue. Venäläisille jatko-opiskelijoille on myönnetty vuosittain useita kymmeniä apurahoja 3–12 kuukauden pituisiksi kausiksi. Niiden pohjalta on syntynyt runsaasti väitöskirjoja sekä muunlaista yhteistyötä.

Suomalais-venäläinen talvikoulu on CIMOn kehittämä uudentyyppinen yhteistyömuoto, jonka puitteissa tuetaan suomalaisten yliopistojen pyrkimyksiä saada lahjakkaita venäläisiä nuoria tutkijoita tutkimusryhmiinsä erityisesti biologian, psykologian ja tietojenkäsittelytieteen alalla. Kymmenpäiväinen talvikoulu järjestetään kerran vuodessa. Osanottajiksi valitaan hakemusten ja puhelinhaastattelujen perusteella 25 venäläistä tai ukrainalaista tohtoriopiskelijaa. Talvikoulun opettajina toimii kyseisten alojen parhaita suomalaisia tutkijoita, jotka tarvittaessa hakevat myöhemmin CIMO Fellowships -ohjelmasta apurahaa sopiviksi osoittautuneille talvikoululaisille kutsuakseen heidät tutkimusryhmiinsä jatko-opiskelijoiksi. Vuonna 2007 järjestetään 11. talvikoulu. Talvikoulun toiminta on saanut hyvää palautetta niiden alojen tutkijapiireissä, joita se on koskenut.

Sukukansaohjelman tavoitteena on säilyttää suomensukuisten kansojen ja kansallisuuksien omaperäisyys Venäjällä sekä tukea niiden sivistyksellisiä yhteyksiä Suomeen. CIMO hallinnoi stipendiohjelmaa, jonka puitteissa myönnetään pitkä- ja lyhytkestoisia apurahoja venäläisille jatko-opiskelijoille, tutkijoille ja kääntäjille.

Suomen ja Venäjän opiskelijavaihto-ohjelma *FIRST* (Finnish-Russian Student Exchange Programme) on uusi opiskelija- ja opettajavaihto-ohjelma, jolla edistetään kahdensuuntaista liikkuvuutta suomalaisten ja venäläisten korkeakoulujen välillä. FIRST-ohjelma käynnistettiin, koska yliopistoissa nähtiin suuri tarve tällaiselle yhteistyölle. Vaihdot perustuvat korkeakoulujen välisiin yhteistyöverkostoihin. Vuonna 2005 ohjelmassa oli yhteensä 23

verkostoa, joista yliopistot koordinoivat 12:ta ja ammattikorkeakoulut 11:tä. FIRST-apurahan saaneiden määrä on viisinkertaistunut viimeisen viiden vuoden aikana. Venäläisten vaihto-opiskelijoiden määrä on viime vuosien aikana ollut noin 300 Suomessa, suomalaisia vaihto-opiskelijoita on lähtenyt Venäjälle vuosittain satakunta vähemmän. FIRST-ohjelman vuosibudjetti on 280 000 euroa.

North2north on arktisten alueiden opiskelijavaihto-ohjelma, jossa ovat mukana University of the Arctic -konsortion jäsenkorkeakoulut Suomesta, Ruotsista, Norjasta, Islannista, Venäjältä, Kanadasta ja Yhdysvalloista. Ohjelman tarkoituksena on muun muassa lisätä arktisten alueiden osaamista ja pohjoisen asiantuntemuksen verkottumista. Venäjältä *north-2north*-ohjelman kautta Suomeen tulevat saavat apurahansa CIMOn kautta.

CIMO koordinoi Suomessa myös *Venäjän valtion apurahaohjelmaa*, jonka avulla noin 30 suomalaista opiskelijaa tai jatko-opiskelijaa saa lukuvuosittain apurahapaikan venäläiseen yliopistoon. Sopimuksen mukaan Venäjän opetusministeriö korvaa vastaanottavalle venäläiselle yliopistolle suomalaisesta opiskelijasta koituvat kulut. Lähes kaikki venäläiset yliopistot kuuluvat ohjelman piiriin; osa Moskovan ja Pietarin yliopistoista on sen ulkopuolella.

CIMO on hallinnoinut Suomessa Pohjoismaiden ministerineuvoston lähialueyhteistyöhön liittyvää *Nordplus Nabo-ohjelmaa*, joka päättyi vuoden 2006 lopussa. Ohjelmassa on tuettu vuosittain noin viittäkymmentä kolmen vuoden verkostohanketta eri koulutusasteilla ja kolmannella sektorilla. Koulutusyhteistyötä Luoteis-Venäjän kanssa tuetaan omalla ohjelmalla, joka alkaa vuonna 2007.

EU:n *Tempus-ohjelma* tukee korkeakoulujen kehittämiseen tähtäävää yhteistyötä unionin lähialueilla: usean vuoden mittaisia kehitysprojekteja (opetusohjelma-yhteistyötä, korkeakouluhallintoprojekteja sekä instituutioiden rakentamisprojekteja), vuoden projekteja (seminaareja, selvityksiä, disseminaatiohankkeita) sekä liikkuvuutta (yksilöapurahoja). *Tempus/Tacis*-ohjelman tärkein kohdema on Venäjä. Suomalaiset ovat olleet erityisen aktiivisia juuri venäläisten korkeakoulujen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Akateemisten vaihto-ohjelmien lisäksi CIMOlla on runsaasti muita yhteistyömuotoja venäläisten kanssa. *Kansainvälisen harjoittelun* ohjelmat tarjoavat oman alan harjoittelu- paikkoja opiskelijoille tai vastikään tutkintonsa suorittaneille nuorille myös useissa Venäjän kaupungeissa. Suomalaisia venäjän kielen sekä matkailualan, yhteiskuntatieteiden ja sosiaalialan opiskelijoita on harjoitellut Venäjällä, samoin jonkin verran kaupan ja hallinnon sekä teknisten aineiden opiskelijoita. Venäläisille on järjestynyt Suomesta muutamia kymmeniä harjoittelupaikkoja vuosittain. Yhteistyötä Venäjän kanssa voidaan rahoittaa myös *EU:n Nuoriso-ohjelmasta*, joka on tarkoitettu 15–25-vuotiaille nuorille ja nuorten parissa toimiville yleishyödyllisille organisaatioille. *Nuori Kulttuuri -matka-avustuksia* CIMO myöntää nuorten kulttuuriryhmien esiintymismatkoihin ulkomaille.

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

CIMO tukee laajalla rintamalla erilaista yhteistyötä venäläisten yliopistojen kanssa. Sekä Venäjälle että Suomeen päin liikkuvien perus- ja jatkotutkintotason opiskelijoiden ja opettajien määrä liikkuu vuosittain sadoissa. Useissa ohjelmissa Venäjälle päin on ollut vähemmän lähtijöitä kuin sieltä tulijoita. Balanssi tasoittunee, kun kiinnostus Venäjään maana, kulttuurina ja talousalueena kasvaa. Yhtenä liikkuvuuden esteenä on suomalaisten opiskelijoiden heikko venäjän kielen taito ja englanninkielisen opetuksen vähäinen määrä venäläisissä korkeakouluissa.

Myös Bolognan prosessin etenemisen odotetaan vaikuttavan myönteisesti liikkuvuuteen

ja ratkaisevan joitakin ongelmia, joita on ollut esimerkiksi opintojen hyväksilukemisessa. Toisaalta prosessin myötä myös muut EU-maat ovat alkaneet aktivoitua yhteistyössään Venäjän kanssa, minkä seurauksena Suomi on vaarassa menettää asemiaan.

CIMOlla on käyttökelpoisia välineitä Venäjä-yhteistyön edistämiseen. Niitä tulisi kehittää edelleen. Tässä joitakin ajatuksia pohdittavaksi:

- CIMOn tulisi kiinnittää lisääntyvää huomiota *ohjelmistaan tiedottamiseen* niin Suomessa kuin Venäjälläkin. Se voisi toimia entistä aktiivisemmin myös koko suomalaisen korkeakoululaitoksen ja mikseipä tutkimuksenkin markkinoijana Venäjällä.
- *Talvikoulun ideaa tulisi laajentaa muillekin aloille*. Samalla siinä voitaisiin kokeilla myös muunlaisia konsepteja, esimerkiksi suomalaisten ja venäläisten jatko-opiskelijoiden yhteisseminaareja Venäjällä, venäjänkielisiä yhteisseminaareja Suomessa niillä aloilla, joilla se on mahdollista jne. Näiden yhteisseminaarien päätavoite ei siis olisi venäläisten jatkokoulutettavien rekrytointi Suomeen, vaan pidemmän aikavälin yhteistyön pohjustaminen. CIMOn ei välttämättä itse tarvitsisi järjestää tilaisuuksia, mutta se voisi toimia niiden rahoittajana kilpaillun haun perusteella.
- *FIRST-ohjelma on hyvä yliopistojen välisen yhteistyön edistämiseen*. Sitä pitäisi markkinoida Suomessa paremmin. Ohjelman piirissä tulisi pohtia, ovatko ohjelmaan mukaan pääsyn edellytyksenä olevat rajoitukset tarpeellisia. Kun kiinnostus Suomen puolella on saatu kasvamaan, FIRST-ohjelman rahoitusta tulisi lisätä. Näin siitä kehittyisi entistä monipuolisempi ja tehokkaampi yhteistyökanava.

9.2 Suomen Akatemia

Suomen Akatemia on panostanut monin eri tavoin Venäjä-tutkimukseen sekä yhteistyön edistämiseen venäläisten tutkijoiden ja tutkimuksen rahoittajien kanssa. Pääasiallisia toimintamuotoja ovat tutkijoiden liikkuvuuden tukeminen sekä erikokoiset tutkimusohjelmat ja yhteishaut.

Tutkijoiden liikkuvuuden tukemisessa Venäjä on Akatemian ylivoimaisesti suurin partnerivaltio. Venäläisiä tutkijoita kutsutaan Suomeen sekä tiedeakatemian vaihto-ohjelman puitteissa että kutsustipendeillä. Vastaavasti suomalaiset tutkijat voivat saada stipendejä työskentelyyn Venäjällä. Kuten taulukosta 7 käy ilmi, Venäjälle lähtevät ja sieltä tulevat tutkijat edustavat selvästi eri tutkimusaloja. Venäjälle lähtee erityisesti humanististen ja yhteiskuntatieteiden tutkijoita sekä biologeja. Useimpien tutkimusaiheet liittyvät Venäjään. Sen sijaan biologeja lukuun ottamatta Venäjälle lähtee verrattain vähän tutkijoita työskentelemään luonnontieteellisille aloille. Suomeen saapuu Venäjältä puolestaan huomattavan paljon fysiikan ja sen lähitieteiden tutkijoita; kutsustipendeillä tulevista heitä on selvästi yli puolet. Yllättävän vähäistä yhteistyö on psykologiassa, oikeustieteissä ja kasvatustieteessä.

Taulukko 7. Suomen Akatemian tutkijavaihto Venäjän kanssa vuosina 2003–2005.

	suomalaiset tutkijat Venäjällä	venäläiset vaihto- ohjelmatutkijat Suomessa	venäläiset kutsutut tutkijat Suomessa
filosofia	2		
teologia	6		
historia	24	51	8
kirjallisuustiede	6	13	4
folkloristiikka	8	3	
kielitiede	26	2	20
sosiaalitieteet	31	1	5
kasvatustiede	5		2
taloustieteet	1	5	1
oikeustieteet	6		
psykologia		1	
maantiede	6		2
biologia	18	32	35
bioteknologia			1
ekologia	9	4	
kasvitiede		8	
eläintiede	7	3	
metsätieteet		4	2
maataloustieteet			2
kemia	1	22	20
fysiikka	3	46	141
geofysiikka	4	27	23
astronomia	8	9	4
sähkötekniikka			5
matematiikka	2	5	4
tilastotiede			2
tietojenkäsittelytiede	2		7
lääketiede			12
muu ala	2	1	
yhteensä	177	237	300
keskimääräinen aika (vrk)	28	17	45

Suomalaisia tutkijoita lähtee eniten Venäjälle Helsingin yliopistosta (mainittuna kautena 58). Kokoonsa nähden aktiivisia ovat olleet myös Joensuun yliopisto (23), Jyväskylän yliopisto (23) ja Lapin yliopisto (10). Venäläisenä osapuolena ovat noin 30:ssä tapauksista Venäjän tiedeakatemian laitokset. Muina kohteina ovat yliopistot, arkistot ja kenttätyöt. Tiedeakatemian vaihto-ohjelman volyymistä Helsingin yliopiston osuus on noin 60 %. Seuraavaksi suurimmat ovat Oulun, Jyväskylän ja Turun yliopistot. Kutsuttujen venäläisten tutkijoiden kohdalla Jyväskylän yliopisto on ollut selvästi aktiivisin (38 % kaikista kutsutuista). Runsaan kymmenen prosentin osuus on Turun, Helsingin ja Oulun yliopistoilla sekä Teknillisellä korkeakoululla. Kokonaisuudessaan tutkijavaihdon budjetti on vuositasolla noin 700 000 euroa.

Tutkijoiden liikkuvuutta edistää myös uusi Venäjän perustutkimusrahaston kanssa tehty sopimus, jonka puitteissa nuoret venäläiset tutkijat voivat osallistua Suomessa järjestettäviin konferensseihin. Vuonna 2005 mahdollisuutta käytti yhdeksän tutkijaa. Yhteistyömuotona ovat myös Suomen ja Venäjän välisen *tiede- ja teknologiayhteistyökomission työryhmät*. Niitä on seuraavilla aloilla: yhteiskuntatieteet (pj. Riitta Kosonen, Helsingin kauppakorkeakoulu), avaruusala (pj. Anssi Mälkki, Ilmatieteen laitos), rakennusala (pj. Mikko Rekola, YIT-Rakennus Oy), vesihuolto (pj. Jaakko Henttonen, EBRD Regional Office, St. Petersburg), uusiutuvat energialähteet (siht. Peter Lund, Teknillinen korkeakoulu). Suomen Akatemia on rahoittanut vuosittain yhteiskuntatieteiden työryhmää 32 000 eurolla ja avaruusalan työryhmää 42 000 eurolla. Määrärahan avulla on järjestetty seminaareja ja tutkijatapaamisia.

Suomen Akatemia on panostanut merkittävästi Venäjään kohdistuvaan tutkimukseen *tutkimusohjelmien* kautta. Vuosina 1995–2000 Akatemialla oli kaksi kolmivuotista Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusohjelmaa, joissa rahoitettiin yhteensä 28 hanketta 34 miljoonalla markalla. Ohjelman arvioi kansainvälinen paneeli. Sen perusteella ryhdyttiin valmistelemaan uutta laajaa Venäjän tutkimusohjelmaa.

Aikaisempi ohjelma keskittyi humanistisiin tieteisiin ja yhteiskuntatieteisiin, uusi *Muuttuva Venäjä* -tutkimusohjelma (2004–2007) kattaa tieteenalaja laajemmin sisältäen myös ympäristöön, terveydenhuoltoon ja luonnonvarojen käyttöön kohdistuvia hankkeita. (Rahoitettavien projektien lista on liitteessä 6). Ohjelman valmistelu- ja hakuprosessi kuvaa Venäjä-tutkimuksen laajuutta Suomessa. Keväällä 2003 saatiin noin 200 ehdotusta ohjelman tutkimuskohteiksi tutkijoilta, hallinnosta ja liike-eläältä. Aiehakuun tuli 152 hakemusta, joista ohjelmaryhmä valitsi toiselle kierrokselle 89. Syksyllä 2003 järjestettiin varsinainen haku ja hakemusten arviointi, jonka suoritti neljä asiantuntijaryhmää (kussakin suomalainen puheenjohtaja ja 3–4 ulkolaista asiantuntijaa, osa Venäjältä). Asiantuntijalausuntojen perusteella Akatemia päätti rahoittaa 25 hanketta (8,2 milj. euroa; keskimäärin 330 000 € /hanke). Tämän lisäksi tutkimusohjelmaan hyväksyttiin mukaan viisi muiden rahoittajien hanketta. Muut rahoittajat ovat Tekes (322 000 €), Ympäristöministeriö (400 000 €), Liikenne- ja viestintäministeriö (270 000 €), Puolustusministeriö (100 000 €), Ulkoasiainministeriö (80 000 €) sekä Maa- ja metsätalousministeriö (90 000 €). Myöhemmin ohjelmaryhmä liitti ohjelmaan vielä yhden hankkeen, joka oli saanut rahoituksen yleisessä tutkimusmäärärahaossa. Vaatimuksena kaikissa tutkimusohjelmaan liittyvissä hankkeissa oli konkreettinen yhteistyö venäläisten tutkijoiden kanssa.

Varsinaisen Muuttuva Venäjä -ohjelman yleisen haun lisäksi järjestettiin yhteishaku Venäjän humanistisen tiederahaston kanssa teemana nyky-Venäjän mediatutkimus. Vastavanlainen yhteishaku oli jo aikaisemmin järjestetty Venäjän perustutkimusrahaston kanssa Itämeri-tutkimuksen alalta. Näiden hakujen tarkoituksena on paitsi kyseisten alojen tutkimuksen tukeminen myös kokemuksen saaminen yhteistyöstä venäläisten rahoittajien kanssa. Yhteishaun perusteella Muuttuva Venäjä -ohjelmaan lisättiin kaksi tutkimushanketta, joiden aihepiirinä on Venäjän media.

Kysyttäessä kommentteja Muuttuva Venäjä -ohjelmasta siinä mukana olevat tutkijat antoivat pääsääntöisesti hyvää palautetta. Ohjelman parhaaksi puoleksi monet tutkijat nostivat sen tarjoamat mahdollisuudet seminaareihin, tapaamisiin ja keskustelutilaisuuksiin, joissa muodostetaan yhteyksiä muihin ohjelman hankkeisiin. Näin Muuttuva Venäjä -ohjelma on osaltaan edesauttanut tutkijoiden yhteydenpitoa ja tiedonvaihtoa. Tilaisuuksia toivottiin järjestettävän useammin ja hankkeiden keskinäistä yhteistyötä toivottiin lisättävän. Osa tutkijoista korosti venäjän kielen roolia tämäntapaisessa ohjelmassa: yhteistyö venäläisten tutkijoiden kanssa auttaa venäjänkielisten julkaisujen tekemisessä, hakemuksen ja tutkimussuunnitelman teossa venäjäksi jne. Todettiin jopa, että venäjän taidon pitäisi olla vaatimus

myös hankkeiden ulkomaalaisille arvioijille.

Ohjelmaa kritisoitiin muun muassa siitä, että se keskittyy liikaa sellaisiin tutkimuskysymyksiin, joista on suoraa yhteiskunnallista tai taloudellista hyötyä. Ohjelman monitieteisyys sai myös kritiikkiä. Kaikkia perinteisiä Venäjä-tutkijoita ei miellyttänyt se, että ohjelmaan oli otettu mukaan niin paljon luonnontieteellisiä projekteja.

Suomen Akatemia on järjestänyt vuonna 2006 kolme muuta yhteishakua Venäjän humanistisen tiederahaston ja Venäjän perustutkimusrahaston kanssa. Kaikissa niissä on samat yleisperiaatteet: 1) kumpikin osapuoli suorittaa oman asiantuntija-arvionsa; sen perusteella sovitaan keskenään rahoitettavista hankkeista; 2) venäläinen osapuoli rahoittaa hankkeiden venäläiset tutkijat, suomalainen suomalaiset. *Päihheet ja addiktio* -tutkimusohjelmassa on päätetty rahoittaa kolme yhteishanketta (kaksi lääketieteellistä ja yksi yhteiskuntatieteellinen). *Liiketoimintaosaamisen* tutkimusohjelman puitteissa rahoitetaan myös kolmea hanketta. *Optisen materiaalitutkimuksen* tutkimusohjelmassa oli selvästi eniten hakemuksia (27), joista valittiin rahoituksen piiriin kuusi. Hakijoiden suuri määrä kertoo suomalaisten lisääntyvistä kontakteista venäläisiin tutkijoihin myös luonnontieteiden alalla.

Hakuprosessit venäläisten tutkimusrahoittajien kanssa on pystytty viemään läpi alkuvaikeuksista huolimatta. Ongelmia ovat muodostaneet muun muassa hakuaikojen tiukkuus ja aikataulujen yhteensovittaminen. Yhteistyö on haasteellista sekin vuoksi, että rahoituskäytännöt ovat Venäjällä erilaiset: rahastot myöntävät projekteissa mukana oleville tutkijoille tietynlaista bonusrahaa, joka tulee normaalin työpaikalta saatavan palkan päälle, kun taas Suomessa on tapana rahoittaa koko palkkarahalla päätoimisia tutkijoita, joista monet ovat jatko-opiskelijoita. Kumpikin osapuoli on tähän asti suorittanut oman arvionsa yhteishankkeista. Arvioinnin tulokset ovat olleet hyvin samansuuntaisia. Tavoitteena on kuitenkin pyrkiä yhteiseen arviointiin. Yhteistyö on vahvistanut aikaisemmistakin kokemuksista tutun ilmiön: luonnontieteissä pystytään nopeammin synnyttämään yhteisprojekteja, humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa törmätään helpommin toimintatapojen ja metodien erilaisuuteen, jolloin yhteisen tutkimussuunnitelman tekeminen vie pitempään.

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Akatemialla ei näillä näkymin ole suunnitelmia uuden Venäjää koskevan tutkimusohjelman perustamiseksi. Ensin on syytä katsoa miten meneillään oleva ohjelma onnistuu tieteellisesti ja vaikutuksiltaan. Lähitulevaisuudessa ei kannattane koota nykyisen kaltaista suurta ja temaattisesti heterogeenista tutkimusohjelmaa. Sen sijaan tarvitaan *pienempiä, suunnatun rahoituksen kaltaisia yhteishakua venäläisten rahoittajapartnerien kanssa*. Parhaimmillaan niihin olisi hyvä saada myös joku kolmas rahoittajapartneri Euroopasta. Näin voitaisiin edistää eurooppalaista tutkimusyhteistyötä ja integroida Venäjä siihen paremmin. Tällainen tutkimus- ja rahoitusyhteistyö on tärkeää, koska EU:n puiteohjelman tarjoamat mahdollisuudet tämän kaltaiselle yhteistyölle ovat rajatut ja kankeat. Venäjän valtion suunnitelmat panostaa enemmän tutkimukseen antaa hyvät lähtökohdat yhteistyön kehittämiseksi. Suunnattuja yhteishakua pitäisi suunnitella muun muassa seuraaville aloille: *avaruustutkimus, ympäristötekniikka, logistiikka, tutkimuksen vaikuttavuus ja innovaatiopolitiikka, kulttuurienväläinen viestintä, venäläinen mentaliteetti, tietokonelingvistiikka, kasvatustiede, sosiaalipsykologia, nuorisokulttuuri*.

Suomen Akatemian tulisi toimia aktiivisesti *venäläisten rahoittajapartnereiden kanssa tutkimushallinnon alalla*. Niiden kanssa tulisi järjestää säännöllisiä seminaareja, joiden aiheena olisivat esimerkiksi hakemusten arviointiin, bibliometriikkaan ja kansainvälisen toiminnan

hallinnointiin liittyvät kysymykset.

Ohjelmamuotoisen yhteistyön ohella on tarvetta tukea *perinteisiä vaihto-ohjelmia*. Se on halpa ja tehokas tapa kehittää suomalaisten ja venäläisten tutkijoiden välistä yhteistyötä. Sillä luodaan pohjaa myös laajemmille yhteishankkeille.

Suomen Akatemiolla tulisi olla keskeinen rooli myös niiden kahden tavoitteen toteuttamisessa, joista oli puhetta yliopistojen Venäjä-yhteistyöluvussa. Toinen niistä on *venäläisten jatko-opiskelijoiden* määrän kasvattaminen Suomessa. Suurena maana Venäjällä on paljon lahjakkuusreservää, jota Suomenkin kannattaisi hyödyntää. Osa venäläisistä jatko-opiskelijoista voisi jäädä Suomeen tohtorin tutkinnon jälkeen, osa ehkä palaisi Venäjälle tai siirtyisi johonkin muuhun maahan. Samalla jatko-opiskelijat toimisivat linkkinä venäläisiin yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin. Heistä tulisi mahdollisesti myös pysyvämpi yhdysside Venäjälle riippumatta siitä, mihin jatko-opiskelijat sijoittuvat myöhäisemmässä vaiheessa. Suomessa on kaiken kaikkiaan muihin maihin verrattuna hyvin vähän ulkomaalaisia jatko-opiskelijoita. Yksi selitys tähän on se, että suomalainen tutkijakoulujärjestelmä ei sellaisenaan tue ulkomaisten jatkokoulutettavien rekrytointia. Kovassa kilpailussa valinta kohdistuu helposti valitsijoiden jo ennestään tuntemiin omiin opiskelijoihin. Venäläiset muodostaisivat riittävän suuren ryhmän, jotta heihin kannattaa suunnata erillistoimenpiteitä. Jotakin pienimuotoista tämänsuuntaista toimintaa Suomessa onkin, esimerkiksi CIMOn talvikoulu. Kokonaisuudessaan suomalaisilla ei kuitenkaan ole venäläisten kanssa mitään laajempaa yhteistyötä tieteellisessä jatkokoulutuksessa, vaikka meillä on melko laajaa pohjoismaista yhteistyötä. Muilla mailla (esim. Hollanti) on tällaista toimintaa venäläisten kanssa.³² Kuten edellä oli puhetta, talvikoulutyyppeistä seminaareja tulee lisätä, mutta niiden rinnalle tarvitaan laajempaa ja systemaattisempaa yhteistyötä. Se olisi mahdollista toteuttaa erityisen *venäläisille suunnatun jatko-opiskelijapoolin* puitteissa. Poolissa olisi jaossa vuosittain esimerkiksi 15–20 paikkaa. Opiskelijat valittaisiin haun perusteella aluksi yhdeksi vuodeksi kolmen lisävuoden optiolla. Hakuprosessin ja hallinnoinnin voisi toteuttaa Suomen Akatemia. Jatko-opiskelijoiden valinnassa tulisi ottaa huomioon sekä hakijan ansiot että vastaanottavan laitoksen takaamat ohjauspalvelut ja muun tutkimusympäristön taso. Haun tulisi olla avoin kaikkien tieteenalojen edustajille.

Toisen tavoitteen tulisi olla korkeatasoisten venäläisten senioritutkijoiden saaminen Suomeen. Se voitaisiin toteuttaa Suomen Akatemian ja Tekesin hallinnoiman *FiDiPro-ohjelman* puitteissa. Ensimmäiset ohjelman piirissä valitut asiantuntijat aloittivat työnsä vuoden 2007 alussa. Ohjelman säännöt eivät määrittele sitä, mistä maasta huippututkijat tulevat. Sekä Venäjällä että lännessä asuvien korkeatasoisten venäläisten tutkijoiden saaminen Suomeen edellyttäisi kuitenkin aktiivisempaa rekrytointia, koska heitä ei välttämättä tunneta Suomessa. Tämä koskee erityisesti luonnontieteitä.

Tärkeimmät Suomen Akatemiaa koskevat ehdotukset ovat siis:

- Tarvitaan lisää suunnatun rahoituksen kaltaisia *temaattisia yhteishakuja venäläisten rahoittajapartnerien kanssa*. Mahdollisia aloja: avaruustutkimus, ympäristötekniikka, logistiikka, tutkimuksen vaikuttavuus ja innovaatiopolitiikka, kulttuurienvälinen viestintä, venäläinen mentaliteetti, tietokonelingvistiikka, kasvatustiede, sosiaalipsykologia, nuorisokulttuuri.

³² Esimerkiksi Hollannin suurimmalla tiederahoittajalla *Netherlands Organisation for Scientific Research*'lla on meneillään massiivinen yhteistyöohjelma venäläisten tutkijoiden kanssa. Se sisältää yhteisprojekteja, jatkokoulutuspaikkoja, huippuyksikköyhteistyötä (ks. http://www.nwo.nl/nwohome.nsf/pages/NWOP_5VNPDPZ)

- *Perinteisiä vaihto-ohjelmia* tulee jatkaa, koska ne ovat kustannustehokas tapa kehittää Venäjä-yhteistyötä.
- *Venäläisten jatko-opiskelijoiden* houkuttelemiseksi Suomeen tarvitaan erityinen pooli, jossa on vuosittain 15–20 aloituspaikkaa eri aloille.
- *Korkeatasoisten venäläisten senioritutkijoiden houkuttelemiseksi* Suomeen Venäjältä tai länsimaista tarvitaan erityisiä rekrytointitoimia. Rahoitus voidaan toteuttaa Suomen Akatemian ja Tekesin hallinnoiman *FiDiPro-ohjelman* kautta.

9.3 Kansalliskirjaston ”Slavica” sekä muut kirjastot

Suomalaisten Venäjä-tutkijoiden käytössä on maineikas ”Slavica” eli virallisemmin *Kansalliskirjaston Slaavilainen kirjasto*. Sillä oli vuosina 1828–1917 oikeus saada kokoelmiinsa kappale jokaista Venäjällä painettua julkaisua. Venäläinen vapaakappalekokoelma sisältää kirjoja, sanoma- ja aikakauslehtiä, karttoja, lentolehtisiä ja kuvia kaikkiaan noin 110 000 nidettä. Aktiivisen vaihtotoiminnan ja kirjallisuuden ostojen ansiosta kirjastossa on paljon myös neuvostoajan aineistoa pääasiassa humanistisilta ja yhteiskuntatieteellisiltä aloilta. Selvästi vähemmän kirjallisuutta on Itä-Euroopan slaavilaisen kielialueen maista. Venäjän ja Neuvostoliiton ulkopuolella julkaistua emigranttikirjallisuutta on varsin kattavasti. Venäjän velkakonversio-ohjelman kautta saatiin mikrofilmejä (n. 8 000 kpl), kirjoja (2 650 kpl), karttoja (600 kpl) ja digitaalista materiaalia. Vaikka Slaavilainen kirjasto kattaa laajan maantieteellisen ja kielellisen alueen, valtaosa kokoelmasta on venäjänkielistä. Kokoelman laajuus on noin 10,5 hyllykilometriä.

Slaavilaisen kirjaston venäjänkielinen kirjakokoelma on ainutlaatuinen koko läntisessä maailmassa. Siksi ei ole ihme, että se vetää puoleensa myös ulkomaalaisia tutkijoita. Vierailijoita tulee Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen ohella myös Venäjältä. Kirjallisuuden saatavuutta lisää merkittävästi se, että suurin osa siitä on saatu takautuvasti tallennettua Helka-tietokantaan. Kokonaisuudessaan slaavilainen kirjasto kuuluu niihin harvoihin suomalaisiin tutkimusinfrastruktuureihin, joilla on maailmanlaajuista merkitystä.

Slaavilaisella kirjastolla on ollut vuodesta 2004 lähtien neuvottelukunta, jonka tarkoituksena on edistää yhteistyötä tutkijoiden ja kirjaston välillä sekä tukea kokoelmien ja palvelujen kehittämistä. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii ylikirjastonhoitaja, jäsenenä on eri alojen ja laitosten tutkijoita.

Yleisiä huomioita, johtopäätöksiä ja ehdotuksia

Vapaakappaleaika on kaukaista historiaa eikä Venäjän velkakonversio-ohjelman varaan voida tulevaisuudessa enää rakentaa hankintoja. Näin on palattu normaalitilanteeseen, jossa Slaavilainen kirjasto joutuu kamppailemaan Kansalliskirjaston muiden osien kanssa hankintamäärärahoista, tiloista ja henkilöresursseista. Tässä tilanteessa on vaarana, että Slaavilaisen kirjaston ylläpitäminen kansainvälisesti merkittävänä tutkimusresurssina jää muiden tavoitteiden jalkoihin. Tämä olisi suuri vahinko ei vain suomalaiselle Venäjä-tutkimukselle, vaan myös Suomen maineelle tutkimusta tukevana yhteiskuntana.

Muita huomioita:

- Slaavilaisen kirjaston *neuvottelukunnalla* voisi olla entistä aktiivisempi asema kirjaston kehittämisessä.
- Slaavilaisella kirjastolla voisi olla nykyistäkin merkittävämpi rooli *erilaisten Venäjään liittyvien tutkimusaineistojen hankinnassa ja käytön organisoimisessa*. Tämä edellyttää kuitenkin Kansalliskirjaston sisällä ratkaisuja, jotka tulevat tätä kehitystä.
- Kansalliskirjaston tulisi seurata *Venäjän digitointihankkeita* ja informoida niistä suomalaisia käyttäjiä.
- Kansalliskirjaston tulisi pikaisesti järjestää joustava kirjojen ja artikkelien *elektronisten kopioiden lainaus* venäläisistä kirjastoista. Mahdollisia partnereita ovat INION³³ tai jokin suuri yksittäinen kirjasto.

Slaavilaisen kirjaston ohella Suomessa toimii paikallisia yliopistollisia kirjastoja, joissa on jonkin verran Venäjää koskevaa kirjallisuutta. Paljon Venäjää koskevaa kirjallisuutta on myös Eduskunnan kirjastossa. Selvästi merkittävin kokoelma slaavilaisen kirjaston ulkopuolella on kuitenkin *Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin kirjasto*, jonka kokoelmiin kuuluu Venäjän ja muiden IVY-maiden aineistoja.³⁴ Kirjasto palvelee laajasti suomalaisia Venäjä-tutkijoita, mikä näkyy heiltä tulleissa vastauksissa. Tärkeän tutkimusmateriaalin muodostavat muun muassa Venäjän Federaation säädökset ja virallislähteet. Tämän ohella kirjaston erikoistehäväksi on viime vuosina muodostunut omakielisten kirjastopalveluiden tarjoaminen Suomessa asuville venäläisille. Heidän osuutensa käyttäjäkunnasta on noin kaksi kolmannesta. Kirjastoon hankitaan kirjallisuuden ohella huomattavan paljon venäläisiä lehtiä (vajaa 300, joista 33 sanomalehtiä). Kirjaston käyttöä tutkimustarkoituksiin on haitannut se, että kirjojen tietoja ei ole viety valtakunnalliseen tietokantaan. Tämä prosessi on kuitenkin alkanut. Instituutin asemaan palataan tekstissä tuonnempana.

Suomessa on myös temaattisia erilliskirjastoja. Niistä esimerkkinä voidaan mainita Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa toimivaa *Katariina-instituutin* (ent. Venäjän ja Itä-Euroopan kirkkojen tutkimuksen laitos) kirjasto, jossa on kirjallisen materiaalin ohella arvokas kokoelma ikonitutkimukseen liittyviä kuva-aineistoja.

9.4 Integrum-tietokanta ja muut tutkimusmateriaalit

Suomalaisten Venäjä-tutkijoiden käytössä on ollut vuodesta 2001 lähtien *Integrum*-tietokanta. Itse tietokanta – tai tarkemmin määriteltynä portaali, jonka kautta pääsee yli 3500 tietokantaan – sijaitsee Moskovassa. Kyseessä on maksullinen palvelu, jota ylläpitää yksityinen yritys. Suomalaiset tutkijat saivat käyttöoikeuden siihen osana velkakonversio-ohjelmaa. Aluksi sopimus kattoi 16 käyttöliittymää, seuraavassa vaiheessa 28. Näiden lisäksi Kansalliskirjasto ja Integrum ovat sopineet yli sadasta koekäyttöoikeudesta, jotka päättyvät 1.3.2007. Tarjoamalla koekäyttöä laajemmalle käyttäjäkunnalle haluttiin luoda pohjaa tulevan hankintakonsortion muodostamiseen.

Integrum-tietokanta on ainutlaatuinen tutkimusinfra millä tahansa kansainvälisellä kriteerillä mitattuna. Se kattaa noin 3000 lehtinimikettä (ei vain Moskovassa ja Pietarissa,

³³ Institut nautšnoi informatsii po obščestvennym naukam, joka on suuri valtakunnallinen yhteiskuntatieteellisestä kirjallisuudesta ja muusta tutkimusmateriaalista huolehtiva resurssikeskus Moskovassa.

³⁴ Tiedot perustuvat osoittain Ilkka Huovion opetusministeriölle tekemään selvitykseen.

vaan myös muissa Venäjän osissa ja ulkomailla julkaistuja venäjänkielisiä lehtiä), valtavat määrät virallisia asiakirjoja (laki- ja asetustekstejä, patenttien myöntödokumentteja yms.), erilaisia hakuteoksia, kaunokirjallisuutta jne. Tietokannan laajuudesta saa kuvan kun vertaa sitä kielitieteellisissä tutkimuksissa käytettävien aineistojen kokoon. Yleensä jo varsin laajana aineistona pidetään korpusta, jossa on 100 miljoonaa juoksevaa sanaa (sanetta). Integrumissa on yli 300 miljoonaa dokumenttia (sic!). Juoksevina sanoina laskettuna sen laajuus on kymmeniä miljardeja. Huolimatta valtavasta aineistomäärästä tietojen ja esimerkkien haku on suhteellisen vaivatonta ja nopeaa. Integrumissa on myös käännöskone: venäjänkielinen materiaali kääntyy muutamassa sekunnissa englannin- tai saksankieliseksi raakatekstiksi. Integrumia voivat käyttää monien eri alojen tutkijat (sosiologit, mediatutkijat, lingvistit, politiikan tutkijat, kirjallisuuden tutkijat, taloustieteilijät jne.). Venäjällä julkaistiin vuonna 2006 Integrumin tutkimuskäyttöä esittelevä kirja.³⁵ Siinä on neljä suomalaisen tutkijan kirjoittamaa artikkelia.

Tutkijakysely osoittaa, kuinka tärkeästä materiaalista on kyse. Useat tutkijat ovat hyvin innoissaan Integrumin tuomista mahdollisuuksista:

"Ainutlaatuinen tietokanta, joka jossain muodossa tulisi olla käytössä myös tulevaisuudessa."

"Kokemukseni Integrumista ovat erittäin positiivisia. Olen käyttänyt tietokantaa alusta alkaen ja käytän sitä viikoittain sekä omaan että opiskelijoiden tutkimustyöhön lähdemateriaalina."

"Erittäin hyvä. Erinomainen, maailmanluokan resurssi. Eräissä projekteissa olen käyttänyt sitä laajalti."

"Integrum-tietokanta on ollut hyvin tärkeä tutkimukselleni. En tiedä, miten olisin ilman sitä selvinnyt. Myös jatko- ja perusopiskelijani käyttävät sitä runsaasti opinnäytetöissään. Sen käyttö tulevaisuudessa on ehdottomasti varmistettava."

On toki tutkijoita, jotka eivät ole vielä käyttäneet Integrumia. Palautetta tuli myös tietokannan kattaman materiaalin suhteen. Palvelun kehittämiskommentit toimitetaan Kansalliskirjaston välityksellä Integrumin ylläpitäjälle.

Tällä hetkellä ei ole tiedossa, jatkuuko Venäjän velkasopimukseen perustuva käyttö vuoden 2007 vai 2008 loppuun. Tavoitteena on, että sopimuksen päättymisen jälkeen Integrum olisi suomalaisten tutkijoiden käytettävissä FinELibin sopimuksen kautta. Käytännössä tämä merkitsee opetusministeriön tai jonkin muun tahon FinELibille osoittamaa keskitettyä rahoitusta. Integrumin suomalaisille käyttäjille järjestettiin 31.1.2007 seminaari, johon osallistuivat myös Integrumin ja FinELibin edustajat. Seminaarissa kerättiin käyttäjien kokemuksia ja palautetta sekä pohjustettiin lisenssineuvotteluja. Suomalaisen Venäjä-tutkimuksen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että Integrumin käyttö taataan jatkossakin. Kokemus on osoittanut, että mahdollisuus käyttää tietokantaa suoraan omalta tietokoneelta lisää sen käytettävyyttä ratkaisevasti kirjastossa tapahtuvaan aineistohakuun verrattuna. Sen vuoksi *tavoitteena tulee ehdottomasti olla sellainen lisenssi, joka mahdollistaa tällaisen käytön erilaisille käyttäjäryhmille.*

Venäjällä on myös muita laajoja yhteiskuntatieteellisiä tietokantoja (portaaleja), esimerkiksi *Rossija – universitetskaja informacionnaja sistema* (www.cir.ru/index.jsp). *Tämänkaltaisia aineistoja tulisi pyrkiä hankkimaan Suomeen keskitetysti.* Olennaista on myös aineistojen markkinointi ja niihin liittyvä käyttöopastus, sillä muuten tutkijat ja opiskelijat eivät välttä-

³⁵ *Integrum – totšnyje metody i gumanitarnyje nauki.* Moskova 2006.

mättä näe niiden tuomia mahdollisuuksia oman tutkimuksensa kannalta.

Myös Venäjän lukuisissa arkistoissa on suuret määrät suomalaisia tutkijoita kiinnostavaa, *historiallisesti ja yhteiskuntatieteellisesti merkittävää aineistoa*. Aineiston saatavuus ja käytettävyys vaihtelee. Suomen Arkistolaitoksella on pitkät perinteet Suomea koskevien aineistojen kopioimisesta venäläisistä arkistoista. Arkistot ovat Neuvostoliiton aikana avautuneet suomalaisille kopiointihankkeille kolmesti: 1920-luvun lopulla, 1950-luvulla ja 1970-luvulla. Neuvostoliiton romahdettua elokuussa 1991 monet länsimaat aloittivat vilkkaan kopiointiyhteistyön Venäjän pääarkistohallinnon (Rosarhiv) ja yksittäisten arkistojen kanssa. Suomen arkistolaitoksella ei 1990-luvun alkuvuosien vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi ollut asettaa resursseja tällaisen tutkimus- ja kopiointiyhteistyön aloittamiselle. Arkistoita hyödynsivät aktiivisesti yhdysvaltalaiset tutkijat, skandinaaveista tanskalaiset ja ruotsalaiset. Yksittäiset suomalaiset tutkijat pääsivät kuitenkin työskentelemään venäläisissä arkistoissa. Arkistolaitos on selvittänyt kopiointiyhteistyön jatkamista. Mikrofilmaus perustui aikaisemmin vastavuoroisuuden periaatteeseen, eli venäläiset ovat saaneet Suomen arkistolaitokselta vastaavan määrän kopioita heitä kiinnostavista asiakirjoista. Arkistolaitoksen ja Rosarhivin välillä 2004 tehdyn sopimuksen perusteella aineistoa voidaan jäljentää sovittua maksua vastaan. Tämä helpottaa ja nopeuttaa yhteistoimintaa.

Arkistolaitos on opetusministeriön tuella käynnistänyt vuonna 2007 keskeisen Suomea koskevan aineiston mikrofilmaushankkeen. Tavoitteena on seuraavien kymmenen vuoden aikana jäljentää tutkimuksen kannalta keskeisiä aineistokokonaisuuksia suomalaisten tutkijoiden ja muiden asiakasryhmien käyttöön. Työn arvioidaan helpottavan tutkijoiden rekrytointia Venäjän ja Suomen historiaa käsittelevään tutkimukseen.

Arkistojen lisäksi tutkimuksellisesti merkittäviä jäljennekokoelmia on koottu yliopistojen laitoksille. Monet näistä aineistoista liittyvät käynnissä oleviin tai toimintansa jo päättäneisiin tutkimushankkeisiin. Näiden aineistojen olemassaolo on heikosti tunnettua eivätkä ne usein ole muiden tutkijoiden käytettävissä. Julkisen rahoituksen tehokkaammaksi hyödyntämiseksi Suomen Akatemian ja muiden rahoittajaorganisaatioiden tulisi edellyttää aineistojen hankinta- ja säilytysuunnitelman laatimista niiltä hankkeilta, jotka hankkivat saamallaan tutkimusrahoituksella käyttöönsä aineistokokoelmia. *Tutkimushankkeiden tulisi tehdä aineistojen hankinnassa ja säilyttämisessä yhteistyötä Arkistolaitoksen kuuluvien Kansallisarkiston ja maakunta-arkistojen kanssa ja hankkeen päätyttyä siirtää aineistot arkistoihin, jotka voivat vastata niihin kohdistuvasta tietopalvelusta*. Paremmalla koordinaatiolla voidaan välttää aineistojen tilaamista useaan kertaan ja saada näin aikaan merkittäviäkin kustannussäästöjä.

9.5 Muita toimijoita ja sidosryhmiä

Suomen pankin Siirtymätalouksien tutkimuslaitos harjoittaa muun muassa Venäjän ja Kiinan talouksien seurantaa sekä niitä koskevaa kansantaloustieteellistä tutkimusta. Henkilöstöä tutkimuslaitoksessa on 14, joista 10 tutkijoita. Useat laitoksen tutkijat ovat samalla jatkoopiskelijoita, muutama myös opettaa korkeakouluissa. Suuri osa tutkimuksesta ja raporteista julkaistaan englanniksi laitoksen kotisivulla, jolla noin 150 000 käyntiä kuukaudessa. Pääosa julkaisujen levikistä on ulkomailla. Laitoksen tutkijat pitävät noin 150 esitelmää vuodessa, suurimman osan niistä erilaisille yritysyleisöille.

Tekes on yritysten, yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkimus- ja tuotekehitysprojektien valtiollinen rahoittaja ja aktivoija. Tekes auttaa yrityksiä muuttamaan

kehittämiskelpoinen idea liiketoiminnaksi tarjoamalla rahoitusta ja asiantuntijapalveluja. Yksi Tekesin tavoitteista on edistää yritysten kansainvälistä kilpailukykyä. Venäjä-yhteistyö ei ole vielä ollut Tekesin toiminnassa kovin keskeisellä sijalla. Se on kuitenkin mainittu Tekesin kansainvälisen toiminnan linjauksissa ja erityinen Venäjä-tiimi työstää parhaillaan sisäistä tarvekartoitusta Venäjään liittyvien toimenpiteiden pohjaksi. Useissa teknologiaohjelmissa on jo toteutettu tai suunnitellaan erilaisten substanssiselvitysten teettämistä sekä vierailujen ja yhteisseminaarien järjestämistä. Tekes on myös mukana kauppa- ja teollisuusministeriön vetämän Pietarin Innovaatiokeskuksen valmistelussa. Tekesin teknologiaohjelmista kiinnostusta Venäjää kohtaan ovat osoittaneet ainakin FinNano (nanoteknologia), Symbio (biotekniikasta tuotantoon), Masina (koneenrakennus), Vamos, Giga, Verso (it-ala) ja Serve (innovatiiviset palvelut). Myös kiinteistö- ja rakennusala tähyilee Venäjän suuntaan.

Tekes toteaa, että pidemmällä tähtäimellä, Venäjän innovaatiojärjestelmän kehityksen myötä, yhteistyömuodot muuttunevat nykyisestä asemasta potentiaalisena vientimarkkina- na yksittäisiin tutkimusyhteistyöprojekteihin, yritysten t&k-hankkeisiin ja maiden välisiin yhteisiin tutkimus- ja kehitysohjelmiin. Tekes katsoo, että Venäjään liittyvät tietotarpeet ovat valtavat monilla aloilla.

Sitran toiminnassa Venäjä-ohjelma (2005–2007) on yksi kuudesta toimintaohjelmasta. Venäjä-ohjelman tärkeimmät toimintamuodot ovat suomalaisten yritysten Venäjälle pyrkimisen avustaminen, suomalais-venäläisten foorumien järjestäminen sekä suomalaisten yritysten edesauttaminen ympäristöalan PPP-hankkeissa³⁶. Ohjelman piirissä työskentelee viisi henkeä (sekä kaksi neuvonantajaa), sen taloudelliset resurssit ilman palkkakustannuksia ovat 3,5 milj. euroa kolmelle vuodelle. Kolmivuotisen ohjelmansa aikana Sitra on antanut liike-elämän edustajille koulutusta Venäjällä toimimisesta ja sen perusedellytyksistä sekä pyrkinyt luomaan uusia verkottuneita toimintamalleja. Sitra on tehnyt jonkin verran yhteistyötä Aleksanteri-instituutin kanssa. Instituutin johtaja osallistui Venäjä-strategiatyöryhmän työskentelyyn.

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin kohtalo tuli ikävällä tavalla päivänvaloon syksyllä 2006, kun kävi ilmi, että valtion budjettiesityksessä vuodelle 2007 sille oli varattu vain puolen vuoden määrärahat. Myöhemmin eduskunta päätti budjetin palauttamisesta koko vuodelle. Budjettiesitys oli osoitus huonosta hallintomenettelystä, koska samaan aikaan opetusministeriön nimeämä selvitysmies oli tekemässä suunnitelmaa instituutin rakenteelliseksi kehittämiseksi. Selvitysmiehen työn pitäisi olla valmis helmikuun lopussa 2007. Sen vuoksi tässä yhteydessä on turhaa ennakoita instituutin kohtaloa.

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos Etna on yksityinen, voittoa tavoittelematon talouden tutkimus- ja ennustelaitos. Sen piirissä valmistuu vuosittain 10–15 suurempaa tutkimushanketta. Tutkimustyön tulokset julkaistaan sekä kirjoina että Keskusteluaiheita-sarjassa. Etna on verkostoitunut kotimaisiin ja kansainvälisiin tutkimuslaitoksiin sekä tutkijoihin ja se pyrkii levittämään tutkimustietoa koko kansantalouteen. Venäläisten tutkijoiden kanssa Etna on tehnyt tiivistä yhteistyötä vuodesta 1999. Tutkijat edustavat pääosin pietarilaisia ja moskovalaisia yliopistoja ja yrityksiä. Etna oli vetovastuussa EU:n rahoittamasta moskovalaisesta Resep-tutkimuslaitoksesta ja oli mukana Venäjän lähialueiden talousseurantaprojektissa.

Venäjä-tutkimuksen alalla Etna on julkaissut lukuisia kirjoja, raportteja, artikkeleita ja keskustelumuitioita. Julkaisuissa käsitellään mm. Venäjän eri teollisuudenaloja, Suomen ja Venäjän välisen kaupan kysymyksiä ja talousnäkyymiä, Venäjän energiatuotannon mennei-

³⁶ PPP = Public Private Partnership

syyttä ja nykytilaa, venäläisten yritysten kilpailukykyä jne.

Etlassa katsotaan, että Venäjän taloudellinen merkitys Suomelle kasvaa edelleen. Suomessa on potentiaalia nousta Venäjä-osaamisen keskuksiksi. Jotta yliopistojen koulutus- ja tutkimustoiminta loisi mahdollisimman hyvän pohjan Suomen Venäjä-osaamiselle, tulee Venäjän talouden ja kielen opetusta Etlan mukaan lisätä. Myös vaihto-ohjelmia tulisi vilkastuttaa ja julkisen projekti- ja muun rahoituksen (matkat, oleskelu, tutkijoiden jatkokoulutus, kansainvälisiin julkaisuihin artikkelien kirjoittaminen yms.) määrää lisätä.

Fintra on yritysten kansainvälisen liiketoiminnan kehittämiseen erikoistunut yritys, joka valmentaa yrityksiä ja yksilöitä erityisesti vientiin ja kansainvälistymiseen liittyvissä seikoissa. Koulutus suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä yritysten ja koti- ja ulkomaisen asiantuntijoiden kanssa. Venäjän kauppiaan liittyvällä koulutuksella on tärkeä rooli sen toiminnassa. *Fintran* Pietarin tytäryhtiö tarjoaa suomalaisyrityksille, Pietarissa toimiville ulkomaalaisomisteisille yrityksille sekä kansainvälistyville venäläisyrityksille liiketoiminnan valmennusta myös Pietarissa.

Suomalais-Venäläinen kauppakamariyhdistys ry (SVKK) toimii kuudessa toimipisteessä, joista neljä on Venäjällä. SVKK:n missio on edistää yritysten liiketoimintaa ja kilpailukykyä sekä maiden välisiä taloussuhteita Venäjällä ja Suomessa. Se toteuttaa missiotaan tarjoamalla yrityksille tieto- ja markkinointipalveluja (asiantuntijapalvelut, koulutus, markkinatutkimukset, tiedotus, painotuotteet, kansainvälistymisohjelmat, toiminta-apu). SVKK palvelee kaikkia yrityksiä, mutta jäsenillä on tiettyjä etuuksia. Palvelujen käyttäjinä ovat niin pienet, keski- kuin suuretkin yritykset. Jäsenistä enemmistö on pieniä ja keskiuuria yrityksiä. SVKK:lla on vajaa 800 jäsentä, joista suomalaisia noin 680. SVKK toimii jäsenistönsä etujärjestönä. SVKK:n hallitus ja toimiva johto pyrkivät vaikuttamaan erilaisissa työryhmissä ja projekteissa kysymyksiin, jotka jarruttavat Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitystä.

Suomi-Venäjä-Seuran ensisijainen tehtävä on edistää Suomen ja Venäjän välistä yhteistyötä elämän eri aloilla. Seura tarjoaa toimintaa ja palveluja kaikille Venäjästä tai venäläisyydestä kiinnostuneille. Se muun muassa järjestää matkoja, koordinoi kielikursseille osallistumista ja oppilasvaihtoa, tarjoaa viisumipalveluja, julkaisee jäsenlehteä sekä ylläpitää venäläisten kirjojen nettimyymälää. Kulttuuritoiminnan alalla seura osallistuu kulttuurifoorumin ylläpitoon sekä tutustuttaa nettisivuillaan maallikon venäläisen kulttuurin piirteisiin. Venäjä-info on seuran ylläpitämä palvelu, joka etsii ja toimittaa tietoa kaikesta Venäjään liittyvästä. Sen yhteydessä toimivat muun muassa materiaali-, neuvonta- ja käännöspalvelu. Nettisivuilla on runsaasti tietoa paitsi Venäjästä, myös suomalais-venäläisestä kanssakäymisestä. Venäjä-info julkaisee myös erilaisia Venäjää esitteleviä kirjasia. Seura luo toiminnallaan pohjaa laajemmalle Venäjä-yhteistyölle ja Venäjä-osaamiselle.

Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumitoiminta käynnistyi vuonna 2000. Sen avulla pyritään aktivoimaan ja helpottamaan suomalaisten ja venäläisten kulttuuritoimijoiden välistä yhteistyötä. Mukana toiminnassa ovat kaikki Suomen läänit sekä 12 Luoteis-Venäjän aluetta. Kulttuurifoorumiin liittyvän partneritoiminnan avulla autetaan yhteistyöstä kiinnostuneita suomalaisia ja venäläisiä kulttuurikentän toimijoita löytämään toisensa ja käynnistämään yhteistyöhankkeita. Kolmipäiväinen kulttuurifoorumitapahtuma järjestetään vuorovuosina Suomessa ja Venäjällä. Se tarjoaa kohtauspaikan yhteistyöstä kiinnostuneille partneripareille Suomesta ja Venäjältä. Foorumien yhteydessä järjestetään yhteisistuntoja ja teemaseminaareja, joissa syvennyttään suomalais-venäläisen kulttuuriyhteistyön eri osa-alueisiin. Foorumitoimintaa järjestävät Suomi-Venäjä-Seura, Suomen opetusministeriö sekä venäläinen pääkoordinaattori ja suomalainen ja venäläinen työryhmä.

Suomen Pietarin instituutti on Pietari-säätiön ylläpitämä keskus, jonka päätehtävänä on suomalaisen kulttuurin ja muun osaamisen esilletuominen Pietarissa ja sen lähialueilla.

Vuoden 2007 erityisteemana on suomalainen musiikki. Instituutti on vuoden 2006 lopulla vuokrannut uudet toimitilat Pietarin kaupungilta aivan kaupungin keskustasta. Vuokra-aika on 49 vuotta. Kun rakennus saadaan saneerattua, siihen sijoittuu myös muita suomalaisia toimijoita. Neuvotteluja on käyty muun muassa tehty Helsingin ja Turun kaupunkien, Suomalais-Venäläisen kauppakamarin, Matkailun edistämiskeskuksen, Fintran ja Designfoorumin kanssa. Lisäksi rakennukseen tulee suomalais-venäläinen koulu sekä opiskelija- ja tutkija-asuntoja sekä taitelija-ateljee. Siitä on muodostumassa tietynlainen Suomi-talo, suomalaisten tukikohta ja näyteikkuna Pietarissa.

Suomen Ylioppilaskuntien Liiton (SYL) toiminnassa kansainvälisillä asioilla on aina ollut merkittävä osa. Venäjän liittyttyä Bolognan prosessiin ovat suhteet maahan entistäkin kiinteämmät. Aihetta on sivuttu muun muassa loppuvuodesta 2006, jolloin SYL:n edustajat osallistuivat Moskovassa järjestettyyn kansainväliseen seminaariin ”Euroopan yhtenäisen korkeakoulualueen tekeminen todellisuudeksi: Opiskelijoiden rooli”. Sen panelistit painottivat opiskelijoita osana kansallista nuorisopolitiikkaa ja toivoivat Venäjän opiskelijaliikkeen kansallistuvan ja osallistuvan eurooppalaiseen prosesseihin muiden opiskelijoiden tavoin. Venäläisten opiskelijoiden osallistumisesta seminaariin pidettiin erittäin tervetulleena signaalina ja seminaarin toivottiin avaavan uusia yhteistyömahdollisuuksia eurooppalaisten ja venäläisten opiskelijoiden välille. Vuoden 2007 toimintasuunnitelmassa SYL on kirjannut Venäjä-yhteistyön luomisen ja juurruttamisen kansainväliseksi painopisteekseen ja on kiinnostunut käymään Venäjä-yhteistyöstä keskustelua Suomessa toimivien sidosryhmien kanssa.

Tutkijoiden yhteydenpidon kannalta merkittävä rooli on tieteellisillä seuroilla. *Suomen Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuralla* on noin 330 jäsentä. Seura julkaisee Idäntutkimus-nimistä tieteellistä aikakauskirjaa ja järjestää tieteellisiä tapahtumia. Idäntutkimus-lehti on viime vuosina noussut keskeiseksi Venäjä-tutkimuksen julkaisufoorumiksi Suomessa. Viimeisimmät numerot käsittelevät uskontoa, Putinia, musiikkia ja sukupuolta. Lehdessä on erityyppisiä kirjoituksia:

- substanssiartikkeleita (referee-julkaisuja)
- yleisluontoiset näkökulma- ja teema-artikkelit kyseisen numeron aiheesta
- arvosteluja tieteellisistä teoksista, kaunokirjallisuudesta, musiikista, elokuvista ja näyttelyistä
- ajankohtaistietoa tapahtumista Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen alalta
- keskustelupalsta

Lisäksi toimii *Suomen Slavistipiiri*, johon kuuluun noin 125 jäsentä. Se järjestää seminaareja slaavilaisten kielten ja kulttuurien alalta.

Toimeksiantokirje

DNO 54/040/2006

Opetusministeriö
8.8.2006

Professori Arto Mustajoki
Helsingin yliopisto

Asia: Yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittäminen

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistyminen on nostettu keskeiseksi tavoitteeksi kaikissa viimeisimmissä kansallisissa Suomen kilpailukykyä pohtineissa selvityksissä ja toimenpideohjelmissa. Suomen on jatkossakin vahvistettava korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistä kilpailukykyä osana yleistä taloudellista kilpailukykyään. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2003–2008 asettaman kansainvälistymisen ja kansainvälisten yhteistyöverkkojen vahvistamisen tavoitteet ja valtioneuvoston 7.4.2005 periaatepäätös ja sen toimeenpano julkisen tutkimusjärjestelmän kehittämisestä edellyttävät käytännössä myös Venäjän kanssa tehtävän yhteistyön tarjoaman potentiaalın hyödyntämistä.

Opetusministeriön Venäjä-toimintaohjelmilla vuodesta 1995 ja vuodesta 2003 on tuettu yliopistojen Venäjä-yhteistyön kehittämistä ja ohjelmien toisena painopisteenä suomalaisen Venäjä-osaamisen vahvistamista sekä strategisista tavoitteista sopimalla että tukihankkeita rahoittamalla. Opetusministeriön ja yliopistojen välisissä tulossopimuksissa kaudella 2004–2006 sekä kaudelle 2007–2009 on Venäjä-yhteistyö sovittu kansainvälistymisen erityiseksi painopisteeksi.

Osa yliopistoista on linjannut Venäjän-yhteistyön omaksi painoalaksi ja määritellyt sen sisällölle oman profiilinsa ja osaa Venäjä-toiminnasta on toteutettu verkostoitumalla. Kansallisena Venäjä-keskuksena on kehitetty Helsingin yliopiston Aleksanteri Instituuttia, joka toimii myös valtakunnallisen Venäjän ja Itä-Euroopan tutkijakoulun koordinaattorina. Venäjää koskevaa muuta tutkintokoulutusta yliopistoissa on Aleksanteri Instituutin toiminnassa tuettu ns. maisterikoulun opintotarjonnalla. Venäjä-yhteistyössä on meneillään kaksi Cross - Boarder University -hanketta, joissa kehitetään yhteisiä maisteriohjelmiä venäläisten yliopistojen kanssa.

Opetusministeriö on päättänyt käynnistää selvitystyön, jonka tavoitteena on arvioida kansainvälistymiskehityksen edistyminen Venäjä-osaamisen osalta ja tuottaa ehdotuksia alan kehittämisestä tulevaisuudessa. Selvitystyön erityisenä näkökulmana on korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteet, joita on esitetty opetusministeriön keskustelumuistiossa 8.3.2006.

Opetusministeriö on kutsunut Teidät laatimaan selvityksen ja ehdotukset yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen ml. venäjän kielen opetuksen kehittämiseksi. Opetusministeriön tavoitteena on käynnistää selvityksen pohjalta Venäjä-yhteistyön organisointiseksi yliopistosektorilla rakenteellisen kehittämisen hanke.

Selvityksessä tulee:

- 1 Arvioida kokonaisuutena yliopistojen Venäjä-yhteistyön lisääntymistä ja yhteistyön vaikuttavuutta yleisen kansainvälistymiskehityksen näkökulmasta. Kokonaisuuteen tulee sisällyttää arvio siitä, onko aiemmin sirpaloitunut rakenne kehittynyt toimivammaksi ja onko verkostoitumalla saavutettu tehokasta yhteistyötä.
- 2 Arvioida yliopistojen Venäjä-yhteistyön koulutus- ja tutkimustoiminnan vakiintumista ja laajuutta arvioituun tarpeeseen vastaamiseksi.
- 3 Arvioida osana kokonaisuutta Helsingin yliopiston Aleksanteri Instituutin toiminta ja tehdä ehdotuksia, miten instituutin toimintaa tulisi suunnata ja organisaatiota kehittää niin, että instituutti kykenisi vastaamaan kansallisena Venäjä-keskuksena alan kehittämistä ja yliopistojen yhteistyön koordinaatiosta.
- 4 Arvioida tarve ja vaihtoehdot suomalais-venäläisen Cross-Border University -hankkeiden maisteriohjelmien kansallisen tukiyksikön perustamiseksi. Tuki-yksikön tehtävänä on yhdessä CIMOn kanssa Venäjä-yhteistyön kehittäminen ja syventäminen tukemaan yliopistojen kansainvälistä tutkinto-opiskelua ja opiskelija- ja opettajavaihtoa.
- 5 Selvityksen tausta-arvioihin perustuvien ehdotusten tulee muodostaa kokonaisesitys yliopistojen Venäjä-yhteistyön tutkimus- ja koulutustoiminnan ja Venäjä-osaamisen jatkuvan kehittämisen järjestämiseksi siten, että laatua, vaikuttavuutta ja kansainvälistymistä voidaan vahvistaa ja että toiminnan hajanaisuutta voidaan vähentää.

Selvityksessä tulee ottaa huomioon mm. valtioneuvoston periaatepäätös 7.4.2005 julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteiden kehittämisestä, opetusministeriön keskustelumuisio 8.3.2006 rakenteellisen kehittämisen periaatteista sekä tiede- ja teknologianeuvoston "Tiede, teknologia, innovaatiot" 2006 asiakirja sekä Suomen Akatemian ja TEKESin ennakointiraportti FinnSight 2015.

Selvityshenkilön tulee kuulla yliopistoja, Kansainvälisen henkilövaihdon keskusta ja työelämän edustajia sekä olla yhteydessä Jyväskylän yliopistossa tehtävään opetusministeriön tilaamaan kieliprojektiin.

Selvitystyön tulee valmistua vuoden 2006 loppuun mennessä.

Opetusministeriö nimeää ministeriön yhteyshenkilöiksi ylitarkastaja Sirkka-Leena Hörkön ja neuvotteleva virkamies Ilkka Turunen.

Selvitystyön kustannukset maksetaan erillisen toimeksiantosopimuksen mukaisesti momentilta 29.10.22.1.

Johtaja

Markku Mattila

Opetusneuvos

Ari Saarinen

TIEDOKSI Yliopistot
Kansliapäällikkö Harry Skog
Ylijohtaja Sakari Karjalainen
Johtaja Anita Lehikoinen
Erityisavustaja Vesa Vuorenkoski
Ylitarkastaja Sirkka-Leena Hörkkö
Neuvotteleva virkamies Ilkka Turunen

Kuvaus selvityksen tekemisestä

Yliopistojen rehtoreita pyydettiin nimeämään yhteyshenkilöt, joiden tehtävänä oli koota omaa yliopistoaan koskevat tiedot. Seuraavat henkilöt toimivat tässä tehtävässä:

Helsingin kauppakorkeakoulu	Riitta Kosonen
Helsingin yliopisto	Esko Koponen
Joensuun yliopisto	Jari Ratilainen
Jyväskylän yliopisto	Marjatta Vanhala-Aniszewski
Kuopion yliopisto	Anitta Etula
Lapin yliopisto	Leena Lehtinen
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	Jari Jumpponen
Maanpuolustuskorkeakoulu	Alpo Juntunen
Oulun yliopisto	Matti Joensuu
Sibelius-Akatemia	Tuovi Martinsen
Svenska handelshögskolan	Marianne Heikell
Taideteollinen korkeakoulu	Eija Salmi
Tampereen yliopisto	Arja Rosenholm
Teatterikorkeakoulu	Paula Tuovinen
Teknillinen korkeakoulu	Mervi Rantanen
Turun kauppakorkeakoulu	Kari Liuhto / Valteri Kaartemo
Turun yliopisto	Riitta Pyykkö
Vaasan yliopisto	Francesca Cucinotta
Åbo Akademi	Harriet Klåvus

Tutkijoille osoitettu kysely suoritettiin luottamuksellisesti siten, että vastaajan henkilöllisyys pysyy salassa. Vastaajia oli kaikkiaan 104. Alla on myös tämä kysely, samoin Suomessa asuville akateemisille venäläisille osoitettu kysely, johon vastasi 16 henkilöä.

Selvitystä tehtäessä käännyttiin eri organisaatioiden puoleen sähköpostitse. Niiden puolesta vastasivat seuraavat henkilöt:

CIMO	Ulla Ekberg => Juha Ketolainen
Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA	Risto Penttilä
Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA	Pekka Yli-Anttila => Hannu Hernesniemi
Fintra	Tuija Eloranta
Kansallisarkisto	Jussi Nuorteva
Market-Visio Oy / Gartner	Olavi Filppula
Sitra	Maaret Heiskari
Slaavilainen kirjasto (Kansalliskirjasto)	Kai Ekholm => Irma Reijonen
Suomalais-Venäläinen kauppakamari	Mirja Tiri
Suomen Akatemia	Anneli Pauli => Mikko Ylikangas
Suomen Pankin Siirtymätalouksien tutkimuskeskus	Pekka Sutela
Tekes	Reijo Munther => Kirsti Vähä-Pietilä

Selvityksen aikana on haastateltu seuraavia henkilöitä:

Gorschkow-Salonranta, Elena, kansainvälisten asioiden sihteeri, SYL
Hakala, Esa, informaatikko, Aleksanteri-instituutti
Heinonen, Eeva, hallituksen jäsen (kansainväliset asiat), SYL
Hellenberg, Timo, yhteyspäällikkö, Aleksanteri-instituutti
Hörkkö, Sirkka-Leena, ylitarkastaja, opetusministeriö
Jänis-Isokangas, Ira, koulutuspäällikkö, Aleksanteri-instituutti
Kaakkurinniemi, Tapani, koulutusjohtaja, Aleksanteri-instituutti
Kahla, Elina, julkaisupäällikkö, Aleksanteri-instituutti
Kangaspuro, Markku, tutkimuspäällikkö, Aleksanteri-instituutti
Kivinen, Markku, johtaja, Aleksanteri-instituutti
Korhonen, Anna, kehittämisspäällikkö, Aleksanteri-instituutti
Kosonen, Riitta, johtaja, CEMAT, Helsingin kauppakorkeakoulu
Luukkanen Arto, johtaja, Cross-border University
Munther, Reijo, teknologiajohtaja, Tekes
Mustaparta Annakaisa, opetusneuvos, Opetushallitus
Nenola Aino, dekaani, humanistinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
Turunen Ilkka, neuvotteleva virkamies, opetusministeriö
Vartiainen, Perttu, rehtori, Joensuun yliopisto
Väisänen Tuula, puheenjohtaja, Suomen Venäjänopettajien yhdistys

Selvityksen luonnos lähetettiin kommentoitavaksi kaikille vastaajille ja haastatelluille sekä lisäksi seuraaville henkilöille: Helena Autio-Meloni (Suomen Pietari-instituutti), Ilkka Huovio (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin selvitysmies), Kari Ketola (Pietari-säätiön valtuuskunnan pj., UPM-Kymmene), Timo Laukkanen (Elinkeinoelämän keskusliitto), Eva Lijebloom (Hanken), Maija Lummpuro (Opm), Valdemar Melanko (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin entinen johtaja), Tuija Nikko (HSE), Liisa Tahvanainen (CBU) sekä ne ”venäjän laitosten” johtajat jotka eivät olleet yliopistojensa yhteyshenkilöitä.

Kysely yliopistoille koskien Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittämistä

Kyselyssä käytetään seuraavia määritelmiä:

Yliopistojen *Venäjä-yhteistyöllä* tarkoitetaan millä tahansa koulutus- tai tutkimusalalla tapahtuvaa systemaattista kanssakäymistä venäläisten yliopistojen ja muiden organisaatioiden kanssa.

Venäjä-osaamisella tarkoitetaan sitä tietovarantoa, joka syntyy Venäjään maana, valtiona, yhteiskuntana, kulttuurina tai kielenä kohdistuvasta tutkimuksesta ja siihen perustuvasta koulutuksesta.

Näiden seikkojen lisäksi selvitetään venäjän kielen opetuksen asemaa yliopistossanne sekä yliopiston suhdetta ja suhtautumista Aleksanteri-instituutin toimintaan ja Cross Border University –konseptiin. Selvityksessä ollaan siis kiinnostuneita *koko yliopiston* näkemyksestä näihin asioihin.

Vastata voi joko käyttäen tätä kyselylomaketta pohjana tai erilliseen tiedostoon. Vastauksen pyydän lähettämään 24.11. mennessä sähköpostitse allekirjoittaneelle ja Maria Pitkälle, joka avustaa selvityksen tekemisessä (maria.k.pitkanen@helsinki.fi).

Paljon kiitoksia avustanne
Arto Mustajoki
09-19122986
arto.mustajoki@helsinki.fi

1. Venäjä-yhteistyö

Mitä vaihto- tai muita sopimuksia yliopistollanne on venäläisten partnereiden (yliopistot tai vastaavat) kanssa?

Miten ne käytännössä toimivat?

Lähtevien opiskelijoiden / opettajien / tutkijoiden määrä vuositasolla?

Saapuvien opiskelijoiden / opettajien / tutkijoiden määrä vuositasolla?

Mitä aloja he edustavat?

Millaisia suunnitelmia yliopistollanne kehittää näitä suhteita?

Onko teillä määriteltynä jokin Venäjän alue, jonka kanssa erityisesti haluatte kehittää yhteistyötä?

Millä tutkimus- ja koulutusaloilla katsotte Venäjällä olevan eniten potentiaalia yhteistyölle?

Mikä on Venäjä-yhteistyön osuus (merkitys / painoarvo) yliopistonne kansainvälisessä toiminnassa?

Mitä esteitä näette Venäjä-yhteistyön kehittämisessä?

Onko yliopistollanne yhteistyötä venäläisten yritysten tai Venäjän kanssa kauppaa harjoittavien yritysten kanssa?

Muita mahdollisia kommentteja koskien yhteistyötä erilaisten sidosryhmien kanssa.

2. Venäjä-osaamiseen kohdistuva opetus ja tutkimus

A. Kaikkia yliopistoja koskeva osuus:

Onko Venäjä-tutkimus mainittu yliopiston strategiassa?

Onko yliopisto itse panostanut Venäjä-tutkimukseen?

Miten mahdollinen opetusministeriöltä saatu tuki on vaikuttanut Venäjä-osaamisen kehittämiseen?

Onko yliopisto saanut muilta tahoilta resursseja tähän toimintaan?

Millä aloilla teillä on Venäjään liittyvää opetusta? Mainitkaa mahdolliset oppiaineet / opintokokonaisuudet / kurssit?

Mitkä laitokset tekevät Venäjään kohdistuvaa tutkimusta?

Millä tasolla katsotte Venäjä-osaamiseen kohdistuvan koulutuksen ja tutkimuksen olevan yliopistossanne kansallisesti ja kansainvälisesti verrattuna?

Kertokaa mahdollisista suunnitelmistanne tällä alueella.

Mainitkaa vuosina 2000–2006 valmistuneet Venäjään liittyvät väitöskirjat

B. Jos yliopistossanne on venäjän kieli ja kirjallisuus (tai kulttuuri) ja/tai venäjän kääntäminen pääaineena, vastatkaa lisäksi seuraaviin kysymyksiin:

- a Tilastoa vuosien 2000–2005 osalta kultakin vuodelta erikseen:
- Sisääntotto ja pääsykokeeseen osallistuneiden määrä – jos on eri kategorioita (valintakoe, tasokoe, ulkomaalaisten valintakoe tms.) eriteltynä ryhmittäin
 - Suoritetut opintoviikot/opintopisteet (mainitkaa kummasta on kyse) opintotasoinnain (perusopinnot, aineopinnot, syventävät opinnot)
 - Maisterin ja tohtorin tutkinnot

Tilastoa tai sanallisia kuvauksia:

- Venäjää pääaineenaan lukevien tavallisimmat sivuaineet
- Sivuaineopiskelijoiden määrä
- Äidinkielisten opiskelijoiden osuus opiskelijoista
- Keskimääräinen valmistumisaika perustutkinnossa

- b Henkilökunta vuoden 2006 alussa jaoteltuna seuraaviin kategorioihin:

Perusbudjetilla toimivat

- Professorit
- Yliopistonlehtorit, lehtorit ja päätoimiset tuntiopettajat
- Assistentit
- Muu perusbudjetilla toimiva henkilökunta
- Tuntiopetus muutettuna henkilötöyvuosiksi

Täydentävällä rahoituksella toimiva henkilökunta (tutkijakoulut, projektit, hankkeet):

- Jatko-opiskelijat / Tutkijatohtorit / Muut

- c Laitoksen budjetti vuonna 2005 eriteltynä

- Perusbudjetti (mukaan lukien tilakustannukset)
- Täydentävä rahoitus

- d Vuoden 2006 alussa meneillään olevat projektit

- e Tutkimuksen painopisteet

- f Mitä suunnitelmia on olemassa oppiaineen / henkilöstörakenteen / opetuksen / tutkimustoiminnan kehittämiseksi?

3. Venäjän kielen opetus kaikkien tiedekuntien opiskelijoille

Millaisia venäjän kursseja on tarjolla kielikeskuksessa (tai vastaavassa) kaikkien tiedekuntien opiskelijoille?

Mikä oli niiden yhteenlaskettu opiskelijamäärä vuonna 2005?

Paljonko opintoviikkoja suoritettiin yhteensä näillä kursseilla vuonna 2005?

Mille tasolle venäjää on mahdollista opiskella kielikeskuksessa (tai vastaavassa)?

4. Yliopiston näkemys Aleksanteri-instituutin toiminnasta

Aleksanteri-instituutti on Helsingin yliopistoon vuonna 1996 perustettu valtakunnallinen Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuskeskus. Sen tehtävänä on palvella Venäjän ja Itä-Euroo-

pan tutkimuksen, opetuksen ja tuntemuksen kenttää erityisesti yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden alalla. Instituutti koordinoi ja edistää yhteistyötä ja vuoropuhelua akateemisen maailman, hallinnon, päättäjien, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan välillä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Aleksanteri-instituutin toiminta jakautuu erilaisiin aktiviteetteihin, kuten maisterikoulu, tutkijakoulu, erilaiset projektit, luentotilaisuudet ja seminaarit, informaatiopalvelut jne.

Erillisessä kyselyssä selvitetään yksittäisten tutkijoiden näkemystä asiasta, tässä yhteydessä kiinnostaa nimenomaan *yliopiston näkemys*.

Missä määrin Aleksanteri-instituutti on onnistunut tehtävässään kansallisena Venäjäkeskuksena ja yliopistojen yhteistyön koordinoijana?

Kokemuksenne ja näkemyksenne maisterikoulusta? Kehitysehdotuksia?

Kokemuksenne ja näkemyksenne tutkijakoulusta? Kehitysehdotuksia?

Kokemuksenne ja näkemyksenne Aleksanteri-instituutin järjestämistä seminaareista ja yleisötapahtumista? Kehitysehdotuksia?

Kokemuksenne ja näkemyksenne RUSSIAINFO-portaalista? Kehitysehdotuksia?

Mitä muita ideoita yliopistollanne on Aleksanteri-instituutin toiminnan kehittämiseksi?

5. Yliopiston näkemys Cross-Border University -konseptista

Suomessa on valmisteltu vuodesta 2004 lähtien Finnish-Russian Cross-Border University CBU™ -konseptia (CBU). Suomen puolelta siihen osallistuvat Helsingin, Joensuun, Tampereen ja Kuopion yliopistot sekä Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Suunnitteluvastuu on ollut Joensuun yliopistolla. Venäläisistä yliopistoista mukana ovat Pietarin ja Petroskoin valtionyliopistot, Pietarin teknillinen valtionyliopisto sekä Pietarin eurooppalainen yliopisto. CBU:n tavoite on yhteisten maisteriohjelmien avulla lisätä ja syventää yhteistyötä suomalaisten ja venäläisten yliopistojen välillä. Vuonna 2007 alkavat kuuden alan maisterikoulut (kauppa ja hallinto, metsätalous ja ympäristötekniikka, historia, informaatioteknologia, kansainväliset suhteet sekä kansanterveys). Kullakin teema-alueella on oma vastuuyliopisto Suomessa ja Venäjällä. Opetuskielenä on englanti. Hanketta ovat rahoittaneet sekä ulkoministeriö että opetusministeriö. Jatkossa on päätettävä muun muassa se, millaisen koordinoivan tukiyksikön CBU tarvitsee Suomessa.

Mikä on yliopiston näkemys CBU:sta?

Onko se tehokas keino lisätä koulutusyhteistyötä venäläisten partnereiden kanssa?

Miten konseptia tulisi kehittää?

Katsotteko, että CBU voisi olla keino houkutella Suomeen enemmän eri maista tulevia ulkomaalaisia opiskelijoita?

Miten CBU:n koordinaatio ja kehittämisvastuu pitäisi Suomessa järjestää? Mikä rooli siinä olisi CIMO:lla, mikä yliopistoilla?

Voiko CBU toimia vain erillisrahoituksella vai voidaanko ajatella, että sen toiminta siirtyisi jossakin vaiheessa kokonaan yliopistojen maksettavaksi?

Kysely tutkijoille

(kyselystä oli käytössä myös englanninkielinen versio, kyselyn alku suunnilleen sama kuin yliopistoille osoitetussa kyselyssä)

- 1 Mitä hyötyä Suomelle / yliopistollesi / laitoksellesi / tutkijaryhmällesi on yhteistyöstä venäläisten tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa?
- 2 Mitä esteitä on yhteistyön kehittämisessä? Mitkä tekijät rajoittavat sitä?
- 3 Onko sinulla käsitystä ja kokemuksia Venäjällä tapahtuvasta kehityksestä, jonka tavoitteena on vahvistaa yliopistoissa tapahtuvaa tutkimusta erillisten tutkimuslaitosten sijaan? Onko tällä vaikutusta yhteistyöhön tulevaisuudessa?
- 4 Kokemuksiasi venäläisistä osapuolista. Missä tehdään hyvää tutkimusta? Missä käytännön asiat toimivat hyvin?
- 5 Mikä on kohdallasi venäläisten kanssa tehtävän yhteistyön merkitys kansainvälisten kontaktien kokonaisuudessa?
- 6 Millä aloilla Venäjällä on potentiaalia? Mitä uusia partnereita tulisi saada tutkimusyhteistyön piiriin?
- 7 Mahdolliset kokemuksesi Venäjä-tutkimukseen liittyvistä suomalaisista kirjasto- ja arkistopalveluista. Kehittämisehdotuksia?
- 8 Mahdolliset kokemuksesi Integrum-tietokannasta? Mikä merkitys sillä on ollut tutkimuksellesi? Miten tärkeää on tietokannan käytön varmistaminen tulevaisuudessa?
- 9 Mahdolliset kokemuksesi Akatemian Muuttuva Venäjä -tutkimusohjelmasta. Kehittämisehdotuksia?
- 10 Muita käsityksiä Venäjään kohdistuvasta tutkimuksesta ja yhteistyöstä venäläisten partnereiden kanssa.
- 11 Ideoita sen suhteen, miten Venäjä-tutkimuksessa kertynyt tieto siirtyisi Suomessa paremmin tiedon tarvisijoille.

Selvitystyön yhtenä kohteena on Aleksanteri-instituutti. Aleksanteri-instituutti on Helsingin yliopistoon vuonna 1996 perustettu valtakunnallinen Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuskeskus. Sen tehtävänä on palvella Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen, opetuksen ja tuntemuksen kenttää erityisesti yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden alalla. Instituutti koordinoi ja edistää yhteistyötä ja vuoropuhelua akateemisen maailman, hallinnon, päättäjien, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan välillä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Aleksanteri-instituutin toiminta jakautuu erilaisiin aktiviteetteihin, kuten maisterikoulu, tutkijakoulu, erilaiset projektit, luentotilaisuudet ja seminaarit, informaatiopalvelut jne. Seuraavat kysymykset liittyvät Aleksanteri-instituutin toimintaan.

- 12 Mahdolliset kokemuksesi Aleksanteri-instituutin tutkijakoulusta. Kehittämisehdotuksia? Muita näkemyksiä Venäjä-tutkimuksen jatkokoulutuksesta.
- 13 Mahdolliset kokemuksesi Aleksanteri-instituutin maisterikoulusta. Kehittämisehdotuksia?
- 14 Mahdolliset kokemuksesi Aleksanteri-instituutin RUSSIAinfo-palvelusta. Kehittämisehdotuksia?

- 15 Mahdolliset kokemuksesi Aleksanteri-instituutin järjestämistä seminaareista ja symposioista. Kehittämisehdotuksia?
- 16 Miten Aleksanteri-instituutti on kokonaisuudessaan onnistunut tehtävässään koordinoida ja edistää suomalaista Venäjä-tutkimusta ja osaamista?

Suomessa on valmisteltu vuodesta 2004 lähtien Finnish-Russian Cross-Border University CBU™ -konseptia (CBU). Suomen puolelta siihen osallistuvat Helsingin, Joensuun, Tampereen ja Kuopion yliopistot sekä Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Venäläisistä yliopistoista mukana ovat Pietarin ja Petroskoin valtionyliopistot, Pietarin teknillinen valtionyliopisto sekä Pietarin eurooppalainen yliopisto. CBU:n tavoite on yhteisten maisteriohjelmien avulla lisätä ja syventää yhteistyötä suomalaisten ja venäläisten yliopistojen välillä.

- 17 Mahdolliset kokemuksesi Cross Border University -konseptista Kehittämisehdotuksia?

Kysely Suomeen muuttaneille, Venäjällä tai Neuvostoliitossa koulutuksensa saaneille korkeakoulutetuille henkilöille

Уважаемый респондент!

Министром образования Финляндии на меня было возложено поручение провести экспертизу деятельности финляндских университетов по их связям с российскими партнерами. В рамках этой экспертизы мне необходимо составить наиболее полное представление о возможностях усовершенствования мер по интеграции живущих в Финляндии русскоязычных специалистов в систему высшего образования в нашей стране. В связи с этим мною принято решение провести анкетирование среди людей, подпадающих под данную категорию. Сюда входят лица, получившие высшее образование на территории СССР, России, СНГ или стран Балтии. Прошу Вас отвечать на анкету в том случае, если Ваше образование соответствует указанному критерию.

Благодарю Вас за помощь.

Arto Mustajoki
Профессор русского языка
Хельсинкский университет

У Вас три варианта для ответа:

1. Перейти на сайт . Там вы найдете ту же анкету, которая здесь приложена. Вы можете ответить на вопросы в Интернете и послать ваши ответы прямо оттуда.
2. Ответить на приложенную анкету в электронном виде и послать по адресу maria.k.pitkanen@helsinki.fi
3. Распечатать анкету, заполнить ее от руки и послать анкету по почте по адресу

Arto Mustajoki
Slavistiikan ja baltologian laitos
PL 24
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

У Вас три варианта для ответа:

1. Перейти на сайт . Там вы найдете ту же анкету, которая здесь приложена. Вы можете ответить на вопросы в Интернете и послать ваши ответы прямо оттуда.
2. Ответить на приложенную анкету в электронном виде и послать по адресу maria.k.pitkanen@helsinki.fi
3. Распечатать анкету, заполнить ее от руки и послать анкету по почте по адресу

Arto Mustajoki

Slavistiikan ja baltologian laitos

PL 24

00014 HELSINGIN YLIOPISTO

ВОПРОСНИК ДЛЯ ПЕРЕЕХАВШИХ В ФИНЛЯндиЮ РУССКОЯЗЫЧНЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

С какого года Вы живете в Финляндии?

В каком городе?

Ваш пол? (м, ж)

По какой причине Вы переехали в эту страну?

(брак, репатриация, приглашение на работу – подчеркнуть
другое – что именно)

Какое у Вас образование? Какой вуз Вы окончили? Ваша специальность по диплому?

Проходили ли Вы переподготовку в Финляндии?

Как вы оцениваете оказанный Вам финляндским обществом прием? (на личном, социальном, профессиональном уровне)

Что конкретно, с Вашей точки зрения, можно сделать для того, чтобы финляндское общество могло более эффективно использовать экспертизу российских специалистов?

Какие ресурсы русскоязычных специалистов, постоянно проживающих в Финляндии, можно было бы использовать? Ваши предложения?

В каких областях науки Вы видите самые выгодные перспективы для сотрудничества между финляндскими и российскими университетами и учеными? Почему именно в этих областях?

Если Вы хотите указать Вашу фамилию и адрес электронной почты, Вы можете сделать это здесь.

Erilaisilta muilta toimijoilta kyseltiin muun muassa seuraavia asioita:

- 1 Miten katsotte Venäjän merkityksen kehittyvän tulevien vuosien aikana Suomen talouden ja kulttuurielämän näkökulmasta?
- 2 Onko teillä kokemuksia yhteistyöstä yliopistojen laitosten tai yksittäisten tutkijoiden kanssa? Minkälaisia?
- 3 Aleksanteri-instituutilla on Venäjä-osaamiseen liittyvä koordinaatiotehtävä yliopistoissa. Onko teillä kokemuksia sen toiminnasta? Minkälaisia?
- 4 Miten yliopistojen koulutus- ja tutkimustoimintaa voitaisiin kehittää niin, että se loisi mahdollisimman hyvän pohjan Suomen Venäjä-osaamiselle?
- 5 Muita mahdollisia ehdotuksia ja kommentteja.

Suomessa 2000-luvulla julkaistut väitöskirjat

Tiedot perustuvat pääasiassa yliopistoilta tätä selvitystä varten kerättyyn informaatioon. Venäjänkielisten teosten nimet on pyritty yhdenmukaistamaan Suomessa käytettävän kansainvälinen (tieteellisen) translitteraation mukaiseksi.

- Anttila, Markku. Luokanopettajaopiskelijoiden pianonsoiton opiskelumotivaatio ja soittotuntien tunneilmapiiri Joensuussa, Jyväskylässä ja Petroskoissa. JoY
- Autio, Sari. Suunnitelmatalous Neuvosto-Karjalassa 1928–1941: paikallistason rooli Neuvostoliiton teollistamisessa. TaY
- Berg, Mihail. Literaturokratija: problema prisvoenija i pereraspredelenija vlasti v literature. HY
- Bljumbaum, Arkadi. Konstrukcija mnimosti: K poëtike "Voskovoju persony" u Ju. Tynjanova. HY
- Bogatyrev, Sergei. The sovereign and his counsellors: ritualised consultations in Muscovite political culture 1350s–1570s. HY
- Byckling, Liisa. Mihail Čehov v zapadnom teatre i kino. HY
- Bäckman, Johan. Itämafia: uhkakuvapolitiikka, rikosilmiöt ja kulttuuriset merkitykset. HY
- Castrén, Anna-Maija. Perhe ja työ Helsingissä ja Pietarissa: elämänpiirit ja yhteiskunta opettajien sosiaalisissa verkostoissa. HY
- Eränen, Liisa. Sensible fear: Finnish reactions to the threat of a nuclear accident in Sosnovyi Bor, Russia. HY
- Eskola, Sari. Syntetisoivat rakenteet käännössuomessa – suomennetun kaunokirjallisuuden ominaispiirteiden tarkastelua korpusmenetelmällä. JoY
- Fomitsheva, Varvara. Teatral'nost' v tvorčestve O. I. Senkovskogo. JY
- Forselles-Riska, Cecilia af Brobyggaren. Carl Enckells liv och verksamhet fram till slutet av 1917. HY
- Forstedt Pekka, A. Čelovek pered licom zla. Mir geroev romana Aleksandra Solzeničyna "V kruge pervom". JY
- Frolov, Dmitri. Sotavankina Neuvostoliitossa: suomalaiset NKVD:n leireissä talvi- ja jatkosodan aikana. HY
- Ganskau, Elena. Trust and safe choices: coping with health-related risks in food consumption in St. Petersburg. HY
- Golovin, Valentin. Russkaja kolybel'naja pesnja v fol'klore i literature. ÅA
- Grishakova, Marina. The Models of Space, Time and Vision in V. Nabokov's Fiction: Narrative Strategies and Cultural Frames. TaY
- Grönholm, Pertti. Neuvostovirolaisen historiankirjoituksen kertomus ja tulkinnat Viron tasavallan ajasta. TY
- Hallikainen, Anna. Venäjän kahdet kasvot. Maakunnallisten ohjelma-asiakirjojen ja vertailuaineiston välittämä Venäjä-kuva. TaY
- Heinonen, Jussi. Èto i to v povesti "Štaruha" Daniila Harmsa. HY

- Heusala, Anna-Liisa. The transitions of local administration culture in Russia. HY
- Hölsä, Martti. On uuden huomenen saava. Suomalainen kansakoulu Itä-Karjalan sotilashallinnon kasvatustavoitteiden toteuttajana miehitysajan aunukselaiskylässä 1941–1944. JoY
- Iskanius, Sanna. Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti. JY
- Jakobson, Valeria. Role of the Estonian Russian-language Media in the Integration of the Russian-speaking Minority into Estonian Society. TaY
- Jasinskaja-Lahti, Inga. Psychological acculturation and adaptation among Russian-speaking immigrant adolescents in Finland. HY
- Jetsu, Laura. Kahden maailman välillä. Etnografinen tutkimus venäjänkarjaisista hautausrituaaleista 1990-luvulla. JoY
- Järvinen, Hanna. The Myth of genius in Movement – Historical Deconstruction of the Nijinsky Legend. TY
- Jääskeläinen, Mauno. Itä-Karjalan kysymys: kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyrietykset Suomen ulkopoliitikassa vuosina 1918–1920. HY
- Kangas, Kalle. Five Stories on IT and Russian Trade: A Resource-Based View to Information Resources Management in Finland-Based Multinational Conglomerates. TuKKK
- Kangaspuro, Markku. Neuvosto-Karjalan taistelu itsehallinnosta. Nationalismi ja suomalaiset punaiset Neuvostoliiton vallankäytössä vuosina 1920–1939. JoY
- Karjalainen, Timo P. The environment in contexts: Environmental concern in the Komi Republic (Russia). OY
- Karttunen, Marie-Louise. Making a communal world: English merchants in imperial St.Petersburg. HY
- Kokkonen, Jukka. Rajaseutu liikkeessä. Kainuun ja Pielisen Karjalan asukkaiden kontaktit Venäjän Karjalaan kreivin ajasta sarkasotaan (1650–1712). JoY
- Korsberg, Hanna. Poliitiikan ja valtataistelun pyörteissä: Suomen kansallisteatteri ja epävarmuuden aika 1934–1950. HY
- Kostov, Heli. Mifopoètika Andreja Platonova v romane "Ščastlivaja Moskva". HY
- Kotilainen, Juha. Ekologisen modernisaation rajat. Skaala, paikka, ympäristö ja metsäteollisuus Luoteis-Venäjän rajaseudulla. JoY
- Krekola, Joni. Stalinismin lyhyt kurssi: suomalaiset Moskovan Lenin-koulussa 1926–1938. HY
- Krogars, Marco. Verkostoilla kriisinhallintaan: kriisinhallintaprosessit ja niiden kehittäminen kansainvälisiä kriisejä sekä suuronnettomuuksia koskevilla esimerkeillä. VY
- Kähönen, Aappo. The Soviet Union, Finland and the Cold War: the Finnish card in Soviet foreign policy, 1956–1959. HY
- Kärnä, Veikko. Return to the past? Institutional analysis of mining industry's transitional development in Russia. TuKKK
- Könönen, Maija. "Four ways of writing the city": St. Petersburg-Leningrad as a metaphor in the poetry of Joseph Brodsky. HY
- Laatikainen, Tiina. Cardiovascular risk in the Republic of Karelia, Russia: comparison of major risk factors with North Karelia, Finland. HY
- Larmola, Heikki. The "Czechoslovak Path": a Communist route to power monopoly in 1943–1948 within the framework of "Mitteleuropa", great power settings, and the Soviet sphere of interests: a neorealist and historical approach. HY
- Lehikoinen, Erja. Metaforan arvoteoreettisesta tulkinnasta: Tapaustutkimus matka-metaforasta historiategioiden korpuksessa. JoY

- Leisiö, Larisa. Morphosyntactic convergence and integration in Finland Russian. TaY
- Lindström, Maarit. Locational Sources of Competitiveness: Finnish Companies' International Business Operations in the Baltic Sea Region. TuKKK
- Liuhto, Kari. The Organisational and Managerial Transformation in Turbulent Business Environments – Managers' Views on the Transition of their Enterprise in some of the European Former Soviet Republics in the 1990's. TuKKK
- Loima, Jyrki. Muukalaisina Suomessa. Kaakkoisen Kannaksen kreikkalaiskatoliset venäläisseurakunnat kansallisena ongelmana 1889-1939. JoY
- Lumio, Jukka. Studies on the Epidemiology and Clinical Characteristics of Diphtheria during the Russian Epidemic of the 1990s. TaY
- Långström, Tarja. Transformation in Russia and international law. HY
- Lähteenmäki, Mika. Dialogue, Language and Meaning: Variations on Bakhtinian Themes. JY
- Majander, Mikko. Pohjoismaa vai kansandemokratia: sosiaalidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944–51. HY
- Malikova, Marina. V. Nabokov: avto-bio-grafija. TaY
- Miettinen, Helena. Menetetyt kodit, elämät, unelmat: suomalaisuus paluumuuttajastatukseen oikeutettujen venäjänsuomalaisten narratiivisessa itsemäärittelyssä. HY
- Mikhailov, Mikhail. Parallelnye korpusa hudožestvennyh tekstov: principy sostavlenija i vozmožnosti primenenija v lingvističeskih i perevodovedčeskih issledovanijah. TaY
- Mikkola, Pirkko. Kahden kulttuurin taitajaksi. Maahanmuuttajaoppilaan monikulttuurinen identiteetti, tavoitteet ja toiminta. TY
- Mäki-Kulmala, Heikki. Vastakohtat vai kaksoset: tutkimus neuvostomarxismien suhteesta moderniin länsimaiseen rationaalisuuteen. TaY
- Numminen, Risto. "Antakaa minulle 20 vuotta ...". P.A. Stolypin historiografiassa. TY
- Obatnin, Gennadi. Ivanov-mistik: okkul'tnye motivy v poëzii Vjaceslava Ivanova (1907–1919). HY
- Orlov, Janina. Texten som kalejdoskop. En läsning av A.S. Pusjkins "Sagan om tsar Saltan". ÅÅ
- Paatero, Jussi. Deposition of Chernobyl-derived transuranium nuclides and short-lived radon-222 progeny in Finland. HY
- Palosuo, Hannele. Health and well-being in Moscow and Helsinki. HY
- Parland-von Essen, Jessica. Behagets betydelse: döttrarnas edukation i det sena 1700-talets adelskultur. HY
- Paukkeri, Pirkko. Recipient v russkom razgovore: o raspredelenii funkcij meždu otvetami da, nu i tak. HY
- Pernaa, Ville. Tehtävänä Neuvostoliitto. Opetusministeriön Neuvostoliittoinstituutin roolit suomalaisessa politiikassa 1944–1992. TY
- Pietiläinen, Jukka. The Regional Newspaper in Post-Soviet Russia. TaY
- Pohjonen, Juha. Maanpetturin tie. Maanpetoksesta Suomessa vuosina 1945–1972 tuomitut. JoY
- Potapova, Maria. Lingvodidaktieskie funktcii rolevoj igry kak sredstva obučenija kommunikativnomu povedeniju. Iz opyta obučenija russkomu jazyku kak inostrannomu. JY
- Prozorov, Sergei. Political Pedagogy of Technical Assistance: A Study in Historical Ontology of Russian Postcommunism. TaY
- Pärna, Kersti. Socioeconomic differences in smoking in Estonia: national and international comparisons. HY
- Pöyhönen, Sari. Uraopettaja, juurilleen palaaja ja kielenharrastaja. Suomen kielen opettajien ammatti-identiteetti Venäjän koulutuksen ja opetuksen murroksessa. JY

- Raittila, Pentti. Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina – Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittäjä. TaY
- Rautio, Vesa. The Potential for Community Restructuring. Mining Towns in Pechenga. JoY
- Reijonen, Merja. Tila ja kulttuurinen identiteetti: entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden paluumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostuminen Suomessa asutun vuoden aikana. HY
- Remy, Johannes. Higher education and national identity: Polish student activism in Russia 1832-1863. HY
- Rotkirch, Anna. The man question: loves and lives in late 20th century Russia. HY
- Ruotsala, Helena. Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995. TY
- Ruutu, Hanna. Patterns of Transcendence. Classical Myth in Marina Tsvetaeva's Poetry of the 1920's. HY
- Ruutu, Katja. Venäjän politiikka ja perustuslaki: tutkimus Venäjän perustuslakikäsitteistön kehityksestä 1900-luvulla. HY
- Rytönen, Marja. About the Self and the Time: On the Autobiographical Texts by E. Gershtejn, T. Petkevich, E. Bonner, M. Plisetskaja and M. Arbatova. TaY
- Rönkä, Risto. U istokov ruskokoj i slavjanskij aspektologičeskij mysli. Opisanie temporal'no-aspektual'nyh sistem ot pervyh traktatov do Nikolaja Gretscha i Aleksandra Vostokova. TaY
- Saard, Riho. Eesti rahvusest luterliku pastorkonna väljakujunemine ja vaba rahvakiriku projekti loomine, 1870–1917. HY
- Salmi, Anna-Maria. Social networks and everyday practices in Russia. HY
- Salminen, Timo. Suomen tieteelliset voittomaat: Venäjä ja Siperia suomalaisessa arkeologiassa 1870–1935. HY
- Savitski, Stanislav. Andegraund: istorija i mify leningradskoj neoficial'noj literatury. HY
- Savkina, Irina. "Pišu sebja..." Avtodokumental'nye ženskije teksty v ruskokoj literature pervoj poloviny XIX veka. TaY
- Siiberg, Liilia. Belye lilii. Genezis nacional'nogo mifa o finnah v Bolgarii i rol' v nem ruskogo fennofil'stva. JY
- Siilin, Lea. Otráženie grafiko-orfografičeskijh norm cerkovnoslavjanskogo jazyka ruskogo izvoda v žitijnoj literature vtoroj poloviny XVI veka (na materiale Žitija prepodobnogo Alexandra Svirskogo). JoY
- Stepanov, Andrej. Problemy kommunikacii u Čehova. ÅÅ
- Suomela, Julitta. Zarubežnaja Rossija: idejno-političeskije vzgljady ruskokoj èmigracii na stranica h ruskokoj evropejskoj pressy v 1918–1940 gg. HY
- Survo, Arno. Magian kieli: Neuvosto-Inkeri symbolisena periferiana. HY
- Svetlikova, Ilona. Istoki ruskogo formalizma: tradicija psihologizma i formal'naja škola. HY
- Tarvi, Ljuba. Comparative translation assessment: quantifying quality. HY
- Teräväinen, Erkki. Lavastettu rinnakkaiselo: Suomen ulkopolitiikka johtavassa länsisaksalaislehdissä 1955-1962. HY
- Tiihonen, Tapio. Karjalan kannaksen suurtaistelut kesällä 1944. HY
- Tillander-Godenhelm, Ulla. The Russian imperial award system during the reign of Nicholas II, 1894–1917. HY
- Tomusk, Voldemar. The Blinding Darkness of the Enlightenment. Towards the understanding of post-state-socialist higher education in Eastern Europe. TY
- Turunen, Maija. Faith in the heart of Russia: the religiosity of post-Soviet university students. HY

- Uotila, Anneli. Vegetation patterns in managed and semi-natural boreal forests in eastern Finland and Russian Karelia. JoY
- Vesikansa, Jarkko. "Kommunismi uhkaa maatamme": kommunisminvastainen porvarillinen aktivismi ja järjestötoiminta Suomessa 1950–1968. HY
- Vettenniemi, Erkki. Surviving the Soviet Meat Grinder: The Politics of Finnish Gulag Memoirs. TaY
- Viimaranta, Johanna. Talking about time in Russian and Finnish. HY
- Vituhnovskaja, Marina. Rossijskaja Karelija i karely v imperskoj politike Rossii, 1905–1917. HY
- Vysotchina, Olga. Ponimanie i adaptacija inozazyčnogo slova v soznanii nositelja jazyka (na materiale ruskogo i finskogo jazykov). JY
- Ylikangas, Mikko. Rivit suoriksi!: kaunokirjallisuuden poliittinen valvonta Neuvosto-Karjalassa 1917–1940. HY
- Zaharov, Nikolai. W. Šekspir (Shakespeare) v tvorčeskoj èvoljucii Puškina. JY

Yliopistojen yhteistyösopimukset venäläisten yliopistojen kanssa

Listaan on koottu yliopistojen ilmoittamien partneriyliopistojen nimiä.

Helsingin yliopisto

Moskovan valtionyliopisto

Pietarin valtionyliopisto

Petroskoin valtionyliopisto

Udmurtian yliopisto

Pietarin valtiollinen maatalousyliopisto

Saint Petersburg Pavlov State Medical University

Moskovan lingvistinen yliopisto

Pietarin eurooppalainen yliopisto

Moskovan humanistinen yliopisto

Joensuun yliopisto

Arkhangelsk State Engineering University

Moscow State Linguistics University

Russian Legal Academy of the Ministry of Justice of the Russian Federation

Petrozavodsk State University

Karelian State Pedagogical University

Karelian Research Centre of the Russian Academy of Science

Herzen State Pedagogical University of Russia

Saint-Petersburg State University

Sankt-Petersburg State Forest Technical Academy

Saint-Petersburg State University of Economics and Finance

St. Petersburg State Polytechnical University

Sykytykar Forest Institute of Sankt-Petersburg State Forest Technical Academy

FIRST:

Northern Branch of the Russian Law Academy of Ministry of Justice of Russian Federation

North-West State Technical University

European University at St.Petersburg

The Saint Petersburg Theological Academy and Seminary

The Russian Customs Academy, Sankt-Petersburg Branch named after Vladimir Bobkov

Tver State University

Jyväskylän yliopisto

Herzen's State University St.Petersburg
Jaroslavl State University
St Petersburg State University
Pietarin informaatioteknologian ja optiikan yliopisto
Tver State University
Pietarin taloustieteiden yliopisto
Pietarin valtionyliopiston School of Management
FIRST:
Pietarin taloustieteiden yliopisto

Kuopion yliopisto

St Petersburg State Pavlov Medical University
St Petersburg State University
Petrozavodsk State University
St Petersburg State Polytechnical University
St Petersburg State University of Economics and Finance
Murmansk State Technical University
Murmansk Humanities Institute
Karelian State Pedagogical University

Lapin yliopisto

Ural State Legal Academy
Institute of State and Law at the Russian Academy of Science
St. Petersburg State University of Technology and Design
St. Petersburg Academy of Art and Design
St. Petersburg State University of Economics and Finance
St. Petersburg State Polytechnical University
Herzen State Pedagogical University
Pomor State University
Arkhangelsk State Technical University
Murmansk State Technical University
Murmansk State Pedagogical University
Murmansk Humanities Institute
Murmansk Branch of the International Law and Economy
Northern State Medical University
University of Petrozavodsk
Apatity Branch of Petrozavodsk State University
Kola Science Center
Syktyvkar State University
Tambov Technical University
Russian Foreign Trade Academy

Lisäksi lukuisia partnereita First-verkostosta ja Finnarents-hankkeesta sekä muita verkostoyliopistoja

Tampereen yliopisto

Moskovan valtiollinen lingvistiikan yliopisto

Petroskoin yliopisto

Taloustieteiden Plehanov –akatemia

The Tver State University

FIRST:

Pietarin eurooppalainen yliopisto

Karjalan valtiollinen pedagoginen yliopisto

Venäjän valtiollinen pedagoginen Herzen-yliopisto

Turun yliopisto

Pietarin valtionyliopisto

Herzenin pedagoginen valtionyliopisto

Marin valtionyliopisto

Mordvan yliopisto

Udmurtian valtionyliopisto

Immanuel Kant -yliopisto

FIRST:

Petrozavodsk State University

Tver State University

St Petersburg University of Economics and Finance

St Petersburg State Polytechnical University

Pskov Volny Institute

Petrozavodsk State University

Lisäksi partnereita Baltic Sea Region University sekä University of the Arctic -verkostoissa

Vaasan yliopisto

St. Petersburg State University of Economics and Finance

St. Petersburg State University

Karelian State Pedagogical University

Åbo Akademi

Pskov Volny Insitute

Udmurt State University

Petrosavodsk State University

People's Friendship University i Sochi

FIRST:

St Petersburg State Technical University

Lappeenrannan teknillinen yliopisto

St. Petersburg State University of Engineering and Economics

St. Petersburg State Polytechnical University

St. Petersburg State University of Economics and Finance

St. Petersburg State University of Telecommunications

St. Petersburg State Electrotechnical University
D. Mendeleev University of Chemical Technology of Russia
Moscow State Forest University
St. Petersburg State University, School of Management
Plekhanov Russian Academy of Economics

International Master's Programme in Information Technology –partnerit:
St. Petersburg State University of Fine Mechanics and Optics
St. Petersburg State Marine University
St. Petersburg State Technical University
Lisäksi CBU-partnereita

Teknillinen korkeakoulu

Peoples' Friendship University of Russia
The Institute of Radioengineering and Electronics (IRE) of Russian Academy of Sciences
St Petersburg State Polytechnical University

FIRST:

St Petersburg State Electrotechnical University
St Petersburg State Polytechnical University
St Petersburg State University of Economics and Finance

Helsingin kauppakorkeakoulu

Pietarin valtionyliopisto/School of Management

Svenska handelshögskolan

Plekharov Russian Academy of Economics

Turun kauppakorkeakoulu

St. Petersburg University of Economics and Finance
Plekhanov Russian Academy of Economics
State University - Higher School of Economics

Sibelius-akatemia

Mordovia State University

FIRST:

Pietarin konservatorio

Taideteollinen korkeakoulu

St.Petersburg State University of Technology and Design
St.Petersburg State University of Art and Design
Herzen's State University St.Petersburg

FIRST:

Syktvykar State University
Archangel State University

Aleksanteri-instituutin johtokunta

Vararehtori Thomas Wilhelmsson, puheenjohtaja, HY

Vararehtori Mauno Kosonen, varapj, HY

Professori Timo Vihavainen, HY

Akatemiaprofessori Anna-Leena Siikala, HY

Professori Markku Temmes, HY

Tutkija Sari Autio-Sarasmo , HY

Ylitarkastaja Sirkka-Leena Hörkkö, Opetusministeriö

Professori Riitta Pyykkö, TY

Johtaja Kimmo Kääriäinen, Kirkon tutkimuskeskus

Varajäsenet

Professori Pekka Pesonen, HY

Professori Tuomas Forsberg, HY

Johtaja Teija Tiilikainen, HY

Vanhempi tutkija Markku Kangaspuro, HY

Vararehtori Juhani Lehto, Kirkon tutkimuskeskus

Professori Harri Melin, TY

Professori Riitta Kosonen, JoY

Aleksanteri-instituutin neuvottelukunta

Ministeri Jaakko Iloniemi, puheenjohtaja, UNIFIN Oy

Vuorineuvos Tor Bergman

Suurlähettiläs Jaakko Blomberg

Kansleri Risto Ihamuotila

Toimitusjohtaja Kari Jordan. Metsäliitto

Dr. Michael D. Kennedy, University of Michigan

Professor Oleg Kharkhordin, Harvard University

Professor Marju Lauristin, University of Tartu

Vuorineuvos Tauno Matomäki

Professori Arto Mustajoki, Helsingin yliopisto

Dr. Hilary A. Pilkington, The University of Birmingham

Professor Rosalinde Sartorti, Freie Universität Berlin

Professor Richard Stites, Georgetown University

Professor Peeter Tulviste, University of Tartu

Rector Lyudmila A. Verbitskaya, St. Petersburg State University

Vastaava päätoimittaja Janne Virkkunen, Helsingin Sanomat

Toimitusjohtaja Matti Vuoria, Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma

Maakuntajohtaja Tapio Välinoro, Kymenlaakson liitto

Pääjohtaja Arne Wessberg, Yleisradio

Toimitusjohtaja Johnny Åkerholm, Nordic Investment Bank

Suomen Akatemian Muuttuva Venäjä -tutkimusohjelmassa rahoitettavat hankkeet

Ohjelmapäällikkö Mikko Ylikangas puh. 09-7748 8481, mikko.ylikangas@aka.fi

Hallinto ja politiikka

Itsehallinnolliset yhdistykset Luoteis-Venäjällä: yhteiset asiat Res Publican perustana, professori Risto Alapuro, Helsingin yliopisto

- Venäjän eurooppalainen valinta: EU:hun vai sen kanssa? FT Tapani Vaahtoranta, Ulkopoliittinen instituutti
- Uusi ja vanha Venäjä Suomen ja Venäjän suhteiden siirtymäkeskusteluissa, yliassistentti Helena Rytövuori-Apunen, Tampereen yliopisto

Kulttuuri ja identiteetti

- Pohjois-Venäjän etninen, kielellinen ja kulttuurinen muotoutuminen, dosentti Juhani Nuorluoto, Helsingin yliopisto
- Pietari / Leningrad: kertomus - historia – nykyisyys, professori Pekka Pesonen, Helsingin yliopisto
- Erilaisuuden kanssa eläminen Venäjällä - hybridit identiteetit, arkipäivän rasismi ja nuoret venäjänmaalaiset, YTT Vesa Puuronen, Joensuun yliopisto
- Toinen Venäjä: kulttuurisen moninaisuuden tuottaminen, akatemiaprofessori Anna-Leena Siikala, Helsingin yliopisto
- Transnationaali venäjä: kysymyksiä identiteetistä, hoivasuhteista ja monipaikkaisesta elämästä, akatemiaprofessori Ulla Vuorela, Helsingin yliopisto

Terveys

- Terveysarvot ja yhteiskunta: Muuttuvan Venäjän terveystieteet ja terveysarvo, YTT Pauliina Aarva, Tampereen yliopisto
- Lisääntymisterveys Venäjällä – määreiden tutkiminen vertailulla, tutkimusprofessori Elina Hemminki, Stakes
- Syntyvyyden kuviot ja perhemuodot Pietarissa, VTT Anna Rotkirch, Helsingin yliopisto

Talous

- Venäjän talouden avautuminen ja sen integraatio Euroopan unionin kanssa, tutkimusjohtaja Kari Alho, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
- Korporaatiohallinto Venäjällä, professori Eva Liljebloom, Svenska handelshögskolan
- Venäläisten yritysten uudet roolit kansainvälisessä liiketoiminnassa, professori Kari Liuhto, Turun kauppakorkeakoulu
- Suomalaisten ja venäläisten yritysten kilpailu- yhteistyöasetelmat, professori Tauno Tiusanen, Lappeenrannan teknillinen yliopisto
- Yritystoiminnan erikoistuminen ja diversifikaatio transitiossa, dosentti Leo Granberg, Helsingin yliopisto

Maantiede ja raja-alue

- Rajamaamaisemat, professori Maunu Häyrynen, Turun yliopisto
- Muuttuuko Venäjän pohjoisten periferioiden maantiede?, professori Markku Tykkyläinen, Joensuun yliopisto
- Rajan ylittävä vuorovaikutus ja Luoteis-Venäjän uudelleen rakenteistuminen taloudellisena, sosiaalisena ja poliittisena tilana, professori Heikki Eskelinen, Joensuun yliopisto

Luonnonvarojen hyödyntäminen venäjällä

- Venäjän maatalouden eläingenivarojen uhanalaisuus ja säilytyksen etnoekologiset, tekniset ja sosiaaliset edellytykset, professori Asko Mäki-Tanila, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
- Metsien käsittelyn tehostaminen ja puunkorjuun kehittäminen Luoteis-Venäjällä, professori Timo Karjalainen, Metsäntutkimuslaitos
- Uusiutuvien luonnonvarojen hallinta Luoteis-Venäjällä, professori Soili Nysten-Haarala, Lapin yliopisto
- Luoteis-Venäjän lohikalakantojen ja loisten molekyylogeneettinen monitorointi kestävän hyödyntämisen ja biodiversiteetin turvaamiseksi, akatemiaturkija Craig Primmer, Helsingin yliopisto
- Kestävän kehityksen elämäntapa ja ansiomahdollisuudet: puuhankinnan sosiaalisten vaikutusten arviointi Luoteis-Venäjän kylissä ja kaupungeissa, professori Marja Järvelä, Jyväskylän yliopisto

Ympäristö

- Kuolan alueen ilmansaasteiden emissio, kulkeutuminen ja laskeuma, dosentti Jussi Paatero, Ilmatieteen laitos
- Teollistumisen ympäristölliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset Pohjois-Venäjällä, FT Bruce Forbes, Lapin yliopisto
- Nestemäisten ja kaasumaisten teollisuuspäästöjen katalyyttinen käsittely: ratkaisu akuutteihin teknologian aiheuttamiin ongelmiin, professori Juha Kallas, Lappeenrannan teknillinen yliopisto
- Boreaalisen metsän ja ilmakehän aerosolisysteemin välinen vuorovaikutus, professori Veli-Matti Kerminen, Ilmatieteen laitos
- Metsäntuotannon vaikutus taigan ekosysteemiin ja monimuotoisuuteen Luoteis-Venäjällä, tutkimusprofessori Harto Lindén, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Media

- Making a "Good Life": Post-Soviet selves in Russian Mass Media 1980–2006, professori Arja Rosenholm, Tampereen yliopisto
- The Media in a Changing Russia, professori Kaarle Nordenstreng, Tampereen yliopisto

Selvityksen lähteitä

- Baran H., Gladrow W., Klaudy K., Locher J. P., Toivakka P. ja Moitus S. Evaluation of Education and Research in Slavonic and Baltic Studies. Publications of Finnish Higher Education Council 18:2000 Edita 2000. http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_1800.pdf
- Baran Henryk, Järvinen Jouni ja Toivakka Pentti. Slavistiikan ja baltologian koulutuksen ja tutkimuksen seuranta. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:2003. Edita 2003. www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_1703.pdf
- CIMOn Campus-verkkolehti 3/2006. <http://home.cimo.fi/campus/>
- FinnSight 2015. Suomen akatemia, Tekes ja Verkkotie Oy 2006. <http://www.finnsight2015.fi/>
- Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 19.10.2006. http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/index.jsp
- Hallituksen ulkosuomalaispoliittinen ohjelma 2006–2011. http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/index.jsp
- Kohti kansainvälistä huippututkimusta. EK:n tutkimuspoliittiset linjaukset. Elinkeinoelämän keskusliitto 2006.
- Koikkalainen, Petri ja Kurtakko, Janne. Parhaat yliopistot eivät ole suuria. Helsingin Sanomien sunnuntaidebatti 3.12. 2006. <http://www.hs.fi/keskustelu/thread.jspa?threadID=39466&tstart=0>
- Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteet Keskustelumustio 8.3.2006. Opetusministeriön monisteita 2006:2. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/korkeakoulujen_rakenteellisen_kehittamisen_periaatteet
- Kumpulainen, Timo (toim.). Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2005. Opetushallitus 2005. www.oph.fi/info/tilastot/Indikaattorit2005.pdf
- Opetusministeriön strategia 2015. Opetusministeriön julkaisuja 2003:11. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2003/opetusministerion_strategia_2015?lang=fi
- Paaskoski, Jyrki 2005. Arkistolaitoksen selvitysmiesraportti Venäjällä olevasta Suomea koskevasta arkistoaineistosta ja Suomen toteuttamasta mikrofilmauksesta.
- Pohjala, Kalevi (toim.) 2006. Follow-up of the Action Plan on Language Learning and Linguistic Diversity National Report Template.
- Slaavilaisen kirjaston uusi elektroninen vetonaula (Integrum). Helsingin yliopiston kirjasto 2003. Verkkojulkaisu <http://www.lib.helsinki.fi/julkaisut/kirjatietoverkkojenmaailmassa/mustajoki1.html>
- Suomen Akatemian Muuttuva Venäjä -tutkimusohjelman ohjelmamuistio. www.aka.fi/russia
- Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen vaikuttavuus, Arviointiraportti. Suomen Akatemian julkaisuja 11/2006. Edita Prima 2006.
- Suomi, Venäjä ja kansainvälinen yhteistyö. Opetusministeriön toimintaohjelma 2003–2007. Opetusministeriön julkaisuja 2003:15. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2003/suomi_venaja_ja_kansainvalinen_yhteisty_o_petusministerion_toi

Taiteen ja kulttuurin Venäjä-ohjelma. Opetusministeriön julkaisuja 2005:29.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2005/taiteen_ja_kulttuurin_venaja-ohjelma

Tiede, teknologia, innovaatiot. Tiede- ja teknologianeuvosto 2006. [www.minedu.fi/.../OPM/Tiede/tiede_ja_teknologianeuvosto/julkaisut/liitteet/Linjaraportti_2006.pdf?lang=fi](http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/tiede_ja_teknologianeuvosto/julkaisut/liitteet/Linjaraportti_2006.pdf?lang=fi)

Tohtorikoulutuksen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:3.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/tohtorikoulutuksen_kehittaminen

Tutkijanuratyöryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:13.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/tutkijanuratyoryhman_loppuraportti?lang=fi

Valtiontalouden kehys vuosille 2007-2011, Perustelumistio. Valtiovarainministeriö 2006.

www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/kehysmuistio_2007-2011.pdf

Toimijoita

Aleksanteri-instituutti <http://www.helsinki.fi/aleksanteri/>

The Baltic Sea Region University Network <http://bsrun.utu.fi/>

CIMO <http://www.cimo.fi/>

Cross-Border University <http://www.joensuu.fi/cbu/>

Elinkeinoelämän valtuuskunta <http://www.eva.fi/>

Fintra <http://www.fintra.fi/>

RussiaInfo-tietopalvelu www.russiainfo.org

Sitra <http://www.sitra.fi/>

Slaavilainen kirjasto <http://www.lib.helsinki.fi/palvelut/Slavica/Kokoelmat.htm>

Suomalais-venäläinen kauppakamari <http://www.finruscc.fi/>

Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumi <http://www.kultforum.org/>

Suomen Akatemia <http://www.aka.fi/>

Suomen Pankin Siirtymätalouksien tutkimuslaitos <http://www.bof.fi/bofit/>

Suomen Ylioppilaskuntien Liitto <http://www.syl.fi/>

Suomi-Venäjä-Seura <http://www.kaapeli.fi/svs/>

Tekes <http://www.tekes.fi/>

Университетская информационная система РОССИЯ <http://www.cir.ru/index.jsp>

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti <http://www.rusin.fi/>

Yliopistojen kotisivuja

<http://www.hanken.fi/public/>

<http://www.hse.fi/FI/>

<http://www.helsinki.fi/>

<http://www.joensuu.fi/>

<http://www.jyu.fi/>

<http://www.uku.fi/>

<http://www.ulapland.fi/>

<http://www.lut.fi/en/>

<http://www.mpkk.fi/fi/>

<http://www oulu.fi/>

<http://www.siba.fi/fin/>

<http://www.uiah.fi/frontpage.asp?path=1>

<http://www.uta.fi/>

<http://www.teak.fi/>

<http://www.tkk.fi/>

<http://www.tse.fi/>

<http://www.utu.fi/>

<http://www.uwasa.fi/>

<http://www.abo.fi/>

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-314-9

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi